Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

VERSURI DE ȘT. AUG. DOINAȘ, GRIGORE HAGIU ȘI VERONICA PORUMBACU

POEȚII DESPRE EI ÎNȘIȘI ȘI DESPRE POEZIE: MARIN SORESCU

INEDIT: TUDOR VIANU — JURNAL

MIGUEL DE UNAMUNO

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ !

gazeta literară

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Anul XIV. Nr. 4 (743) ● Joi 26 ianuarie 1967 — 10 pagini: 1 leu

COSTACHE PETRESCU — CONSTITUȚIA DIN BUCUREȘTI DE LA 11 IUNIE 1848

PSALM

Cînd m-ai făcut, mi-ai spus : de-acum, trăiește.
Și am trăit, așa se povestește.

Trăirea mea se chiamă viață, și omoară.
Dar tu mi-ai spus odinioară
Că ne ucide moartea, nu viața și iubirea ;
Atît a învățat la tine omenirea.

Nu mi-ai vorbit de lacrimi niciodată,
Dar lacrima-i în mine adunată.
M-ai îndemnat să joc, să cînt,
Și nu mi-ai pomenit și de mormînt.

Tu n-ai făcut pămîntul din milă și iubire.
Îți trebuia loc slobod, întins, de cimitire.

Tudor ARGHEZI

Ianuarie 1967

FORȚA UNEI IDEI MILENARE

UNIREA

În 1863, în Adunarea Deputaților țării, Kogălniceanu — evocînd Unirea Principatelor înfăptuită cu cîțiva ani înainte — afirma cu toată autoritatea unuia dintre cei care fuseseră factori însemnați în realizarea acestui măreț act politic: „Unirea, domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că Unirea e actul său individual, proprietatea sa exclusivă: Unirea e actul energic al întregii națiuni române". Nu e — după cum ar putea părea după forma ei abrupt orală — o simplă vorbă în iureșul unei polemici politice, ci un adevăr de foc, pe care l-au simțit arzînd în sufletul lor nu numai toți marii exponenți ai generației Unirii, nu numai mulțimile poporului care prin entuziasmul și hotărîrea lor au însemnat un factor decisiv în zilele pregătirii și realizării Unirii, — dar și întregul, lungul, neștiutul adesea, dîrzul întotdeauna șir de generații care au constituit însăși ființa neamului nostru, în decursul multimilenarei sale vieți istorice. A repetat aceasta iarăși Kogălniceanu, în anii viforoși ai pregătirii Unirii, în ședințele memorabile ale Divanului Ad-hoc, din 1857: „Dorința cea mare, cea mai generală, aceea hrănită de toate generațiile trecute, acea care este sufletul generației actuale, acea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare este Unirea Principatelor". Iar Cezar Boliac, în aceiași ani, într-una din scrierile sale politice, afirma lapidar că ideea Unirii se confundă cu însăși zbuciumata istorie a poporului nostru: „Unirea într-un singur stat a fost sentimentul național în toate părțile României, de cînd istoria a început a ne spune ceva despre Dacia".

În numele acestui sentiment profund și imperisabil, poporul nostru și-a păstrat pînă astăzi, pe toată suprafața patriei, portul străvechi dacic, care amintește aidoma veșmintele eroicilor luptători ai pedestrimii lui Decebal, de pe reliefurile Columnei lui Traian. În numele lui a păstrat pretutindeni unde a locuit din moși-strămoși numele de **român** — în pofida numirilor pe care i le dădeau alte popoare, iar clasele stăpînitoare care l-au identificat juridic cu „rumânia", cu legarea de glie, n-au făcut decît să recunoască fără de voie că oamenii locului din totdeauna, **aceștia** au fost și sînt. În numele lui a păstrat și amintirea lui Traian, în denumirea valului său de apărare din sudul țării și în „Plugușorul", care vestea necontenit, la începutul fiecărui an, speranța neclintită a unei vieți mai bune. În numele lui a păstrat pe întreg cuprinsul Daciei Traiane una dintre cele mai unitare limbi din cîte se știu — noi necunoscînd pe acest cuprins **dialecte**, adică moduri de vorbire atît de puternic diferențiate între ele încît să facă dificilă comunicarea între cei ce le vorbeau, ci numai **graiuri**, caracterizate doar prin mici deosebiri de pronunție. Poporul nostru s-a numit constant și pretutindeni pe el însuși „popor român"; portul său dacic, „port rumânesc", limba sa, „limbă românească", — afirmîndu-și prin aceasta latinitatea ca un factor decisiv în formarea sa pe trunchiul atît de viguros al străvechiului neam al dacilor.

Dar oricît ar fi de puternic sentimentul de mîndrie pe care îl trezește, conștiința de sine a unui popor nu se menține în furtunile istoriei prin numele pe care și-l dă. Așezați aici — la răscrucile Europei cele mai bîntuite de aceste furtuni ale istoriei, la răscrucea unor drumuri nu numai comerciale, ci purtînd viața însăși, purtînd adesea fluvii de popoare, unele dintre ele foarte îndepărtate geografic, de la Nord spre Sud și de la Răsărit spre Apus, — noi ne-am menținut ființa unitară fiindcă am moștenit și am dezvoltat una dintre cele mai vechi și mai strălucite civilizații populare ale Europei. Existența acestei culturi se pierde în adîncurile nu numai ale istoriei, ci și ale preistoriei. Descoperirea „culturii de prund" în Oltenia prelungește cu sute de mii de ani vechimea civilizației pămîntului României pînă în adîncimile paleoliticului, pînă la zorii culturii umane însăși. Recenta descoperire făcută de arheologii clujeni, în inima Transilvaniei, a celor cinci tablete cu o scriere ce pare a fi foarte apropiată de a celei mai vechi culturi cunoscute pe glob, acea din Sumer, ne face să înțelegem că, încă de acum cinci mii de ani, civilizația ce înflorea pe pămîntul nostru stătea în legătură — chiar dacă numai sporadică — cu marile culturi umane ale globului terestru. Mihail Sadoveanu — acel rapsod genial al străvechimii poporului român, acel iluminat al convingerii că splendida noastră civilizație populară posedă toate profunzimile înțelepte și toate strălucirile de artă ale unei mari și vechi culturi — poate că avea dreptate în aparentele lui imaginații epice, cînd îl făcea pe al său Chesarion Breb să cuvinteze și să acționeze ca un urmaș al „magilor" asirieni și babilonieni. Strălucita civilizație greacă nu numai că și-a trimis și la noi iradiațiile, dar și-a împlințat geniul ei însuși pe pămîntul nostru, în solul pietros al Dobrogei, unde au înflorit în marmură atîtea cetăți luminoase. Descoperirea inscripției grecești, din păcate atît de fragmentară, în ruinele Sarmisegetusei însăși, în inima Daciei lui Decebal, stă dovadă că această înaltă înflorire și-a trimis luminile pe pămîntul nostru încă de acum două milenii. Civilizația geto-dacă însăși — cu toată enigma lipsei de monumente scrise în limba ei — a cunoscut o amploare și o înălțime pe care ni le dezvăluiesc mereu săpăturile arheologice pe întreg pămîntul poporului român. Descoperirea sanctuarului-calendar de la Sarmisegetusa dacică, de pe locul Grădiștei Muncelului, demonstrează că primii istorici greci nu au exagerat cu nimic cînd au vorbit cu admirație despre înalta spiritualitate și profunda înțelepciune a geto-dacilor. Mitul elin al lui Orfeu, după care el ar fi creatorul muzicii — ca armonie constituită după legi tot atît de severe ca ale matematicii — se dovedește a fi nu numai o admirabilă ficțiune poetică. Legenda venirii lui Orfeu din ținuturile septentrionale ale tracilor, apare în altă lumină prin descoperirea sanctuarului-calendar din Sarmisegetusa dacică. Rigoarea construcției sale matematice, cunoștințele de astronomie pe care le denotă arhitectura lui simbolică, și însăși această alegere a simbolului, ca formă de expresie în locul scrierii obișnuite — sînt mărturii grăitoare ale forței și originalității culturii dacilor. Nenumăratele și adesea mărețele monumente romane — semănate pe tot cuprinsul patriei noastre — stau dovadă că civilizația latină a fost o parte constitutivă a ființei poporului nostru.

Toate acestea nu au rămas simple vestigii ale unui trecut uimitor, părăsite de oameni și invadate de erupția de viață a naturii sempiterne — ca magnificul Ankor al dispărutului popor al Khmerienilor, cetatea-templu acoperită de vegetația luxuriantă a junglei Cambodgiei — și ca atîtea alte asemenea monumente produse de vechi și necunoscute civilizații ale Asiei și Africii. Cultura populară românească nu e numai moștenirea unei impresionante succesiuni de civilizații intim legate între ele din cele mai vechi timpuri, aproape de aurora afirmărilor omului ca om pe pămînt. Ea este un fenomen original atestînd o necontenită și puternică forță de viață pe întreg cuprinsul României de astăzi. Monumente din primele începuturi ale vieții noastre statale, ca biserica din Densuș, afirmă puterea creatoare a acestei culturi chiar în cele mai grele împrejurări și cu cele mai modeste mijloace materiale. Mînăstirile bucovinene cu frescele lor, bijuterii în piatră ca mînăstirea Curtea de Argeș și biserica Trei Ierarhi, amploarea și rafinamentul arhitecturii brîncovenești, stau mărturie despre ceea ce a putut să dea străvechea și vie noastră cultură populară, în epoci de foarte relativă liniște, și despre soliditatea și lărgimea civilizației populare românești care a stat la temelia înălțării lor, prin atîția mari meșteri anonimi din popor. Căci avem nu numai o literatură și o artă populară, dintre cele mai complexe și mai fine. Dar și o astronomie populară, conjugată cu o meteorologie, ale căror observații exacte au slujit la cristalizarea unei admirabile ritmici a întregii vieți economice și sociale a poporului nostru, timp de secole, prin datele calendaristice marcate prin sărbători și datinile de muncă legate de ele, — iar astăzi stau la baza multora dintre prevederile meteorologice de mai lungă durată. Avem o medicină și o farmacopee populară, ale căror învățături — mai cu seamă în ceea ce privește plantele medicinale — îmbogățesc astăzi farmaceutica noastră modernă. Avem o botanică și o zoologie populară, tezaure de observație asupra naturii, care încă nu au fost cu totul descifrate de sub învelișul lor poetic.

Ovidiu PAPADIMA

(Continuare în pag. 9)

UN SINGUR DOMN

A plecat omul roșu
de la straje roșie,
cu floare roșie,
cu opincile roșii
în pădure roșie :

A tăiat copacul roșu,
a făcut o strungă roșie
și-a făcut găleată roșie,
a muls în ea lapte roșu
de la capră roșie.

Amalteea, maica șîngelui ;
la marginea pădurii
patru uitături :
zgriptorul țarului
pe ramură de stejar,
pardosul sultanului
în scorbura de fag ;
șoimul împăratului
în arborele nescuturat,
leul Albionului
rozînd lemnele dulci.

Amalteea, maica șîngelui !
Au băut patru gadini :
de la izvorul pandurului,
din vadul voievodului,
din matca pîrcălabului.

Pe ultimul strop
s-a așezat frunza —
Buburuză
bob de sînge,
aici ai zburat,
aici am s-aleg :
«să ne luăm îndărăt
pămîntul cotropit al țării» —
așa se vorbiră la Padeș.

Buburuză —
piatra inelului
pe degetul pîrcălabului
Alexandru Ioan Cuza —
piatră de agată
legată-n inelul domnesc ;
unde pune sigiliul —
degetul lui Dumnezeu.

În cerdacul Sarmizegetuzei
plînge domnitorul Cuza ;
se ridică pe sabie
via roșie-a Moldaviei ;
pe umăr se leagănă
via de aur a Valahiei ;
peste munți vie-albastră
acoperă în vitraliu
sfinții străinului.

...Domnul lua vinul
celor trei toamne —
la deșertul paharului
sfîrșitul somnului :
Doamna mea Elenă,
oare ce să zică
semnele acestea,
Doamna mea, Elenă ?

Pe cîmpia Direptății,
Petru Majc, căpitanii —
un singur domn, grîul,
unul tînăr și repede,
să-mi țină soarele pe umăr
să urce plugurile-n cară
peste toate vicleșugurile.

Un singur domn, pasărea ;
unul care are părinți
în care se adună,
unul care are părinți
să știe unde plînge.

Un singur domn tînăr
care are unde să se-ntoarcă.
unde să stea la masă,
cu cine bea apă ;
ce de dimineață
umblă mult prin țară.

Unul care schimbă
dregătorii
cînd îi prinde somnul,
unul care răspunde pe loc —
unul tînăr, ce nu iartă.

«...Înc-odată, fraților, voință
unire și-o lucrare» —
și iar se vorbiră la Padeș...

...Și consulii au fost mirați
de liniștea adîncă.

Ion GHEORGHE

ARHIVĂ SENTIMENTALĂ

ZIUA MINERVEI LA ROMÂNI

La fiecare 24 Ianuarie mi se perindă prin fața ochilor, într-un cerc sfînt de umbre, acea suită de admirabili bărbați, cu frunți romantice, cu fețe străluminate de paloarea unui sublim ideal, cu vocea transfigurată de durerea și aspirația nației întregi, tineri înflăcărați și eroici care au proclamat în auzul lumii uimite nașterea României și apartenența noastră la gintă. Strigarea lor o aud și acum :

„Nu simțiți inima voastră că tresare și se bate ?
Nu simțiți în pieptul vostru un dor sfînt și românesc ?"

La fiecare 24 Ianuarie auzul îmi este cutremurat de niște valuri de urale care vin din străfundul istoriei, zvîcnind de-a dreptul prin canalele mele sangvine și spărgîndu-se în inimă ca să reverbereze de aici, din inima prea plină și mai sonoră decît bronzul, în toată cuprinderea trupului meu confundat pentru o clipă cu pămîntul Daciei :

„Hai să dăm mînă cu mînă
Cei cu inima română,
Să-nvîrtim hora frăției
Pe pămîntul României".

24 Ianuarie. Acei care poartă la tîmple sarea timpului și acei care nu o poartă încă la tîmple dar îi cunosc gustul amar, știu că această Horă a Unirii este de un veac și mai bine adevăratul nostru Imn național. La cadența ei sprintenă și zveltă tresare tot cugetul, la vibrarea ei profund folclorică se limpezesc și se cristalizează în național toate simțămintele înnegurate sub tremurul clipei, la vatra ei de foc, largă și încăpătoare cît și Patria, se încălzesc toate inimile într-un unison de năzuință și vis, pe care îl traducem în fapte istorice, etapă cu etapă.

De ce oare îi alătur ctitorilor unirii și pe Eminescu, și pe Sadoveanu, și pe Vlaicu, și pe Blaga, și pe meșterul Manole, și pe constructorii de la Argeș și Porțile de Fier ?

„Ce-ți doresc eu ție dulce Românie ?"

Întrebarea nu-mi bate oricînd la porțile gîndului, ci mai ales în această zi, cînd ezit să rup fila din calendar și sînt ispitit s-o pun lîngă inimă.

24 Ianuarie, act istoric de căpetenie al existenței noastre ca neam, este în același timp un act definitoriu al spiritului românesc. Vorbim, da vorbim, prin acest act istoric, legitimînd niște însușiri care s-au impus printr-o biruință de răsunet, desemnînd locul nostru pe harta spirituală și geografică a lumii. Profeții de învățați, încercat cu spada de voievozi, născut cu toată ființa de suflarea românească din toate zările, acest act — similar ca greutate și consecințe cu întemeierea Daciei romane — dă replică peste secole întemeierii prime, legitimîndu-ne ca națiune.

24 Ianuarie. Unirea ne-a învățat, în același timp, că mai prețioasă decît sîngele este inteligența. Ea a lucrat, ca expresie diamantină a întregii națiuni, fierăstruind munții de împotrivire ai mamuților geografiei, coalizînd forțele tectonice ale libertății, imobilizînd vicleniа rapace și crudă a celor tari, denunțîndu-le infirmitatea istorică, impunînd primatul unei însușiri umane de care viitorul va ține seamă. O însușire ce s-a verificat, ce strălucește și va străluci mereu. O însușire ce definește specificul de apărare și ofensivă al unui popor mic, apt să intre în concertul civilizației printr-un har de care civilizația și armonia lumii au întotdeauna nevoie — inteligența.

24 Ianuarie este în același timp și un act familial. Invidia cui și veninul cui îl poate stîrni ? Ce este mai uman mai cald, mai adevărat și mai curat decît strîngerea la aceeași masă a aceleiași familii ? Această masă au desemnat-o Carpații. A desemnat-o, mai înaintea lor, cadranul solar de la Sarmisegetuza.

Inteligența este la fel de veche pe aici, e un har al pămîntului. Nu ea oare a fierestruit cununa munților, legînd pe firul apelor toate pămînturile românești ?

Să numim deci acest 24 Ianuarie, ziua Minervei la Români !

Paul ANGHEL

Consemnări

O LUCRARE ȘTIINȚIFICĂ DE PRESTIGIU *)

Academicianul profesor Alexandru Rosetti, cunoscut și apreciat atît în țara noastră cît și peste hotare datorită multiplelor sale preocupări lingvistice și filologice (fonetică, limbă veche, lingvistică generală, dialectologie, limbă literară etc.) a fost constant preocupat de evoluția limbii române. Rod al unei îndelungate activități, **Istoria limbii române**, impunătoarea operă de sinteză a profesorului Al. Rosetti, alcătuită din șase volume a fost publicată în ediții succesive. Volumul discutat aici, apărut de curînd în Editura Științifică, reunește ultimele trei volume din I.L.R. Dintre acestea volumul al IV-lea se află la a 2-a ediție, volumul al V-lea vede pentru prima oară lumina tiparului iar volumul al VI-lea apare în ediția a IV-a. Cum însă distanța în timp între ediția de față și edițiile imediat precedente ale volumului al IV-lea și al VI-lea este foarte mare (25 de ani în primul caz și 10 ani în al doilea), cele două volume, deși cunoscute dinainte specialiștilor, se înfățișează într-o formă sensibil îmbogățită ; aceasta se datorește progresului cunoștințelor în materia descrisă, apariției unor lucrări de amănunt, explicațiilor propuse în anii din urmă și, în general, ținerii la curent cu ceea ce este nou în lingvistică. Totul poartă amprenta puternicei personalități a autorului, și, cu precădere, metodei sale stricte de lucru, puterii de selecție și de sinteză caracteristice profesorului Al. Rosetti. Ne aflăm în fața unui volum cu un material restructurat și la pas cu ultimele noutăți din domeniul istoriei limbii și lingvisticii generale. În cele trei volume își găsesc aplicarea metodele structurale (în special în capitolele de fonologie), metodele statistice, etc.

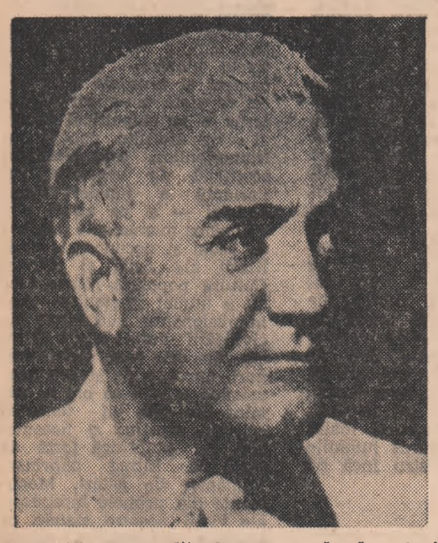

Volumul al IV-lea, „Limba română comună", se ocupă de principalele probleme ale perioadei de comunitate a limbii române și cuprinde evoluția limbii noastre între sec. al VII-lea — al VIII-lea pînă în sec. al X-lea. Alegerea acestor date este justificată de limita stabilită în urma ultimelor cercetări (în ediția I se pornea din sec. V—VI) dintre limba latină propriu-zisă și fiecare limbă romanică în parte și de despărțirea (în sec. al X-lea) grupului de Sud (aromâna, meglenoromâna, istroromâna) de grupul de Nord (dacoromâna).

Lucrarea cuprinde — ca și prima ediție — două părți principale („Româna comună" și „Inovațiile paralele posterioare epocii române comune") dar se deosebește de prima ediție întîi prin faptul că — datorită unei mai stricte analize a acestei perioade, în general prea puțin cunoscută — o serie de elemente de limbă care figurau în partea referitoare la inovațiile din perioada de contact au fost trecute în partea consacrată inovațiilor produse independent în Nordul și Sudul Dunării, după separarea celor două grupuri și, în al doilea rînd, prin faptul că expunerea a fost sporită cu o serie de capitole noi printre care menționăm introducerea unui capitol despre fonologie și o prezentare îmbogățită a morfologiei limbii noastre din epoca de comunitate.

De o deosebită însemnătate este capitolul introductiv în care se discută și se rezolvă unele probleme delicate și mult controversate din istoria limbii noastre, cum sînt : noțiunea de limbă română comună, „datarea" epocii în discuție, teritoriul de formare al românei comune, repartizarea dialectală, etc.

Fără a pierde din vedere nici un moment perspectiva romanică, Al. Rosetti urmărește în ce măsură unele fenomene studiate apar în celelalte limbi romanice și în ce măsură altele sînt specifice limbii române. Unele dintre concluziile sale mai vechi sînt menținute și întărite prin materialul prezentat în volumul al IV-lea, de exemplu apartenența meglenoromânei la grupul de Sud al dialectelor limbii noastre și a istroromânei la grupul de Nord. După ce subliniază caracterul mai înapoiat de evoluție al aromânei, în raport cu dacoromâna — limbă națională care și-a creat, cu timpul, o limbă literară — Al. Rosetti insistă în finalul volumului asupra faptului că limba română apare constituită în sec. al X-lea în structura ei morfologică, sintactică și fonetică și că influențele exercitate în secolele următoare se vor limita la introducerea unor elemente lexicale.

Volumul al V-lea — „Limbile vecine" — prezintă raporturile dintre dacoromână și limbile popoarelor învecinate pînă în sec. al XVI-lea. Se examinează aici influențele lexicale exercitate asupra limbii române de către limbile din jur și „expansiunea limbii române" ; în acest capitol se urmăresc termenii împrumutați de limba noastră celorlalte limbi vecine.

Cu probitatea sa științifică binecunoscută, Al. Rosetti atrage atenția, încă din prefață, asupra dificultăților cercetării stricte a materialului lexical din acest volum din cauză că cele mai multe fapte de vocabular sînt nedatate și că, probabil, există și alte fapte lexicale neluate în discuție deoarece se prezintă dispersate în publicații mai puțin accesibile.

După ce explică prin transhumanță și printr-un mare număr de emigranți români întrepătrunderea lexicală cu limbile populațiilor învecinate, autorul examinează o serie de termeni românești de origină maghiară (la „maghiară" se fac și observații de altă natură fonetică, morfologică, de formare a cuvintelor și poate că ar fi fost indicat să se procedeze la fel și în cazul altor influențe), ucraineană, poloneză, slovacă, albaneză, bulgară, sîrbo-croată. Regretăm că, din cauza absenței unor studii de detaliu absolut indispensabile într-o astfel de situație, unele influențe au fost examinate în bloc (ucraineana, polona, slovaca). Cu toată asemănarea dintre ele, o cercetare de amănunt ar putea releva exact ceea ce datorăm unei limbi spre deosebire de celelalte. Oricum, unele etimologii trebuie rectificate, de exemplu termenii slavi **grapa, gropa** (pag. 121) provin din rom. **groapă**, după cum o cere semantica lor și nu din rom. **grapă**, — **fujara** (și pol. — necitat — **fujarka**) își are originea în rom. **fluier** (a) și nu în **fulor** (de altfel, pe aceeași pagină — 121 — se dau ambele etimologii) etc. Cu acest prilej am vrea să atragem atenția asupra unei carențe a „indicelui". La „limbile străine" indicele este deficitar ; nu se înregistrează o serie de cuvinte străine, de exemplu la partea destinată cuvintelor polone, probabil tocmai din cauză că în interiorul volumului nu se fac distincțiile de rigoare. Evident că astfel de observații cu caracter de amănunt — la care se poate adăuga regretul nostru că volumul nu se încheie cu tradiționalul, dar atît de atotcuprinzătorul capitol de „Concluzii" — nu ating cu nimic importanța acestui volum a cărei lipsă dintre celelalte volume de istorie a limbii române era de mult resimțită.

Trebuie menționat că, preocupat permanent de cronologia faptelor de limbă și de „datare" (ce mult ne lipsește un dicționar al limbii române cu „datări" !), pornind de la principiul că o influență trebuie cercetată treptat, în raport cu timpul cînd s-a exercitat, Al. Rosetti ia în discuție, în acest volum, o serie de termeni de origină albaneză pătrunși în limba română în perioada studiată (termenii pe care limba română îi are în comun cu albaneza moșteniți din traco-iliră sînt tratați în volumul al II-lea) sau bulgară ; dacă în volumul al III-lea se examinează raporturile dintre română și bulgară la o epocă veche, aici se cercetează efectele acestor relații la o dată mai nouă, după sec. al XII-lea.

Volumul al VI-lea cuprinde o materie vastă : este prezentată aici starea limbii române în secolele al XIII-lea, al XIV-lea, al XV-lea și, amănunțit, al XVI-lea.

În prima parte a lucrării, de o deosebită importanță teoretică este capitolul „grafia" în care, pe baza principiilor fonologiei aplicate la scrierea sunetelor vorbite se dau o serie de indicații de metodă prețioase.

Spațiul mai redus acordat în volum primelor trei secole se explică prin penuria materialului faptic : în texte scrise în latină, maghiară sau, mai ales, slavă, este atestat un material sărac de limbă română, alcătuit în marea majoritate din nume proprii și topice.

Partea a II-a, și cea mai densă a volumului, este consacrată analizei limbii secolului al XVI-lea, primul secol din care dispunem de texte manuscrise sau tipărite în limba română. În capitolul introductiv se atrage atenția asupra necesității distingerii între textele traduse și textele netraduse (scrisori particulare, acte oficiale, etc.), categorii de texte deosebite atît prin împrejurările care au prezidat la apariția lor cît și prin caracterul limbii.

Cu multă atenție sînt examinate critic în acest capitol diversele explicații propuse relativ la impulsul căruia îi datorăm traducerea în românește a primelor texte religioase. Se insistă, în special, asupra luteranismului, deoarece prof. Al. Rosetti consideră, pe bază unei foarte solide argumentații, că traducerea lor a fost efectuată sub influența Reformei lui Luther. Rolul jucat de Diaconul Coresi și valoarea cărților tipărite de el sînt puse în lumină în același capitol care se încheie cu o „grupare" a textelor pe regiuni dialectale bazată pe particularitățile fonetice comune. Desigur că nu ar fi fost lipsit de interes ca datelor fonetice să li se fi alăturat date oferite de celelalte domenii, în primul rînd de vocabular și morfologie.

Se analizează apoi propriu-zis „limba" textelor din sec. al XVI-lea în capitolele „clasice" fonetică, morfologie, sintaxă, vocabular. Se acordă un spațiu mai larg foneticii (cărela i se adaugă și un succint capitol — inexistent în ediția precedentă — de fonologie) din cauză că aici sînt prezentate amănunțit o serie de probleme viu disputate (de exemplu interpretarea alternanței grafice ę/e, vocalele în poziție nazală, -u final, palatalizarea labialelor, etc.).

Din dorința de a insista asupra faptelor caracteristice limbii vechi, numărul exemplelor este mult redus, lucrarea fiind una de discuție și de referințe și nu una de material, cum subliniază, în prefața la ediția a III-a, autorul. Totuși, trebuie observat că ar fi fost util ca să fie puse la contribuție și atestările altor texte de cît cele menționate, de exemplu „Tatăl nostru" din 1593 scris cu litere latine într-o ortografie polono-italiană.

„Anexele" îmbogățesc lucrarea cu o serie de contribuții de actualitate, publicate în diferite reviste, într-un răstimp mai larg decît 20 de ani, așa că majoritatea nu au apărut încă în edițiile precedente. Ele completează, cu detalii, expunerea și se referă atît la problemele filologice cît și lingvistice dintre care citățm mai multe articole cu considerații asupra datării și localizării primelor texte (aici se poate face obiecția că termenul **fugiu** nu corespunde criteriului adoptat (pag. 341) pentru că nu a fost semnalat în texte mai recente din regiunea Maramureș și a Ardealului vecin), altele referitoare la situația lui **u** final în limba veche, la controversa asupra raporturilor dintre „Codicele Voronețean" și „Apostolul" lui Coresi etc.

Marea calitate a profesorului Al. Rosetti în aceste studii anexă este — pe lîngă discernămîntul critic — claritatea expunerii bazate pe argumente peremptorii de o logică strînsă. Profesorul Al. Rosetti știe să găsească nu numai punctele slabe în teoria celor care susțin puncte de vedere diferite de ale sale dar, mai ales, să aducă probe științifice în favoarea tezelor sale. Nu întîmplător Al. Rosetti și-a ales ca motto la unul dintre articolele sale critice un citat din marele lingvist A. Meillet : „la science... vit de preuve". De multe ori în lucrare se subliniază cu tărie erorile metodologice ale unor cercetători (pag. 375, 403, 405) și împrejurarea că, unii dintre ei, nu pornesc de la realitatea faptelor (p. 357, 384. 405).

„Istoria limbii române" este încununarea operei lingvistice a profesorului Al. Rosetti dar ea nu este numai „un izvor clasic de informare atît pentru români cît și pentru străini" (B. Cazacu în **Omagiu lui Al. Rosetti** p. 4) ci și o nesecată sursă de sugestii pentru cercetătorii istoriei limbii române ; ecoul îndemnurilor din prefața la ediția a III-a a volumului al VI-lea nu s-a lăsat așteptat, așa încît astăzi ne întîmpină în vitrinele librăriilor și în paginile revistelor numeroase lucrări ale tinerilor cercetători — majoritatea foști elevi — născute din această generoasă „manta" a lingvisticii românești.

Florica DIMITRESCU

*) Al. Rosetti, **Istoria limbii române IV, V, VI**, Editura Științifică, București 1966.

Aqua Forte

O NUVELĂ DE FLOREA FUGARU

Cele cîteva povestiri publicate pînă în prezent de Florea Fugaru au fost îndestulătoare pentru a face să se vorbească despre personalitatea puternică a acestui prozator care ilustrează, în peisajul vieții noastre literare, un destin singular. Specialist în limbile clasice, el se îndeletnicește de mulți ani cu alcătuirea unei monumentale ediții a scrierilor lui Budai-Deleanu, domeniu unde a dobîndit o autoritate absolută. Lucrarea pare a fi fost încheiată de mult, dar scrupule filologice îl determină pe autor să întîrzie scoaterea ei la lumină, cu toate protestele editurii, pînă la elucidarea ultimului detaliu privitor la opera marelui scriitor umanist. Aceleași rigori le aplică Florea Fugaru și activității lui literare. Socotit de mulți ani drept un mare talent epic, el încredințează, cu inima strînsă, tiparului oricare din povestirile sale și asta după insistențe repetate. De cîte ori a făcut-o, faptul a avut însă ecou imediat și numai prea rara frecvență a apariților credem a fi împiedicat afirmarea deplină și unanim admisă a prozatorului în cîmpul literaturii de astăzi.

Recent el ne reține din nou atenția cu remarcabila nuvelă **Vatra de casă** apărută în **Ramuri** (1/1967) însoțită de o prezentare a autorului semnată de M. Ungheanu. Parcurgînd-o, un sentiment ciudat ne însoțește : lumea evocată ne pare cînd familiară, cînd insolită, în același timp. E un spațiu moral care se învecinează și chiar se întrepătrunde în cîteva locuri cu acela explorat de Marin Preda în nuvele și în **Moromeții**, de unde impresia de familiaritate de care vorbeam, asta, neinsemnînd însă suprapunere, ecou mimetic. Apropierile dintre cei doi prozatori provin din aplecarea asupra unor lumi deosebite în multe privințe, dar învecinate, subsumîndu-se unei dimensiuni comune, pe care, am numi-o spiritul țărănesc de dincoace de Carpați. Nota insolită o obține Florea Fugaru valorificînd resursele spațiului oltean, de unde e originar, și mai ales ale unui comic de tip special — caracterizat prin înclinarea spre sarcasm și umoare neagră. Ilustrativă în sensul acesta e scena morții eroului, Uie Pălu, în jurul căreia se structurează toată narațiunea. Omul simte că moare și atunci își cheamă feciorul — spre a-i da cîteva sfaturi, cum se obișnuiește. Efectul neobișnuit stă în aparenta detașare de eveniment a celor doi care chibzuiesc împreună, gospodărește, ce să facă bălatul pe mai departe. Vorbele curg obișnuit, cu întorsăturile și apelativele specifice, familiare, pe dedesubt simțindu-se însă florii dramei : „— Eu mor. Tu ce gînduri ai ? — Și noi cum rămînem (...) — Iote vorbă la el bă ! Ce zic eu și el ce răspunde ! Eu îi spun că mor și el mă întreabă că de ce mor. — Nu te întreb bă tată, da' nu știu ce să fac fără dumneata..."

O culegere din povestirile lui Florea Fugaru ar fi un act editorial pe care l-am saluta cu bucurie.

ANCHETA REVISTEI „CRONICA"

Săptămînalul ieșean **Cronica** deschide, odată cu primele sale numere pe acest an, o anchetă la care participă critici, poeți și prozatori din întreaga țară. Mai operativi, de astă dată, se arată a fi criticii. Cele dintîi răspunsuri publicate aparțin lui Adrian Marino, N. Manolescu, I. Negoițescu, care trasează liniile mari de ordin teoretic, ale problemelor lansate într-o dezbatere, să sperăm, rodnică. Întrebările redacției se înscriu în sfera foarte cunoscută a raporturilor dintre **contemporaneitate și univers artistic**. Răspunsurile conțin și unele idei interesante. Să desprindem numai cîteva. Adrian Marino : „Ar fi bine să discutăm nu despre orice fel de „spirit modern" ci mai ales despre acel „modernism" pe care-l putem asimila și care merge în sensul unor predispoziții specifice" ; „Par să inspire tradiții în special autorii care pun „probleme", cei care au o „filozofie", nu gratuități" ; „ceea ce domină într-o zonă destul de întinsă a prozei actuale este, din păcate, „proza". Vreau să spun : ariditatea, un anume stil jurnalistic, reportericesc, bun acolo unde este el bun, dar nu oricînd și oriunde". Nicolae Manolescu : „Atît tradiționalismul cît și modernismul devin, aplicate, simple clișee..." I. Negoițescu : „Vom lega așadar, „modernul" de societatea noastră socialistă care și ea face parte dintr-o mai vastă lume actuală" ; „manifestările de talent abundă, nu însă deocamdată în cadrul unui modern românesc pe deplin autentic".

Părerile exprimate pînă acum sînt desigur interesante, doar că nu depășesc uneori un punct de vedere strict personal, limitativ. Sperăm, însă, că în numerele viitoare ale revistei ieșene, ancheta va fi mai bogată, atît în ceea ce privește numărul participanților, cît și în ceea ce privește sfera generalizărilor.

ULYSSE

O PRECIZARE

În „*Cinema*", nr. 12 (48), decembrie 1966, la p. VIII (supliment), sub titlul *Ecran 1966*, două anchete la care au răspuns un număr de cronicari cinematografici : o anchetă asupra filmelor românești, cealaltă asupra filmelor străine. Cum sub numele meu se indică „*Gazeta literară*" unde scriu mai ales despre spectacolele de teatru, dar unde am tipărit și cronici de film, fac anumite precizări :

În punctajul pentru producțiile și pentru coproducțiile românești, s-au strecurat — în ceea ce mă privește — două inadvertențe. Filmelor *Steaua fără nume* (Henri Colpi) și, respectiv, *Dr. Faust XX* (I. Popescu-Gopo) le-am acordat, fiecăruia, calificativul *zero* și nu *unu*, cum dintr-o eroare de tipar, a apărut în tabelul revistei. De altfel, chiar în coloanele „*Gazetei literare*" am judecat foarte sever prima dintre cele două producții. La data cînd s-a făcut ancheta, nu văzusem încă *Fantomele se grăbesc* (Cristu Polucsis) despre care, de asemeni, am scris de-atunci încoace, și nici *Golgota* (Mircea Drăgan), fapt care explică locurile goale rămase în tabel. Acum sunt în măsură să repar lacuna : deci, pentru *Fantomele*... — 2 puncte, pentru *Golgota* — 5.

Cît despre filmele străine, pentru că în ordinea preferinței mele intrau și alte producții care nu figurează — cum e și firesc — în sintetizarea preferințelor culese de la cei 20 de critici, folosesc acest prilej de precizare a seriei la care subscriu, precizare ce nu implică desigur nici un sens polemic. *Falstaff* (Orson Welles) nu fusese, cum arată și revista, vizionat în acel moment. Cifra romană din paranteze reprezintă, la titlurile coincidente, rezultatul punctajului majoritar solicitat și obținut de revistă. Cifra arabă indică ordinea preferinței mele (primul film e cel mai bun, al doilea mai puțin ș.a.m.d.) : 1. *Femeia nisipurilor* (I) ; 2. *Diligența* (III) ; 3. *Fiii înaripatul* (neselectat) ; 4. *Tom Jones* (II) ; 5. *Noaptea iguanei* (VIII) ; 6. *Ce s-a-ntîmplat cu Baby Jane* (neselectat) ; 7. *Zorba grecul* (VII) ; 8. *Gustul mierii* (VI) ; 9. *Atentatul* (neselectat) ; 10. *Cleopatra* (neselectat).

R. VULPESCU

avancronică

de NEAGU RĂDULESCU

LAURENȚIU FULGA : „ALEXANDRA ȘI INFERNUL"

ANA BLANDIANA: cronica literara „CĂLCÎIUL VULNERABIL"

Asemeni multor confrați din generația ei și mai vîrstnici, Ana Blandiana se arată preocupată de a reinterpreta, dintr-un unghi paradoxal-poetic, mari mituri ale omenirii. Astfel, ea începe prin a face din fatalul călcîi ahileian prilej nu de pieire, ci de regenerare. În perspectiva acestei noi anatomii mitice, „călcîiul vulnerabil" e sigiliul unui tip aparte de sensibilitate, garanția perpetuării a tot ce adolescența are pur, nepremeditat, candid. Atribute pe care vîrsta matură, subordonată altor imperative, le abandonează de cele mai multe ori, în favoarea unei cuirase, obținută cu chiar prețul renunțării ; mai rar, și ca printr-un miracol, ele se conservă, cuibărite în punctul fermecat : „Am devenit puternici scăldîndu-ne-n derută / Precum în apa Stixului Ahil, / Dar de călcîiul lui Ahile / Atîrnă soarta universului întreg". „Deruta", înlăuntrul acestui cifru moral din descendența ideilor-șoc ale lui Nicolae Labiș, nefiind altceva decît neputința celor maturi de a regăsi intransigența adolescenței, criteriile ei : „Dragi și ridicole, departe sînt zilele / Cînd lumea o-mpărțeam în buni și răi". Zelul celor astfel împlătoșați e de a introduce în toate nuanța, o infinită gamă de nuanțe — maladia culorilor : „Cîte mii de nuanțe putrezesc o culoare". Antipatia pentru nuanță ar putea deveni la rîndul ei antipatică, dacă poeta n-ar aduce de îndată corectivul necesar. „Nuanță" în planul atitudinii și al actelor spirituale înseamnă nu o dată justificare și tranzacție, un nesfîrșit cortegiu de renunțări la ceea ce a făcut din totdeauna gloria și rostul de a fi al creatorului autentic. Și eroismul lui. „Nuanță" înseamnă mai ales tristă lașitate și încercarea de a o face să treacă drept înțelepciune, înaltă comprehensiune etc. Cîteva poeme ne dau măsura exactă, cu totul remarcabilă, a capacității autoarei de a opera cu sarcasme nimicitoare la adresa prudenței profitabile, iar nota spirituală, ce-o deosebește sensibil de Labiș, e dată în cazul acestei poezii de ceea ce s-ar putea numi ardoarea disprețului. În Torquato Tasso, fantoma nefericitului poet — într-o versiune simplificată pentru uzul alegoriei, pe care o acceptăm ca pe o ipoteză de lucru (mai puțin, declarația atribuită ilustrului personaj : „Mă răscumpăr astfel / De lipsa adevărului din poemele mele", apreciere ce-ar fi stat mai bine într-un tratat de istorie literară sociologist) — apare ca însăși personificarea slăbiciunii ce se justifică, dar a unei slăbiciuni zguduitoare, pe măsura uriașelor forțe specializate în îngenunchierea omului. Strigătul de înspăimîntată oroare smuls poetei e de bună seamă și expresia inflexibilității morale ultragiate, în el se cuprinde însă și intuirea proporțiilor opresiunii și a dezgustătoarelor ei fapte : „«Scriam la lumina de autodafeuri — îmi spuse — / Simțindu-mi pe trup / Cămașa păroasă care se-aprinde ușor. / Odaia mea avea ochi de călugări ferestre / Și-n loc de uși, lipite una de alta, urechile lor. / Și șoarecii ieșind din borte erau călugări, / Și noaptea păsări uriașe-n sutane-mi cîntau. // Tu trebuie să înțelegi...». Și cu degetu-ntins / Imi arăta în trupul meu poezia. / Poezia nescrisă... / Dar eu am țipat : Pleacă de-aici !" În schimb, personajele din În liniștea mare nici nu mai găsesc trebuitor să se justifice — ele tac : „Tăcerea-înțelepciune, tăcerea-dispreț, / Tăcerea umilă, tăcerea-batjocură. / Ei pot părea mai buni decît mine, mai mari. / Ei nu greșesc niciodată ca mine, și totuși / Ce spaime ascund tăcerile lor ! Pentru ce / Toate aceste poduri retrase ? Pe cine / Apără ele ? Îmi amintesc / Cum înotînd pe sub apă, odată m-a sufocat / O cunoscută tristețe — în liniștea mare / Auzeam cum se-nchid în calea mea scoicile". Iar în altă parte (Pînă la stele), precauțiile de tot soiul, care trimit plumb în aripi, deprinderea genuflexiunii și sistemul jalnic de compensație, pentru prea multele comprimări morale devin sursa unei fabule în care bietele dobitoace sînt silite — pentru a cîta oară ? — să ia asupra lor păcate strict omenești. Aflăm astfel că în țara cu pricina cîinii „Își purtau lanțul cu eleganță ca pe-un colier / (Sotiile lor mereu discutau ce lanț o să se poarte la anul, / Și plini de sobrietate de obicei, își permiteau / Un singur capriciu : să urle la lună"). Apare însă pe neașteptate personajul incomod, victimă sigură în fabula tradițională, nu însă și în istorioara de față, unde gesturile lui „neprecaute" echivalează cu o salutară invitație la scuturarea servituților de tot soiul, la o trăire autentică a condiției meteorice, luminoase a poeziei : „Dar el era un cîine ciudat, / I se părea indecent să urle la lună, / Pentru că luna era chiar inima lui / Pe care trebuia să și-o reașeze în piept / Sau să moară. // Cîinii ceilalți îl sfătuiau să nu încerce. / «E zadarnic, spuneau ei, oricum / Îți vor găsi urmele și te vor prinde...» / Dar el zîmbea și cînd a plecat / Picioarele afundîndu-le cu voluptate în cer, / Strălucitoare urme lăsînd și neprecaute, / El n-a fost prins, căci nu puteau ajunge / Pînă la stele — urmele lui." Ultimul act al acestei lupte aproape ibseniene cu ipocrizia și conformismul, cu „oamenii comuni" ai lui Labiș, îl constituie Elegie de dimineață cu remarcabila ei putere de iradiere patetică, în care își află loc și o definire sugestivă a tipului de poet purificator, nou Prometeu care aduce printre oameni albul : „Pentru voi am nins toată noaptea deasupra orașului, / Pentru voi am albit toată noaptea ; O, dacă / Ați pricepe ce greu e să ningi ! / Aseară de cum v-ați culcat am ieșit în văzduh. / Era întuneric acolo și frig. Trebuia / Să zbor pînă-n punctul unic în care / Vidul rotește în jurul lui sorii și-i stinge / Și eu trebuia să mai pîlpîi o clipă în unghiul acela / Ca să mă-ntorc ningînd printre voi".

Surprinzătoare această îndrumare a poetei spre un gen de poezie mai degrabă bărbătească, spre tonul revendicativ și semeț ! Și e cu atît mai anevoie de explicat, cu cît volumul de debut, Persoana întîia plural, dincolo de jubilația și frenezia într-adevăr cuceritoare, nu mai puțin subordonate totuși unei anume spețe de poezie feminină (motiv pentru care numele Mariei Banuș, din Țara fetelor, a și fost pomenit), nu indica aptitudini deosebite pentru ceea ce am numi lirismul esențial. Din teritoriul acesta poeta (în ființa morală a căreia se răzbună — pe o cale atît de puțin obișnuită ! — vechi intransigențe transilvane) n-a cucerit deocamdată decît un cap de pod, dar acesta sigur, menținut cu autoritate printr-un tir bine distribuit, protejînd astfel întăririle ce au să vină. Doar Blaga a rostit la vremea lui un atît de convingător Veniți după mine, tovarăși ! ca această poetă căreia propria faptă nici nu-i apare în fond decît ca un început firesc, necesar și fatalmente nespectaculos. „Vă privesc semănînd praful focului mort / Peste alba mea operă și zîmbind vă destăinui — / Or să vină ninsori mult mai mari după mine / Și tot albul din lume va ninge pe voi, / Încercați să pricepeți legea lui de pe-acuma, / Or să vină uriașe ninsori după noi, / Și nu veți avea destulă cenușă, / Și copiii de mici învăța-vor să ningă. / Și-o să-acopere albul slaba voastră tăgadă, / Și intra-va pămîntul în rotirea de stele / Ca un astru arzînd de zăpadă".

În restul cărții, „ninsorile" sînt mai puțin semnificative și, într-un fel, mai puțin autentice. Fragmentar, poeta mai atinge excelența într-o strofă sau alta. Dar ne-am obișnuit așa de mult cu ideea că de la ea ne putem aștepta la poeme distincte, bine configurate, încît perspectiva fragmentului nu ne consolează. Uneori, ca și în primul volum, ea face greșeala de a-și extinde sarcasmele la neajunsuri morale asupra cărora un efect mai salutar ar avea poate foiletonul de ziar (Ora spitalelor). Lucian Blaga este cîteodată prea prezent, în forme care trimit direct fie la semnele magice ale „universului în destrămare", precum și la imagistica de transpoziții neașteptate din Poemele luminii („R totul vechi. De veacuri. / Scrîșnesc sub pași pe lespezi / Piei lepădate vara de șerpii morți demult. / Ce liniște. Mă uit în jur și-aud / Privirea veștedă foșnind prin aer". Pastel), fie la elogiul satului veșnic (Dintr-un sat). Alte poeme amintesc, prin felul săltăreț de a propune concepte și de a ataca piscuri etice, de Nicolae Labiș („De ce această renunțare / La fericitul somn comun. / Dacă nu pot din cel mai grav / clopot al lumilor să sun ?" — Unde-i mîndria ?). În fine, Constant Tonegaru pare a tutela și el cîteva poeme, în care arlechinadele nu pot și nu vor să ascundă de tot anumite înțelesuri mai grave : „Din cînd în cînd de-a frumusețea o să mă joc, / Și răsucindu-mi pe inelare viermii aurii, / Țărîna neagră o să mi-o trag peste ochi / Cochet, ca borul unei străvechi pălării. // Dar cînd nemurirea mă va chema grijuliu, / Ca nu cumva de-adevăratelea să mor de tot, / Voi fi de mult plictisit, va fi mult prea tîrziu / Și pălăria umbroasă n-o să mai vreau să mi-o scot" (Scherzo). O seamă de poeme sînt lipsite de nucleu liric propriu și poeta se surprinde improvizînd pur și simplu : „Am o deprindere monstruoasă aproape — / Nu-mi place să fiu datoare nimănui — / Doctorului care mă vindecă îi trimit flori, Pentru sănătate garoafe / Și sîntem chit" etc. (Restul pe masă). Destule versuri mărturisesc o speță de filozofare redusă la enunțul exterior, modalitate pe care tînăra poezie românească a depășit-o cam demultișor și o repudiază pe bună dreptate.

De la Persoana întîia plural la Călcîiul vulnerabil progresul e vizibil. Ana Blandiana a realizat cu acest volum un lucru însemnat : și-a configurat o fizionomie cu trăsături aparte. Acestea o situează în directa vecinătate a unei măști dramatice care întrunește deopotrivă atribute de oracol și de Nemesis. Privind retrospectiv lucrurile, trebuie să regretăm poate că tonul oracular și poziția cu totul favorabilă înnoirii nu s-au repercutat mai adînc și mai grav și asupra acelor zone lirice care mai oferă privirii prilejuri de indiferență. E probabil misiunea viitorului volum să realizeze aceasta.

Cornel REGMAN

IERNATICA RECOLTĂ

În delta mult mai rar cutreerată,
răzleț împușcăturile-și răspund,
și șarpele e sabia-nghețată
înfiptă-albastru milului pe fund.

Cu lemn de barcă veche, sfărîmată,
se încropește-n maluri foc mărunt,
adîncă-i brazda-n lanuri seceratĕ
și noaptea-n stoguri vulpile se-ascund.

Tot stuful galbenei întinderi line,
urcat spre nord în fiecare zi,
păstrează arșița de vară-n sine,

repetă arderea ce-o-nfăptui,
se mîntuie în hale de uzine
și bucură hîrtia ce va fi.

CHERHANA ÎN ZORI

Încremenește marea vaste arii,
reflectă palid cerul sîngeriu,
nisipul macină tăcut pustiu,
și-ascute apa dunga pe fruntarii.

La țărm cînd urmele abia se știu
și-și urcă rece cherhanaua parii,
năvodul zilei duc în larg pescarii,
împinși încet de vîntul vinețiu.

Mișcarea lor cu valul se-mpreună
și vîslele melodios lungite
un rece lemn de toacă-n aer sună.

E vie marea-n adîncimi smolite
și peștii scapără argint de lună,
cu branhiile-n iarnă aburite.

ORAȘE NOI

Orașe noi, vă simt mireasma tare,
cu iarna mai curată în plămîni,
aș vrea la țărmul vostru să rămîn,
să-mi potolesc adîncul dor de mare.

În zori cu cîntecul cînd mă îngîn,
să trec prin voi și pala de ninsoare.
orașe noi, miragii portuare,
pe care le visezi de săptămîni.

Orașe noi, o forfotă veghează,
vă bate-ntotdeauna în artere,
și nopțile în adîncime treză.

Pe drumuri străbătute în tăcere,
la cheiul vostru țara acostează.
încarcă mari rezerve de putere.

PARC DE TRACTOARE

Emailul e proaspăt pe tractoare,
cum stau aliniate-n rînduri dese,
atît de roșii, fără să le pese,
în frig intrînd de-a drepul din cuptoare.

Zăpada ce-n văzduh înalt se țese,
li se topește sfîrîind și moare,
o clipă le rămîne pe spinare,
nu poate harta albă să-și fixeze.

Tractoare dăruite concentrării,
un cosmos de explozii vă așteaptă,
flămînd să vă-nstelați pe dunga zării.

Desfășurată-n cîmp din treaptă-n treaptă,
în voi cu toate drumurile țării,
o primăvară grea abia se rabdă

SĂGEATA DUNĂRII

Mișcarea undelor încetinite !
și sînt mai albe apele de ger,
sleite-n mal, la Porțile de Fier,
pîrveliștilor noi adăugite.

Și desenat mai limpede pe cer,
umplînd măsura formei bănuite,
pe fagurii scheletelor zidite
baraju-și urcă arcul lui sever.

Puternic mlădiindu-se-n oțel,
sudează țărm și valuri la un loc,
stăpîn pe unghiuri și deschideri vaste.

Săgeata Dunării pornind din el,
vertiginos va lua în aer foc,
păstrîndu-și doar culorile albastre.

GRIGORE HAGIU

ION ANDREESCU — MODEL COSTUMAT (detaliu)

Reproducem în acest număr picturi și sculpturi din Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România – Galeria Națională.

Fotografiile : MARIANA DRAGU

NICOLAE GRIGORESCU — ATACUL DE LA SMÎRDAN (detaliu)

SCRISORI CĂTRE IBRĂILEANU

CRONICA CHENZINEI

Un colectiv al bibliotecii „M. Eminescu" din Iași (M. Bordeianu, Gr. Botez, I. Lăzărescu, Dan Mănucă și Al. Teodorescu) a făcut să apară în seria de „Studii și documente" a Editurii pentru literatură un frumos și interesant volum de **Scrisori către G. Ibrăileanu,** prefațat de Al. Dima și N. I. Popa. Volumul cuprinde doar o selecție de scrisori primite de G. Ibrăileanu la **Viața Românească** de la Gala Galaction, Hortensia Papadat-Bengescu, D. D. Patrașcanu, Mihail Sadoveanu și Paul Zarifopol, parțial publicate (cele de la Mihail Sadoveanu) și anterior, prin reviste. Rămîn din fondul total al Bibliotecii de peste 1 500 de scrisori, aproximativ 1 200 inedite de la alți scriitori (numai în parte apărute prin periodice) care vor alcătui desigur substanța unor volume viitoare.

Întrucît multe din scrisorile prezentate au fost relevate și comentate anterior de îngrijitorii ediției de față (Gala Galaction de Ion Lăzărescu, Hortensia Papadat-Bengescu de Al. Teodorescu, Mihail Sadoveanu de M. Bordeianu, Gr. Botez și Al. Teodorescu) ne oprim aici deocamdată numai la corespondența cu Ibrăileanu a lui D. D. Patrașcanu, cunoscutul scriitor umorist din gruparea **Vieții românești** (1872—1937).

Înainte de apariția revistei, între 1905 și 1906, acesta era profesor la Gimnaziul de băieți din Bacău, colabora la **Natura** („eu îs cel mai breaz acolo") și promitea să facă propagandă pentru **Viața Românească** („De-acum voi începe să vorbesc în dreapta și în stînga"). La 25 martie 1966 citise primul număr apărut, îi plăcuse între altele Gane și Vlahuță, observă că Iorga ia pe Ibrăileanu cam de sus (**în Semănătorul**) și avertiza redacția că librarul M. Vasiliu e „mare tilhar". Trimițînd un articol **Despre poveștile noastre,** cerea lui Ibrăileanu opinia glumeț : „Prin urmare, tu cetește-l, și să nu fii magar și să nu-mi răspunzi". Articolul fu tăiat de Stere și Patrașcanu protestează. În octombrie 1906 expediază lui Ibrăileanu „două cucoane", niște articole de doamnele Neli Cornea și Polter, care n-au apărut și totodată opera sa **Din amintirile lui Constantin Casian,** insistînd să nu i se facă schimbări („căci țin foarte mult și la armonia frazei, pe care numai unele cuvinte, scrise în anumită formă, pot s-o producă"). Patrașcanu cerea ori să fie publicat cum scrisese el, ori să nu fie : „Dacă bucata **(Plimbare)** nu e bună... coșnița ! și nu mă mai pîrî la nimeni". Nu admitea c-ar fi „grandoman" și în cele din urmă accepta unele modificări, ironic : „Ibrăilene, mi-i frică de... ucenicie !". Dădea asigurări că **Amintirile** lui plăcuse strașnic și făcea haz de unele critici : „Ai văzut, cred, cum mă regulează Dragomirescu". Fără să vrea, umoristul aluneca uneori în ceea ce el însuși numește scatografie, foarte pe ocolite și tocmai de aceea implora să nu fie cenzurat.

Prin 1912 Patrașcanu se plînge lui Ibrăileanu de neînțelegere în familie, „fire-ar afurisită viața !" Avea, pretinde el, „două neveste" și se afla într-o situație „tragică și mizerabilă".

Recurgea la Ibrăileanu discret să intervină pe lîngă soția sa, Lucreția, și s-o convingă să meargă la mînăstire în vacanță, ca fiind invitate de el. Probabil Ibrăileanu se va fi executat acum și în anul următor, cînd Lucreția îl aștepta, de data aceasta ea, la mînăstire, dîndu-i asigurări că se va conforma în întregime cererilor lui (faimoasele precauții ale lui Ibrăileanu în viligiatură) : „În vederea venirii d-tale, toți cucoșii la distanță de 1 km. rază vor fi tăieți fără excepție ; afară doar de al meu, avîndu-l în vedere ca centru. Ciinii iarăși vor fi omorîți, recurgînd la toate infamiile și la rigoare corupînd și pe d-rul Babeș. Copilul servitoarei, de care-ți vorbeam astăvară, va fi asfixiat. I-am ales intenționat acest deznodămînt fatal, ca să-i fie pedepsit organul cu care te-ar fi putut tortura". Soția lui Patrașcanu era glumeață ca și autorul **Inzăpădiților.**

O vie activitate a depus din București D. D. Patrașcanu în perioada reapariției **Vieții românești** după război, în primele două luni ale anului 1920. Recrutarea membrilor consiliului de administrație al Societății **Viața românească,** strîngerea colaborărilor, demersurile pentru procurarea hîrtiei, asigurarea abonamentelor presupun o înzestrare în domeniul practic puțin obișnuită la scriitori. Caracteristic este faptul că, oricît de hărțuit de afaceri materiale, scriitorul nu-și pierde jovialitatea, și în comunicările sale către Ibrăileanu și în plină expunere de caracter documentar, el găsește adesea prilejul să strecoare o glumă. Dădea de pildă, ideea de a pune și o femeie membru fondator al Societății și sugera lui Ibrăileanu s-o „aborteleze" el, în Iași, printre feministe. Raporta că Lovinescu era tare afectat de reapariția revistei și recomanda ca prospectul cu fotografiile colaboratorilor să fie tras pe hîrtie velină, „să ieșim așa să turbeze dușmanii". Galaction se oferise cu traduceri din germană, „dar eu — observă Patrașcanu — sînt cam sceptic...". Odată îl căutase acasă deoarece se prefăcea bolnav, și cînd colo nu-l găsise „la mama dracului, unde șede, la șușă". Dezvăluie lui Ibrăileanu că Dionis și Ion Pravilă erau pseudonimele Mărgăritei Miller-Verghy, autoarea romanului **Theano.** Ca să poată ține mai ușor legătura cu scriitorii, Patrașcanu își instalează telefon, ceea ce în ianuarie 1920 era, zice el, „o raritate" în București. Fotografia Constanței Marino-Moscu n-o mai dădea pentru prospect, deoarece i se părea „prea urîtă" (îi va motiva că-i sosise prea tîrziu). Arghezi, fără volum atunci, îl pusese în încurcătură, susținînd că poate tipări 15 volume, numai n-a ales încă. Revelator e un pasaj dintr-o scrisoare despre fostul director al revistei **Contemporanul,** Ion Nădejde (1854 — 1928) :

„Am fost la Nădejde. El mi-a promis un articol în zece zile. Va răspunde lui Saniclevici în privința genealogiei lui Mortun, cu care Nădejde s-a ocupat în special. (I. Nădejde, V. G. Mortun : **Biografia și genealogia familiei.** București, Ed. Speranța, 1923)".

D. D. Patrașcanu era mai avansat politic la această dată decît Nădejde: „I-am spus să-mi aștearnă pe hîrtie ideile lui și apoi vom sta de vorbă". Alt pasaj important din aceeași scrisoare (datată 29 februarie 1920) e despre Slavici :

„Am fost la Slavici, chemat de el prin scrisoare. E bolnav greu, căci a ieșit cu astmă din Văcărești ; a ametit și a căzut de pe niște scări, rupîndu-și un picior. I-am dat 1 000 de lei pentru nuvela care ne-a trimis-o. M-am gîndit că va intra cel puțin în trei numere, și deci nu e scump plătită. El are gata următoarele volume inedite : 1. **Întemnițările mele** — volum de mare senzație. În această chestie, el mai are un volumaș — întemnițările lui din Ungaria — publicat, mi se pare, cu bucata prin niște reviste din Ardeal. 2. **Cel din urmă armaș,** roman. 3. Un volum pentru copii. Eu i-am spus că luăm noi în editură aceste lucrări. Tu ce zici ? Cred că primul se va ceti mult, cu oarecari introduceri. Cred că nici nu se poate măcar strica".

Nu se poate preciza pentru ce nuvelă a primit Slavici 1 000 lei. Probabil pentru una din nuvelele care n-au apărut în periodice ale volumului IV din 1926 : **Baba Dana, O răzbunare, Renaștere, La răscruci, Din altă lume.** Volumul **Închisorile mele** a fost editat de **Viața românească** în 1921, **Cel din urmă armaș** a apărut la Cultura națională în 1923, iar volumul pentru copii trebuie să fie al doilea volum de **Povești,** cu povestirea **Mieluțelul** din **Revista copiilor și a tinerimii,** an X, 1922, nr. 13.

La începutul anului 1921, D. D. Patrașcanu îndemna pe G. Ibrăileanu să editeze la **Viața românească,** „tezaurul literaturii române" la care urma să dea o introducere scrisă la mînăstirea Neamțului „cu revolverul în mînă" și la care s-ar fi angajat pentru volumul I, D. Caracostea. Îngrijitorul ediției scrisorilor (I. Lăzărescu) nu lămurește despre ce este vorba, bănuim însă că despre o colecție de clasici, contractată mai înainte cu editorul H. Steinberg, dar abandonată. „Nu poți să-ți dai seama nici tu, scria Patrașcanu lui Ibrăileanu, ce afacere splendidă am face pentru cultura țării și ce treburi minunate vom face și noi ! Acuma, cînd sînt intrat în comerțul de librărie, te asigur că e o treabă grozavă. S-o facem ! S-o facem negreșit !" Totuși „afacerea" nu s-a făcut.

Patrașcanu, om întreprid, n-o duce strălucit. În noiembrie 1922 datora 8 000 lei lui Ibrăileanu, 50 000 lei unei bănci din Pitești, 25 000 lei Băncii de credit român, 11 500 Băncii comerciale române din Brăila, mii de lei unor negustori din București. Nu putea să achite la 1 octombrie rata de 1 700 lei la credit, nici să-și scoată un rînd de haine de 2 000 de lei comandat cu multe luni în urmă. În 1923 comunica însă lui Ibrăileanu că se iscălise la Londra un contract pentru societatea **Viața românească** în valoare de 15 milioane lei, recomandîndu-i discreție absolută chiar față de direcție, ca să nu dea iama creditorii.

Ultima scrisoare către Ibrăileanu, semnată de D. D. Patrașcanu și soția sa, e datată 22 noiembrie 1933 și conține, „salutări prietenești" din Londra

Al. PIRU

HISTRIANA

VERONICA PORUMBACU

PIRVAN

Ce duh plutitor din vechime
chemase cazmaua
să se-mplînte în poartă ?
Ori noul ctitor al Histriei,
lipindu-și urechea de lutul crăpat, auzise
un tropot de cai, o quadrigă ?

ALGE

Zenit torid, încremenind pe lespezi,
dospite alge, sfărîmat Olimp –
și-aceste clipe inutil de repezi,
și-acest miros de soare și de timp.

INCENDIU

Pe țărm, iarbă roșie, roșie :
un rug care mistuie Histria
fără s-o ardă.

BUCOLICE

Doi măgărași
inocenți, caraghioși,
printre ziduri solemne.

★

Cu lînă sură colindă
miezi, cetatea : pietre
mereu mișcătoare.

★

De mult,
nici urmă de sînge pe-altar,
nici preoți, nici zei.
Numai berbecul,
adulmecînd printre fire de iarbă,
inelul coclit.

TÎRZIE

Palinodia verii în ploile pe lespezi.
Cetate scufundată în ceață, ca în timp.

DOR DE SUD

De pe țărm,
zilnic desprinsele păsări :
aeriana
transhumanță-a culorilor.

HISTRIA

...Încărcată de mituri,
ca pîntecul
primei corăbii ancorate în port

DURATE

Păpădia
risipindu-și secundele
în preajma coloanei.

VÎNT FERICIT

Și brațele sale de aer
au încins, în fine, coloana :
– Din nou îmi e dat să te văd
neschimbat de tînără !

AMIAZĂ

Era atîta liniște pe zid,
încît Apollo însuși adormise.

SPIRALE

Voluta :
melcul perfect care trece
încet, fără greș,
din mileniu în mileniu.

★

Mozaicul :
înmărmuriți pe dale, un lung monom de
melci.

CE SIMBIOZĂ, AMFORA !

Roșul :
stihinic lut,
cu apă frămîntat și ars în foc.

Iar negrul :
memoria matricei, pîntec
gravid de soare.

RESTAURAȚII

Din nou –
negre și roșii pantere încing
cupa corintică.

Alb, necunoscutul –
gemînd
printre cicluri.

UN OCHI

Timpul
pe piept –
invincibilă cămașă de zale.
Te naști cu ea –
te stingi cu ea.
Cetatea însăși –
un ochi de za.

PRIN GURA FÎNTÎNII

Și noaptea, sub stelele verii mai mari
lîngă mare,
mă-mpresură morții : tot regatul lui
Hades, ori toate
cîmpiile veșnicei seninătăți se ridică
prin gura fîntînii :
toți vii, dintr-odată, umplînd
strălucita cetate.
Și iată bătrînii trecuți în inscripții
și preoții
ofrande purtînd lui Apollo,
pe-Acropole, toată
suflarea arar pomenită în cronici :
zidarii de temple, furînd cîte-o
umbră-ntre pietre,

mărunții plugari proslăvind la diombriile
toamnei
pe Jupiter Pluvius. Lung alai de năluci
ce nu se zăresc între ele
și nu-și pot vorbi,
ci mie, doar mie mi-e dat să le-apropii
o clipă
căci toți trec prin mine de parcă n-aș
fi decît Timpul.

VÎRTEJ

Ca mîine,
vin ploile Histriei.
Și apa se infiltrează-ntre lespezi
către amiazi. Peste noapte
crapă inima pietrelor,
trosnind dureros.

Ca mîine
vin zăpezile – vin nebunești –
și n-au timp să se-așeze pe ziduri,
biciuite de viscol,
ca niște cai
ridicîndu-se-n două picioare
sub șfichiul dresorului, –
și tu te învîrti, te învîrți
cu pămîntul, cu vîntul –

Ca mîine...
Dar azi e ultima zi
cînd soarele blînd te mai poate
atinge pe frunte.

ȘI ZĂPADA

Această solubilă marmoră.

PE TREPTELE NOULUI TEMPLU

N-am mai văzut niciodată – zise
marmora –
un asemenea alb !

HIVERNALE

Apollo,
primind ofrande pe viscol.
Harfa lui Eol,
spartă liturgic, în stepă.

★

Și duhuri nocturne în tropot :
himerele
mușcîndu-și zăbala, pe ger.

RĂZBOI

Și melcii de piatră căzură
lîngă melcii de cîmp.

NECROPOLĂ

Telurice monade, voi tumuli mari de
stepă.

CIMITIRUL COLOANELOR

Și noaptea,
sufletul lor, scrîșnind
între pietre.

RECVIEM

De ce port pe retină hecatomba
de păr tăiat sălbatic ?
De ce simt
în nări mirosul morții ?

...Solemnă, diadema din păr, și
lacrimariul
cu jalea strînsă-ncet și ritual.

De ce mă urmăresc printre coloane,
ca niște furii, fulgii de cenușă ?

...Estetică, pe țărmul pontic moartea.

OVIDIU

Oglinda
nu are memorie.
Caut...

Și seara, spre Tomis,
sunetul Tristelor trece prin trestii.

CONSOLARE

– Sîntem în exil, ca și tine,
îi spuneau culorile.
Plînsul tău ne-a spălat,
pălindu-ne.

SOBOR

Toată ziua, pietrele
își povestesc, ca niște bătrîne la soare,
întîmplări de ieri ori de-acum o mie de
ani :
o nuntă, o moarte, un mare festin,
un mic război : a fost Darius ? Lysimah ?
Bătrînele nu au memoria numelor ;
bocetul însă –
bocetul lor...

PANOPLIE

Sulița cavalerului trac.
Săgețile dacilor.
Scuturi elene.
Coifuri romane.

...Dintre toate, cea mai puternică,
acea viteție-a răspîntiilor :
înțelepciunea.

TORS

Între coarnele unui zimbru de piatră,
un ornic solar :
– un tors de femeie ? –
sau vremea
zămislitoare de ceasuri...

MIHAI GIUGARIU

ADOLESCENTINĂ

Ion Marin și-a adus copilul la uzină ca să învețe meserie. Asta s-a întîmplat toamna, după ce s-au adunat merele și s-a fiert prima țuică. Ion Marin II era înalt, avea trăsături de adolescent cuminte, deși el de abia depășise vîrsta pubertății. Fața îi era însă curată, puțin palidă fiindcă suferise cîndva de icter.

Școala profesională a uzinei își începuse cursurile și Ion Marin nevrînd să se întoarcă cu băiatul acasă s-a rugat să fie ținut în uzină oricum. Pentru aceasta a stăruit mult, oamenii au fost înțelegători și el s-a întors acasă fără băiat.

Ion Marin II a fost repartizat în atelierul de ștanțare. Acolo se ștanțau piese mici, căpăcele și clame, plăcuțe cu goluri în forme geometrice în ele, care se foloseau mai departe la montarea unor mașini complicate pe care băiatul nu le văzuse. În secția aceea lucrau numai femei. Doar într-un colț la o mașină de ștanțat care nu semăna de loc cu celelalte — părea un fel de presă veche de tipograf — era un bătrîn care toată ziua molfăia prune uscate pe care le scotea dintr-un sac de pînză atîrnat de un cui. Bătrînul avea două degete mai puțin la mîna stîngă. Nu simțea însă lipsa lor fiindcă apuca tabla pe care trebuia să o bage în mașină numai cu degetul cel mare și arătătorul.

Ion Marin II trecea cu un cărucior pe la fiecare mașină și aduna piesele ștanțate. Fiecare tip de piesă o punea într-o anumită cutie în așa fel încît să nu se amestece între ele. Atelierul era murdar, avea geamurile și pereții înnegriți. În pauza de masă femeile fumau și aruncau mucurile pe jos. În secția aceea nu intrase niciodată cineva bine îmbrăcat, acolo conducea numai maistrul, care era și el murdar, cu un halat fără culoare care cădea de pe el. În curtea uzinei erau clădiri mari vopsite în albastru, cu geamuri de sticlă curate. Băiatul le vedea numai de afară, fiindcă el trebuia să ducă piesele la depozitul de materiale care era în curte alături de secția de ștanțare.

Femeile de la ștanțare aveau mișcările îndemînatice. În timp ce scoteau piesa decupată cu mîna dreaptă, aveau gata pregătită în cealaltă mînă tabla pentru piesa următoare. În dreptul unor mașini se auzea un pocnet sec la intervale regulate, ai fi putut rămîne acolo o oră sau două ore în șir, ritmul în care se auzea căderea ștanței era același. Femeile rîdeau de el, îl întrebau cîți ani are și dacă s-a culcat vreodată cu o fată. Băiatul aduna piesele și le punea în cutiile de tablă rînduite de el într-o anumită ordine, așa fel încît să nu încurce piesele între ele. Cînd suna pauza de masă ieșea afară și mînca stînd pe un butoi de tablă care fusese uitat într-un colț. Ieșea afară și atunci cînd ploua. Picăturile care cădeau de pe acoperiș erau uneori dese, alteori rare, la fel ca și ritmul ștanțelor. În zilele cînd ploua mărunt se vedea la ferestrele clădirilor vopsite în albastru o lumină puternică albă. Becurile din atelierul de ștanțare dădeau o lumină galbenă. Lumina aceeea ustura ochii, te făcea trist. În zilele cînd ploua mărunt femeile erau tăcute, nu se uitau la el cînd venea să adune piesele ștanțate. Nimeni nu îi dădea nici o atenție, se mișca printre mașini inutil.

Înainte de Crăciun a venit să-l vadă Ion Marin tatăl. L-a așteptat la poarta uzinei, au intrat împreună la o patiserie și acolo au mîncat brînzoaice reci și au băut bere. L-a întrebat dacă i-au mărit leafa. Băiatul a răspuns că îi ajung banii fiindcă doarme la căminul ucenicilor și mănîncă la cantină. Ion Marin i-a spus că trebuie să facă ceva mai mult ca să-l avanseze. Băiatul a terminat înghițitura, nu îi plăcea locul acela, semăna într-un anumit fel cu atelierul de ștanțare, oamenii vorbeau tare și aveai tot timpul impresia că înăuntru este murdărie. I-a răspuns tatălui că face tot ce i se cere. Au plecat din patiserie și băiatul a mers cu el o bucată de drum. Pe jos era mîzgă, cizmele de cauciuc ale tatălui erau murdare. Cei doi s-au despărțit în stația de tramvai. Ion Marin i-a spus că dacă îi dă drumul, să vină acasă de Crăciun. Băiatul a dat din cap, el știa că tatăl venise acum să-l vadă pentru Crăciun, îi părea bine că venise, mîncaseră amîndoi brînzoaice la patiserie și băuseră bere.

La uzină l-au luat să cînte în cor. Venea de două ori pe săptămînă la clubul uzinei, cînd se făcea apelul striga „prezent" și se înălța puțin în vîrful picioarelor pentru ca instructorul de cor să-l vadă. Cînta la vocea II-a alături de alți băieți de vîrsta lui, cei mai mulți elevi la școala profesională. Învățase marșuri, cineva îi acompania la pian și el se străduia să cînte la fel ca toți cei din jurul lui.

Într-o dimineață în atelier a venit o echipă de zidari să repare pereții și să-i vopsească. Femeile spuneau că lucrul acesta s-a întîmplat din cauză că Sanepidul îl amendase pe inginerul șef. Zidarii încurcau acum mult locul. El nu mai putea merge cu cărucIorul în dreptul fiecărei mașini și pe unele le ocolea fiindcă nu avea cum să ajungă cu cărucIorul acolo. Lua cutia în brațe, o încărca cu piese și apoi se reîntoarcea cu ea la cărucior. Din cauza aceasta era mai obosit. Unele femei îi înjurau pe zidari spunînd că din pricina lor nu își pot face norma. Singurul care nu fusese supărat de venirea zidarilor era bătrînul fără cele două degete, care mînca prune. Mașina lui mergea la fel ca înainte, bătrînul nu se sinchisea de nimic, în timp ce apăsa pe manetă ca să declanșeze mașina, băga cealaltă mînă în pungă și scotea de acolo o prună uscată. Într-o zi nu s-a simțit bine. S-a ridicat de la locul lui și s-a dus afară. În timpul acesta mașina stătea. Băiatului îi părea rău de faptul că aparatul de înregistrat al bătrînului stătea. Ar fi vrut să adauge în cutia în care îi stringea piesele de la mașina lui piese asemănătoare de la altă mașină, dar știa că aceasta nu ar servi la nimic fiindcă norma se măsura după cifrele înregistrate și nu după cantitatea de piese pe care o ducea el.

Afară era cîteodată soare, el ieșea ca și înainte în timpul pauzei și își mînca pîinea cu salam stînd pe butoiul de tablă. Prin curte treceau autocamioane la volan cu băieți tineri care scuipau din fereastra cabinei. Era un decembrie frumos, cu brumă groasă dimineața pe tablele de pe acoperișuri. Odată cînd bătrînul a fost chemat la contabilitate, băiatul s-a așezat pe scaunul lui, a luat bucata de tablă din stînga, a potrivit-o sub matriță și a apăsat pedala. Ștanțatorul a căzut repede, de-abia a putut să-și tragă mîna. Băiatul nu a avut timp să se sperie, și-a dat numai seama de ce bătrînul își ocupa mereu mîna stîngă. Mașina lui de ștanțat era veche, nu avea grilaj de protecție, ștanțatorul cădea cînd apăsai pe pedală, nu îl oprea nimic. Băiatul a fost după aceea mai atent. Cînd se așezase la mașină înregistratorul arăta număr sub 178464. El ținuse bine minte numărul acesta, avea memoria cifrelor, în școală niciodată nu reușise să-l încurce nimeni. Bătrînul s-a întors și l-a găsit la mașina lui. Băiatul a crezut că o să se bucure fiindcă îi adunase 32 de piese pe înregistrator, el însă i-a făcut numai semn cu mîna să se ridice. Nu i-a spus nimic. Ion Marin II a adunat piesele și le-a dus la cărucior. A trecut pe lîngă zidari și i-a auzit fluierînd un cîntec. Zidarii erau totdeauna veseli.

După Anul Nou s-a terminat reparația și au început să văruiască atelierul. Afară ningea cîteodată, de cele mai multe ori drumul era noroios, zăpada se topea și se amesteca cu pămîntul de pe roțile autocamioanelor. Băiatul își ștergea noroiul de pe bocanci cu un bețigaș și apoi se freca cu ziarul sau cu șomoioage de bumbac uitate de mecanicii care verificau din cînd în cînd mașinile de ștanțat.

În secție au intrat după zidari electricienii. Zidarii lăsaseră în urma lor un perete vopsit pînă la jumătate cu ulei albastru. De la jumătatea aceea în sus peretele era alb-galben. Între albastru și alb-gălbui era o dungă albastru închis. Femeile rîdeau de culorile acestea, spuneau că seamănă cu casele de la țară vopsite înainte de Paști cu sinteală. Pe mașinile lor se scurgea uleiul cu care erau unse piesele, metalul mașinilor își pierduse luciul, doar pe tăblițele de culoarea bronzului se mai puteau citi inscripții „Wertheim et comp. — Dresda — 1915" sau „Outilages mécaniques — Liège — 1899".

În februarie a venit iarăși la fabrică Ion Marin tatăl. Au mers din nou la patiserie, de data aceasta au mîncat plăcintă cu carne. Băiatul avea o cămașă albastră pe el, îi plăcea culoarea aceasta, fără să știe că era o culoare prea vie pentru fața lui palidă. Ion Marin tatăl l-a întrebat dacă l-au avansat. Băiatul i-a spus că mai este timp. Au băut bere, fiecare cîte o sticlă, tatăl turna berea de sus ca să facă guler în pahar. Au plecat de la patiserie și au mers pe jos o bucată de drum, după aceea Ion Marin a spus că trebuie să plece. Băiatul i-a întins mîna, lucru care nu se întîmplase niciodată pînă atunci, tatăl s-a gîndit că poate s-a schimbat ceva dar nu l-a mai întrebat nimic, a dat doar din cap și i-a strîns mîna.

Către sfîrșitul lui februarie electricienii au terminat instalația. Acum în atelier nu mai era lumină galbenă. Tuburile de neon făceau fețele femeilor livide. Ion Marin II a observat că femeile nu erau chiar atît de bătrîne pe cît i se păruseră la început, poate că între timp se mai obișnuise cu ele, poate nici el nu mai era la fel. Începuse să răspundă la glumele lor, răspundea însă cuviincios, ele îi spuneau „feciorașul" și nu își mai băteau joc de el, îi dădeau cîteodată o prăjitură sau îl chemau să guste din mîncarea pe care și-o aduceau cu sufertașul de acasă și o încălzeau pe reșou în atelier la pauza de masă.

Magazionerul l-a rugat pe Ion Marin II să ducă o cutie cu căpăcele de ebonită în clădirea cu ferestrele mari pe care el o vedea atunci cînd stătea pe butoiul de tablă și se uita în curtea uzinei. Aceasta s-a întîmplat într-o zi cînd afară era soare. A luat căpăcelele de ebonită și s-a dus la clădirea cu ferestrele mari, a intrat întîi într-o cameră cu pardoseala de mozaic în care era o butie cu un ficus și acolo s-a oprit ca să se uite la ficus. În camera aceea nu era decît butia de pămînt cu ficusul înalt, iar pe peretele din dreapta un afiș cu litere de tipar. În atelierul de ștanțat se intra direct de afară, ușa se închidea prost, totdeauna era cineva care țipa că nu a închis bine ușa, deși el o împingea pînă cînd simțea înțepenindu-se clanța.

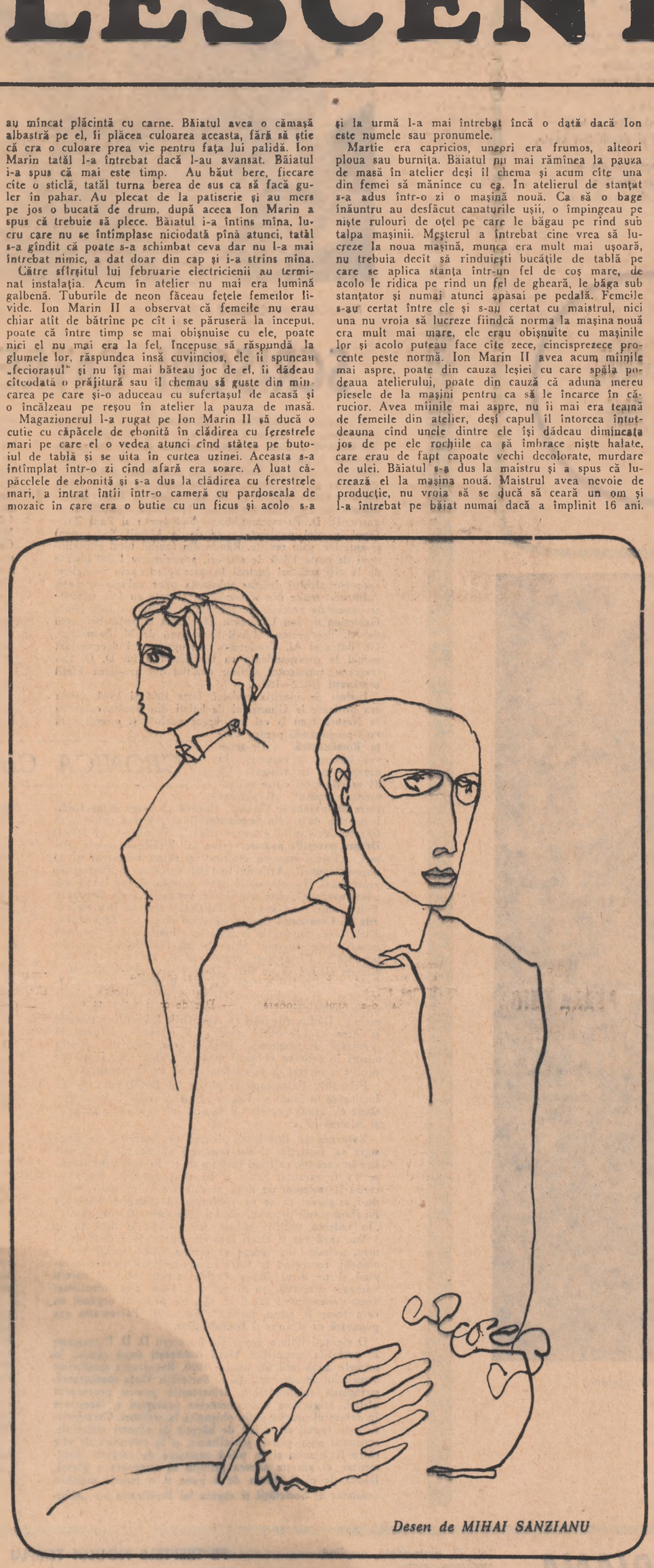

Desen de MIHAI SANZIANU

Apoi pe o ușă batantă a ajuns într-o sală mare și lungă în care, la fel ca și la atelierul de ștanțare, lucrau numai femei. Ion Marin II s-a oprit în ușa sălii ; cîteva au ridicat capul, dar după aceea nu s-au mai uitat la el, și-au văzut mai departe de lucru. Toate femeile erau îmbrăcate în halate albe, stăteau în fața unor mese, lumina venea puternică de afară pe ferestrele mari, nimeni nu țipa, se auzea doar zgomotul motorului de la banda de lucru. Cînd s-a apropiat mai mult — de la ușa de intrare pînă la prima masă era o distanță mare, mergeai în spațiul acela așa cum ai merge într-o clasă de la bănci pînă în fața tablei, aici însă nu se auzeau pașii fiindcă podeaua nu era de lemn, nu scîrțîia — Ion Marin II a observat că la mese nu erau femei, erau fete tinere. De-abia atunci cînd s-a apropiat s-au uitat la el, toate au ridicat privirile către el și au rîs. El stătea în brațe cu cutia în care erau căpăcelele de ebonită, trebuia să lase cutia undeva, fetele nu erau de loc așa de tăcute cum păruseră la început cînd a intrat în sală, se uitau la el și le sclipeau ochii. Unele aveau mînecile de la halate suflecate pînă mai sus de cot, li se vedeau brațele, brațe albe sau negricioase care apucau cu mîna piesa de pe banda de lucru, fără ca în timpul acesta să-și îndepărteze privirea de la el. În sală se auzea muzică, în fiecare colț un difuzor transmitea muzică. Toate fetele de aici dansau sîmbăta și duminica. La atelierul de ștanțat femeile stăteau sîmbăta cu bărbații acasă și unele dintre ele povesteau luni ce au făcut sîmbătă noaptea cu bărbații lor.

Ion Marin II a lăsat căpăcelele de ebonită pe masa unei supraveghetoare care i-a semnat bonul de primire. Supraveghetoarea avea părul blond, părul era ridicat în creștetul capului. Nu i-a numărat piesele cînd le-a primit, l-a întrebat cum îl cheamă și unde lucrează în uzină. El i-a spus că lucrează la atelierul de ștanțat, cealaltă s-a strîmbat puțin, după aceea a spus că totul va fi bine, i-a mulțumit pentru piese și la urmă l-a mai întrebat încă o dată dacă Ion este numele sau pronumele.

Martie era capricios, unepri era frumos, alteori ploua sau burnița. Băiatul nu mai rămînea la pauza de masă în atelier deși îl chema și acum cîte una din femei să mănînce cu ea. În atelierul de ștanțat s-a adus într-o zi o mașină nouă. Ca să o bage înăuntru au desfăcut canalurile ușii, o împingeau pe niște rulouri de oțel pe care le băgau pe rînd sub talpa mașinii. Meșterul a întrebat cine vrea să lucreze la noua mașină, munca era mult mai ușoară, nu trebuia decît să rînduiești bucățile de tablă pe care se aplica ștanța într-un fel de coș mare, de acolo le ridica pe rînd un fel de gheară, le băga sub ștanțator și numai atunci apăsai pe pedală. Femeile s-au certat între ele și s-au certat cu maistrul, nici una nu vroia să lucreze fiindcă norma la mașina nouă era mult mai mare, ele erau obișnuite cu mașinile lor și acolo puteau face cîte zece, cincisprezece procente peste normă. Ion Marin II avea acum mîinile mai aspre, poate din cauza leșiei cu care spăla podeaua atelierului, poate din cauză că aduna mereu piesele de la mașini pentru ca să le încarce în cărucior. Avea mîinile mai aspre, nu îi mai era teamă de femeile din atelier, deși capul îl întorcea întotdeauna cînd uncle dintre ele își dădeau diminucata jos de pe ele rochiile ca să îmbrace niște halate, care erau de fapt capoate vechi decolorate, murdare de ulei. Băiatul s-a dus la maistru și a spus că lucrează el la mașina nouă. Maistrul avea nevoie de producție, nu vroia să se ducă să ceară un om și l-a întrebat pe băiat numai dacă a împlinit 16 ani.

După aceea i-a făcut o fișă nouă de lucru și Ion Marin II a devenit în felul acesta muncitor ștanțator categoria III-a. Băiatul nu mai ieșea acum în pauza de masă afară, mînca înăuntru lîngă mașină, era muncitor calificat, femeile îl strigau, îi spuneau tot feciorașul, vocea lor suna însă altfel. Ion Marin II a aflat în felul acesta că pe femei le poți schimba fără să-ți dai seama, că un lucru pe care atunci cînd l-ai făcut nu te-ai gîndit la nimic altceva ele îl observă, le schimbă, se poartă altfel cu tine, ca și cum ai fi crescut deodată cu un an sau doi, sau ca și cum nu mai ești tu, ci altcineva, un băiat nou care ți-a luat locul și care nu se mai strecoară printre mașini să adune piesele lucrate ca să le ducă la magazie.

Era primăvară, ploile veneau repezi. În curtea uzinei nu mai era noroi pe asfalt, autocamioanele treceau curate, cu caroseria strălucitoare. Șoferii fluierau la volan și ocoleau cu viteză rondurile de flori, uneori grădinarul îi înjura fiindcă roțile din spate călcau pătrățelele de brazdă proaspăt așezate. Șoferii nu se sinchiseau de înjurăturile grădinarului, ei apăsau pe accelerator, toată lumea mergea repede prin curtea uzinei, electrocarele claxonau mereu și fără motiv. Piesele de la atelierul de ștanțare erau și ele duse acum la magazie cu un electrocar. Electrocarul era condus de o fată cu o salopetă cu bretele așezate în cruce pe spate. Fata era urîtă, avea dinții mari, dar nu se supăra niciodată, chiar cînd femeile din secția de ștanțare îi spuneau că îi place să se întindă cu toți. Lui Ion Marin II fata îi era nesuferită fiindcă atunci cînd rîdea, pe lîngă dinți i se vedeau și gingiile, iar gingiile erau puțin umflate și albicioase. Dacă nu ar fi avut gingiile acestea albicioase poate că s-ar fi putut uita la ochi și ar fi observat că deasupra lor genele sînt lungi și umbresc culoarea gălbuie a irisului. Cu toate că îi era nesuferită, el își ridica singur cutia cu piesele ștanțate și le ducea pînă la electrocar afară. Cînd ieșea cu piesele afară și le așeza pe electrocar fata îi spunea „mulțumesc", el răspundea totdeauna să lase prostiile astea și să-și vadă de treabă. Vorbea atunci ca bătrînul care molfăia prunele, parcă el nu ar fi adunat niciodată piesele din secție, ar fi fost totdeauna muncitor ștanțator categoria III-a.

La cîtva timp după ce a început să lucreze la mașina nouă l-au chemat în timpul unei pauze la „Personal". Acolo i s-a spus că trebuie să urmeze un curs de calificare. Ion Marin II se obișnuise cu mașina, cîștiga o sută, o sută cincizeci de lei peste normă. A refuzat. Cel care vorbea cu el nu a ridicat capul. I-a spus că habar nu are de nimic și că îl dă înapoi să mături atelierul. Lui i se părea că îi spune toate lucrurile acestea puțin în batjocură, era ca și cum vroia să-i arate că nu dă doi bani pe ce face el, mașina lucrează singură și fără om, el este numai un fecioraș căruia i s-a dat puțin nas. Băiatul a tăcut, știind că mașina face totul, singurul lui merit fusese că a avut curajul să se așeze la ea, dar nici acesta nu era meritul lui, avusese numai norocul că femeile au fost proaste și nu și-au dat seama că pot cîștiga mai bine fără să se chinuiască atît, dar femeile își schimbă greu obiceiurile — el aflase între timp și lucrul acesta. Celălalt nu i-a mai spus nimic, el a așteptat degeaba cîtva timp, îi venea greu să zică „bună ziua" și să ducă mîna stîngă la spate să caute clanța ușii. S-a întors în secție. Acolo nu l-a întrebat nimeni unde a fost, era aproape ora trei, femeile lăsau din cînd în cînd mașinile și își adunau lucrurile.

Băiatul s-a dus la mașină ; acum nu mai era mașina lui, în curînd avea să fie a uneia din femeile acelea care lăsau uleiul să se scurgă din angrenajul mașinii, făcînd să se adune băltoace mici de ulei amestecate cu resturi de tablă în jurul lor ; dacă nu ar fi fost cineva să curețe resturile, acestea s-ar fi adunat în movilițe care încetul cu încetul le-ar fi acoperit, întîi pe ele, după aceea mașinile murdare și vechi la care lucrau.

Ion Marin II a început să mînuiască maneta, era puțin sătul de toate. Apoi ritmul mașinii a devenit mai regulat, piesele căzeau unele după altele cu pauze din ce în ce mai mici în coșul de tablă, ritmul pe care băiatul l-a dat mașinii, fără să-și dea seama, l-a liniștit. A plecat mult după ora trei, cînd atelierul se golise, rămăsese numai el în camera aceea în care pereții erau pînă la jumătate albaștri și de la jumătate în sus alb-gălbui. Mașinile fără femei lîngă ele păreau și mai urîte pe culorile deschise ale pereților.

Cîteva zile la rînd a lucrat mult, din ce în ce mai repede. Maistrul s-a oprit lîngă el, către sfîrșitul săptămînii, a citit cifra de pe înregistrator, a comparat-o cu ceea ce avea el scris și a mișcat capul. Femeile au început să vorbească că băiatul a luat-o razna, o normă nu trebuie depășită cu mai mult de douăzeci-treizeci de procente, cel mult înainte de concediu, cînd ai nevoie de bani, cu cincizeci de procente, altfel norma se recalculează, se mărește, îți tai singur craca de sub picioare. Băiatul le auzea și nu le auzea, el nu vroia să arate ce poate, știa că totul fusese hotărît dinainte acolo la birou, el nu avea decît 16 ani și ajunsese din greșeală la mașina aceea, în curînd avea să redevină ceea ce a fost sau poate are să-l treacă în locul moșului cînd acesta va ieși la pensie. Mașina îl împingea însă mereu înainte — un șofer spusese odată că pedala de accelerație îți trage cîteodată piciorul singură în jos și acul cadranului urcă neîncetat — și el înțelegea acum ce înseamnă să simți lucrul acesta. Ritmul mașinii îl trăgea și pe el, ritmul mașinii era ritmul lui, erau ultimele zile, poate ultimele ore, ca la un sfîrșit de cursă, trebuia să dea totul.

Simbătă a apărut pe panoul de la intrarea în secție numele lui Ion Marin II, scris mare cu creta și alături o cifră. Pe el nu l-a interesat care era cifra, unele femei au rîs însă, au spus că acuma s-a arătat fața adevărată a mașinii, cît i se cere să dea și că de acum înainte el o să capete ceea ce a căutat.

Apoi pe Ion Marin II l-a chemat din nou la „Personal". Băiatul știa acum camera, îl cunoștea pe omul de la birou. S-a oprit la dreapta ușii și a așteptat. Omul scria, ca și prima dată, totdeauna avea probabil ceva de scris, așa cum femeile au ceva de vorbit. L-a întrebat dacă s-a mai gîndit și i-a spus din nou că trebuie să urmeze școala de calificare. Vorbea mai tare decît cu o săptămînă înainte, poate că se stăpînea chiar să nu țipe la el ; ar fi fost bine să țipe fiindcă atunci nu mai era obligat să stea cu mîinile în jos și să-l asculte. După ce a terminat de vorbit, a ridicat capul și s-a uitat la el, era prima dată cînd se uita la el, numai că în loc să țipe, a început să zîmbească, poate că văzuse ceva care îl făcuse să-și schimbe intenția.

Ion Marin II nu a suportat zîmbetul celuilalt și s-a uitat prin cameră. Atunci a observat că acolo mai era un alt om, dar nu l-a privit nici pe acesta prea mult, era tot muncitor ca și el, poate într-o categorie de salarizare mai bună, celălalt nu putea avea mai mult de douăzeci și trei-douăzeci și cinci de ani, probabil avusese însă mai mult noroc. Acesta i-a spus că l-a văzut în iarnă de cîteva ori la cor, că în ultimele luni nu a mai venit de loc și l-a întrebat dacă nu îi place să cînte în cor. Pe Ion Marin II nu-l privea întrebarea aceasta care nu avea nici o legătură cu mașina și cu cursul de calificare. După aceea celălalt i-a spus că nu-l dă nimeni afară din uzină, că poate să lucreze mai departe la mașină și că nu-l obligă să facă nimeni școala de calificare, dar a vorbit fără să se mai uite la el.

Ion Marin II n-a plecat, deși ar fi trebuit să plece. S-a întors către băiat — pe inginer îl ignora acum iar inginerul îl ignora pe Ion Marin, începuse să scrie ceva, ca și cum nu-l mai interesa nimic din ceea ce se întîmpla între cei doi — și atunci a vorbit pentru prima dată. A întrebat ce trebuie să facă la școala de calificare. Celălalt i-a răspuns, dar tot fără să se uite la el.

În timp ce-i vorbea, Ion Marin II s-a gîndit la femeile din secția de ștanțare, femeile acelea care păreau mai vîrstnice fiindcă de șapte, opt, zece ani, poate chiar de douăzeci de ani făceau același lucru, veneau dimineața cu sufertașul de mîncare, rămîneau în cămășuțe, și își puneau deasupra capoatele murdare de ulei, apoi apăsau opt ore, cu o întrerupere de douăzeci de minute la ora de masă, pe o pedală.

La un moment dat și-a dat seama că băiatul continua să vorbească. L-a auzit spunîndu-i să vină la el cînd are timp fiindcă știe să boxeze și-l învață și pe el. I-a mai spus că ar putea să devină un boxer bun fiindcă are mîinile lungi și la box e un mare noroc să ai mîinile lungi.

Ion Marin II s-a întors în secție și acolo în prag era fata care aduna piesele și le ducea la magazie cu electrocarul. Fata rîdea, i se vedeau gingiile acelea albicioase, el ar fi vrut să-i tragă buzele peste ele, poate ar fi fost drăguță atunci. Fata l-a întrebat dacă l-a prelucrat secretarul. Ion Marin II i-a spus că e o proastă, era prima dată cînd îi spunea unei fete sau femei din uzină că e proastă, a dat-o la o parte cu mîna să treacă, fata nu s-a tras decît puțin și cînd el a trecut prin locul acela strîmt pe care ea îl lăsase liber s-a lovit de șinii ei, un moment a simțit că s-a lipit toată de el și atunci i s-a făcut deodată frig, a lăsat capul în jos și i s-a părut că toate femeile din secția de ștanțare au văzut că lui i s-a făcut frig.

Dar el a ridicat repede capul și le-a înfruntat. I-a înfruntat pe toți fiindcă acum nu mai era un fecioraș, putea să-i spună lui Ion Marin tatăl că l-au avansat și să plătească el berea atunci cînd aveau să meargă din nou amîndoi la patiserie să stea de vorbă și să mănînce brînzoaice reci.

IOAN GRIGORESCU

INGENIOZITATEA

Scriam recent într-un articol publicat de „Gazeta literară" despre copiii de mîine. Poate că am devansat puțin tema care mă preocupă, deoarece pornisem inițial de la intenția de a scrie despre copiii de azi. Despre dezvoltarea ingeniozității lor și despre responsabilitatea noastră față de aceasta. Gîndurile îmi fuseseră sugerate de un stand cu jucării din cel mai prestigios magazin bucureștean cu mărfuri destinate copiilor : ursuleți umpluți cu rumeguș, crocodili de lemn, iepurași de cauciuc cu nasture care fluieră, trenulețe de scînduri, mașinuțe de tinichea, păpuși de celuloid (e drept, unele închid ochii și spun un „mama" nazal), cîteva jocuri distractive de carton (faimosul „Omule nu te supăra !"), cuburi cu poze decupate, vreo două, trei jucării mecanizate destul de rudimentare și... cam atît.

Evident, așa cum scrie academicianul Ștefan Milcu în numărul de Anul Nou al „Contemporanului" așteptăm întotdeauna „Tot ce e frumos și bun / Un cal mic de călărit / Cărți frumoase de citit / O sabie de lemn / Și-o pușcă de tras la semn", și cu astfel de jucării se poate ajunge și savant (proba a fost făcută), dar mă îndoiesc că numai atît plus ceea ce ne pune la dispoziție „magazinul copiilor" este suficient pentru dezvoltarea ingeniozității celor care, mîine, într-o lume și mai evoluată din punct de vedere tehnic, vor avea nevoie de mult mai multă ingeniozitate decît noi.

Să nu mai vorbim despre standul de cărți destinate copiilor (tema literaturii pentru copii a făcut mulți ani obiectul unei interesante lipse de discuții), sau despre cataloagele (inexistente) de diafilme (pentru proiecția lor s-a importat, în sfîrșit, un aparat greu cît o mașină de tocat carne, dificil de minuit, primitiv și grosolan ca un obiect din muzeul ororilor —, vezi doamne noi nu puteam produce ceva mai bun, chiar pentru furnizorii noștri !).

Îmi veți spune că Enescu, copil, își făcea vioară dintr-un cocean de porumb, că Vlaicu și-a meșterit avion dintr-o „sfîrlează cu fofează", deoarece geniul are o ingeniozitate înnăscută care, chiar fără stimulente deosebite se dezvoltă impetuos.

Dar cîte talente nu s-au irosit nedescoperite la timp, cîte personalități n-au rămas neinvestigate, cîte vocații nedepistate ? Primii ani ai copilăriei sînt definitorii — de cele mai multe ori — pentru tot restul vieții. Ei acumulează cu o aviditate nerepetată la nici o altă vîrstă și cu o curiozitate pe cît de nesecată, pe atît de ingenuă ; ei verifică mai mult decît orice alți ani — prin senzații directe generatoare de sentimente durabile — acele impresii asupra vieții pe care nimic, niciodată nu le va desființi. „Cei șapte ani de-acasă", nu sînt o vorbă goală, și înțelepciunea poporului care a creat această expresie a inclus într-o perioadă strict delimitată în timp, o întreagă existență umană. Referitoare mai mult la comportament, expresia are însă implicații mai adînci și mai atotcuprinzătoare.

Primii șapte ani, și următorii șapte, și cei șaptezeci care vin după aceștia, sînt definitorii pentru dezvoltarea individului. Dar dacă primii șapte au fost ratați, următorii șapte vor fi mai dificili, și ceilalți șaptezeci care vin după aceștia — penibili.

Știința a început să dovedească în practică faptul că educația individului începe cu nouă luni înainte de naștere. Savanții care și-au consacrat cercetările îmbogățirii inteligenței omenești cuceresc noi mijloace de a influența pozitiv asupra dezvoltării cît mai optime a fiecărui nou născut. Dar odată scos din perioada nevolniciei, copilul care începe — fără să știe — să-și clădească fundamentul viitoarei vieți responsabile, e lăsat în grija familiei, a mediului. Și-atunci, i se dă „Tot ce e frumos și bun / Un cal mic de călărit, / Cărți frumoase de citit / O sabie de lemn / Și-o pușcă de tras la semn".... Și gata. Mitul „copilăriei fericite" a fost construit. Au trecut, de bine de rău, cei șapte ani, urmează școala cu treptele ei și apoi... Viața, cu majuscule.

BLOCNOTES

(„O sabie de lemn, și-o pușcă de tras la semn !", De cîte ori nu ne vor stoarce lacrimi de înduioșare !).

Ne trebuiesc jucării ! E drept, copiii se mulțumesc cu puțin. Cînd ceva dumnezeiesc cîntă în ei, își fac vioară dintr-un cocean de porumb, și cînd vor să zboare ca păsările își meșteresc „sfîrlează cu fofează"... Și copilăria trece...

În magazinele noastre e imposibil de găsit un „mecano" pentru un băiat de șase-șapte ani, au dispărut uneltele micului meșter, atelierele lilipute, cum au dispărut sub avalanșa jucăriilor rudimentare așa numitele „jucării științifice" care dezvoltă inteligența, aplicația spre meserii pasionante, vocația, personalitatea, consacrarea viitoare.

Paletele pionierilor cu minunățiile lor intervin în viața copilului prea tîrziu, atunci cînd primii șapte ani, ori primii zece au fost de mult trăiți, s-au format obiceiuri, atitudini, preferințe (de multe ori greșite) și chiar pasiuni eronate.

„Găsește ei cu ce să se joace !" — se spune, și expresia aceasta neglijată dar autoconsolatoare sună ca o condamnare. Cînd constați că „sabia de lemn și pușca de tras la semn" nu sînt deajuns, alergi la „magazinul copiilor", strigi ajutor, evoci inteligențele care comandă fabricile de jucării și care au pe mîna lor ingeniozitatea copiilor noștri... și te întorci cu „o sabie de lemn și-o pușcă de tras la semn !".

Un stand de jucării la orice magazin din Franța, din Germania, din Anglia sau Statele Unite explică, cred, mai bine decît orice, sursa indeminării tehnice a țărilor respective. Nemții au o zicală : „Spune-mi cu ce te-ai jucat, ca să-ți spun ce meserie ți-ai ales".

La șase ani se poate învăța construirea unei sonerii alimentată de baterii, la șapte ani trenul electric cu macazuri, derivații etc. este pe măsura puterii de vis a copilului, la aceeași vîrstă, uneori chiar mai devreme, un „mecano" — jucării din pirghii, roți și șuruburi demontate — poate fi un adevărat rai. Vin apoi anii jucăriilor științifice, de „atelier" care să corespundă etapelor constructiv al copilului, dar de unde să le luăm ?

Vîrstele altor jocuri, impetuozitatea pubertății și a preadolescenței atît de propice dezvoltării agilității, a iscusinței, sînt lipsite și ele de jocurile necesare. Singur, sportul, nu e suficient. Există în lumea întreagă — și cei care fabrică la noi jucării știu bine că există — adevărate complexe semiautomate pentru zeci și zeci de jocuri distractive puse la dispoziția adolescenților. Avem și noi, e drept, faimosul „șubah" — vreo două duzini de discuri de lemn cît un capac de cutie de cremă care se vîră prin alunecare în cinci căsuțe, dar ingeniozitatea pe care o solicită acest joc nu depășește decît prin violență, agilitatea de care ai nevoie la patru ani, cînd primește o cutiuță cu „șoricelul și pisica". Mai avem faimoasele table, joc mai mult de noroc decît de inteligență și... cam atît. Din jocurile clasice au dispărut aproape cu desăvîrșire tirul, biliardul, popicele și încă nu s-au inventat fotbalul electric ori tirul electronic.

Mă opresc aici, înscriindu-mă anticipat în replică față de cuvîntul specialiștilor din acest domeniu, deoarece consider dezvoltarea ingeniozității copiilor noștri o problemă de stat.

ION ANDREESCU: DRUMUL SATULUI (detaliu)

ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

DIN LIPSĂ DE DOVEZI

Soldatul a sărit în cerc cu-o spadă,
şi l-a străpuns cu vîrful ei cel bont.
Iar cercul a-nceput atunci să scadă;
apoi s-a preschimbat în orizont;
şi umbra lui a devenit ţărînă,
iar petele de sînge — golfuri, mări.
Şi nici o urmă n-a vrut să rămînă
ca martor al acestei întîmplări.

De-aceea, astăzi nimeni nu mai crede
că spada l-a ucis pe Arhimede.

ARBORE

Intinzi spre mine-o creangă, şi se plimbă
pe fruntea-mi arsă frunzele — şi cînt.
O să se nască oare-o nouă limbă
din întîlnirea noastră, pe pămînt?
În umbra ta-mi spăl umbra. Şi mă doare
că nici o pasăre n-a reuşit
să-mprăştie cu aripa candoare
în glasul meu, metalic răguşit.
O, trunchi de rai, atît de simplu creşti!
Dar eu, în coajă, numai după cînă,
întind, ca tine, aripi îngereşti
şi prind în somn un pic de rădăcină...

FRUMOSUL A TRECUT

Frumosul a trecut. Acuma ştiu
că spaima lui s-a limpezit în mine.
Doar vîntul, vîntul fără chip e viu.
Garoafa nopţii bate din stamine,
dar n-o mai simt acum, n-o mai doresc.
Un zeu hidos mi-a răvăşit fiinţa
şi oasele — visîndu-mă — sporesc
păstrîndu-şi fiecare suferinţa
închisă-n zmalţuri: eu sînt doar un cerc
ce le cuprinde, cuprinzînd şi golul
făpturii-ntregi... Ah, cît aş vrea să-ncerc
albastru-ameţitor din alcoolul
încendiat!
Dar e tîrziu: acum,
într-un cutremur mai adînc, s-adună
din mădulare risipite-n fum
cenuşa — ca un cearcăn gri în lună.

IARNĂ

Arzînd — prin iarnă. Am putea să fim
un sîmbure din care să se nască
un timp uimit, cu trunchi de portocal.
Pe vorbe arse, trec din gura noastră
în gerul de siliciu adevăruri
lăsînd în urmă aburi străvezii.
Arzînd — prin iarnă. Fericite sînteţi
voi, umbre ale noastre, credincioase,
că — necălcînd cu pasul — nu jigniti
zăpezile!...
O pasăre se zbate
în aer, sus, treptat tot mai captivă
în zboru-i fără noimă, care-ngheaţă...

MEDITAŢIE LA UN FELINAR VECHI

Da — prea puţini în viaţă vor avea
norocu-acesta: să rănească bezna
cu lănci de raze şi, rîzînd de ea,
tot mai puternic să-şi înfigă glezna
în lutul plin de oase... Prea puţini
or să cunoască rara fericire
de-a ocroti îndrăgostiţi străini
ce trec şi se sărută în neştire
în globul lor de foc, şi-ntrebător
se-ntorc din colţul străzii, cu-un răsuflet
întretăiat, privind în urma lor
lumina care le-a căzut din suflet...
In numele ei tandru, te salut
la ora cînd prin ochi de bufniţi, rece,
privirea nopţii se fixează-n lut
asupra victimelor, şi le-alege!
Şi te salut şi-n numele uitat
al celor care, învrăjbiţi cu sorţii,
străini de raza ta, nu s-au salvat
cîntînd — din cîmpul vizual al morţii!

CUPLU

In pofida faptului că faţa
ta se sparge ca o apă, cînd
peştii îi mănîncă suprafaţa
scînteind din solzi şi lunecînd;
în pofida faptului că nu e
răsuflarea ta acest pojar
ce se naşte, gîlgîie şi suie
şi se risipeşte în zadar;
în pofida faptului că-ţi schimbă
cineva culorile din ochi,
că îngîni deodată altă limbă
delirînd, ca prinsă de deochi;
în pofida faptului că intru-n
răgetul unui şacal ucis,
încercînd să scap pe coate dintr-un
vis ce înspăimîntă orice vis;
în pofida faptului că unul
se topeşte-n altul, şi-amîndoi
răsunăm în carne de tăunul
care zbîrnîie zburînd prin noi, —
mai hrănim iluzia cea mare
c-am iubit noi însine... Boţit,
aşternutul plînge-n fiecare
duhul faptei, înjumătăţit.

ŞI TOTUŞI, PENTRU CINEVA

Şi pentru voi, şi pentru mine însumi,
eu sînt real: mănînc şi beau, am umbră
şi glas sonor, văpaia mă devoră.

Şi totuşi, pentru cineva nu sînt
decît un chip urzit în vis: stafie
a unui om care-ar fi fost posibil,
dacă dezgustul de-a visa stafii
l-ar fi scîrbit pe cel care visează.
Dar — nu: el încă doarme...
Ci-ntr-o zi
va fi de-ajuns ca nefiinţa oarbă
să bîzîie-mprejur, pentru ca visul
să se topească, iar privirea lui
să-şi afle iar un sprijin înafară.

ASEDIUL

Iar cînd ieşiră din cetate, ca să se predea, văzură că duşmanul nu era nicăieri.

POLYBIOS

Cetate-n vîrf de lance. Oştire nevăzută.
Izvoarele-astupate şi fumul coborît.
Acvila stemei, vie, din slavă abătută,
ne-a fost o vreme hrană, şi nu ne-a stat în gît.
Apoi, un val de molimi. Stafii din alte timpuri,
mai credincioase vetrei ca noi, zvîrleau mereu
săgeţi, de pe creneluri, departe peste cîmpuri.
Nimic. Doar steaua — rană în trupul unui zeu.
Tîrziu, bătu şi ceasul trădării. Podul nostru
căzu din scripeţi. Laşii, cu fruntea la pămînt,
cereau iertare. Nimeni. Doar luna, ca un rostru
de navă, trecu şanţul pe creasta unui vînt.
Şi iarăşi nimeni...
Pînă-n a şaptea noastră moarte
vom lăcrima cu sînge şi vom boli ciudat
de-un rău de porţi deschise şi de ferestre sparte.
Nicicînd în jur nu-i nimeni. Dar noi, noi ne-am predat.

MIHAI STOIAN

REDESCOPERIREA FAMILIEI

contra-ancheta cazului Ştefan Dancea

„Copilăria, acest vast teritoriu din care a ieşit fiecare dintre noi! De unde sînt? Sînt din copilăria mea. Sînt din copilăria mea, aşa cum sînt dintr-o ţară."

ZILE FĂRĂ ZIUA DE MÎINE[1])

— Acum te cheamă Ştefan Dancea.
— Da. Înainte mă chema Ştefan Rosoleanu.
— Pe tatăl tău cum îl cheamă?
— Eu am fost înfiat.
— Cine te-a înfiat?
— Familia Rosoleanu.
— Dar pe mama ta bună cum o cheamă?
— Nu ştiu.
— Scrie în actul tău de naştere: Janeta Dancea. De cînd te-a luat familia Rosoleanu?
— De la doi ani.
— De unde ştii tu asta? (Interval pe bandă).
— De ce-au desfăcut părinţii tăi adoptivi înfierea?
— Nu amîndoi. Doar mama. Tatăl de-al doilea a murit. A avut cancer.
— Era tînăr?
— Nu, era în etate.
— Dar celălalt tată unde e? Ştii ceva? E aviator, aşa-mi spunea mai înainte un coleg de-al tău.
— Da.
— De unde ştii că este aviator? (Interval pe bandă).
— Mama de-a doua ţi-a spus că tatăl tău bun este la Tarom, la Bucureşti, pilot? Ţi-a povestit pînă la urmă cum s-a întîmplat de te-a luat de suflet? Sau pe unde-ar putea să fie mama ta bună?
— Nu, nimic.
— Numele de Dancea e al mamei, ori era şi-al tatălui?
— Nu ştiu.
— Dar la şcoala din Piatra Neamţ ştii cum ai ajuns?
— Cu aprobarea Sfatului popular.
— După ce-a murit tatăl de-al doilea, mama adoptivă s-a recăsătorit?
— Nu ştiu.
— Păi nu erai în casă? (Interval pe bandă).
— În ce clasă eşti acum?
— Acum sînt într-a treia.
— Cît ai stat acolo, în Piatra Neamţ?
— În Piatra Neamţ am stat cam doi ani...
— Tatăl de-al doilea ce era de meserie?
— Era turnător în fontă.
— La Bicaz?
— Da, la Fabrica de ciment.
— Şi Mărioara Rosoleanu unde lucrează?
— Nu lucrează: e pensionară.
— Cîţi ani are?
— Nu ştiu.
— E bătrînă?
— Da, e bătrînă.
— Ce meserie are?
— A fost vînzătoare la Alimentara, în Bicaz, prima dată a fost la fabrica de ciment şi după aceea...
— Ea n-a avut niciodată copii?
— Nu ştiu nimic. După ce m-a luat pe mine, a făcut un copil şi pe mine m-a dat.
— Cui te-a dat?
— M-a dat la Casa de copii.
— La cîţi ani? La nouă ani?
— Da, la nouă ani.
— Şi cîţi ani aveai tu cînd a născut ea copilul?
— Nu ştiu.
— Cum nu ştii? Copilul ăla are şapte ani acum.
— Atunci eu aveam trei ani cînd s-a născut el.
— Pe tine te-a dat la şcoală, în Piatra, după cîţi ani?
— După şase ani de cînd m-a luat.
— Cum îl cheamă pe băiatul fostei tale mame adoptive?
— Florinel. Eu nu ştiam nimic că ea nu este mama mea bună. Nu a vrut să-mi spună, pentru că ştia că eu plec de-acasă dacă aflu că nu-i mama mea bună. N-am ştiut. Am aflat după ce m-a dat... Am fugit de-acolo şi m-am dus la o tanti...
— Cine ţi-a spus că nu e mama ta bună?
— Dancea.
— Pe vremea aia tu te numeai Rosoleanu, dar ăsta-i numele tău de naştere. Cine era Dancea ăsta?
— Un bătrîn.
— Mai e în Bicaz? Ştii cumva pe unde lucrează?
— A plecat în Dobrogea.
— Era rudă cu tine? Numele e-acelaşi.
— Nu, nu ştiu, nu era. Pe mine mă cheamă Rosoleanu.
— Dar acum te cheamă Dancea.
— Pentru că m-a desfiat.
— A renunţat la tine?
— Nu, eu am fugit din Bicaz.
— Eu am înţeles că dacă tu ai fi aflat dinainte că Mărioara Rosoleanu nu e mama ta bună, tot ai fi fugit de-acasă. Asta am înţeles. Te-am întrebat cine ţi-a spus că nu este mama ta bună. Mi-ai spus că Dancea, iar Dancea este numele tău de familie.
— Nu, dar mai era o familie cu numele ăsta, Dancea, stătea chiar în faţa blocului nostru.
— Şi nu ţi s-a părut curios că-i cheamă şi pe ei ca pe tine?
— Nu, fiindcă prima dată pe mine m-a chemat Rosoleanu.
— Pe tine te-a desfiat după ce-ai făcut ce-ai făcut, sau înainte? Cînd ai făcut tu prima boroboaţă mai scrioasă?
— A fost unul Franţ...
— Cine e ăsta şi ce-i cu el?
— Un băiat mai mare, de vreo 15 ani. Acum e la Tîrgu Ocna.
— Cîţi ani aveai tu atunci?
— Eu? Opt ani. Şi cum am venit într-o seară de la şcoală, el s-a apucat şi-a furat 1000 de lei: 500 de lei de la bunicul lui, că stătea la un bunic; în seara aceea mie mi-a fost frică să mă întorc, căci mă bătea acasă. Şi Franţ m-a întîlnit: „Dar ce faci, măi Rosoleanu?" „Păi ce să fac, mă"...
— Cine te bătea?
— Mama asta vitregă.
— Dar de ce ţi-era frică tocmai în seara aceea, şi nu ţi-a fost în alte seri?
— Aşa, pentru că mă mai bătuse ea destul. Şi pentru că mi-a promis că atunci cînd vin de la şcoală, îmi arată ea mie...
— Dar ce făcuseşi?
— L-am lovit pe Florinel; mă jucam şi el a căzut.
— Ea îl iubea mai mult pe Florinel?
— Da.
— Mult, mult de tot?
— Da.
— Dar nu cumva era necăjită că-i murise bărbatul?
— Da, era şi de asta... Şi după aceea m-a luat Franţ şi m-a suit în tren, şi m-a dus la Piatra Neamţ, şi după aceea m-a dus la Bucureşti.
— Cîţi ani ziceai c-avea el?
— 15 ani.
— Şi pentru ce făcea asta?
— Dar el era fugar mai de mult.
— Şi ce nevoie avea el de tine, să cheltuiască banii cu tine?
— Nu ştiu, dar el a furat banii aceia... El ştia că mă bătea maică-mea.
— Şi voia să-ţi facă un bine?
— Nu ştiu.
— Şi ce-aţi făcut acolo, aţi băut, aţi chefuit, ce-ai făcut?
— Ne-am dus la Piatra Neamţ şi apoi ne-am dus la Bucureşti. Cu bilete de tren. Şi controlorul nu ne-a întrebat nimic. Şi ne-am dus în Bucureşti, că el cunoştea pe-acolo, m-a plimbat prin oraş şi mi-a arătat în Bucureşti...
— Tu cîţi ani aveai atunci?
— Aveam 8 ani.
— Şi după aia?
— După aia ne-am întors la Bicaz.
— Şi te-ai dus acasă?
— Nu m-am dus, stăteam ascuns.
— La cine stăteai?
— La nimeni. Fugeam, mă duceam pe la băieţi, dormeam sub un pod...
— În ce lună era asta?
— Era iarnă.
— Şi dormeai tu iarna sub pod? Nu ţi-era frig?
— Da, dormeam.
— Ia să-mi spui sub care pod, că şi eu cunosc Bicazul.
— Un pod, nu ştiu să explic.
— Şi cum dormeai?
— Aveam nişte pături.
— Cine ţi le-a adus? Le-ai furat, de unde?
— Da, de la o femeie de-acolo, de pe sfoară.
— Şi nu-ţi era frică? Şi dormeai acolo singur?
— Dormeam cu Franţ.
— Şi ce făceaţi acolo?
— Ne aduceau băieţii mîncare, căci ei mîncau la cantină, la cantina şoferilor de la şcoala şoferilor.
— Şi lor cine le dădea mîncarea?
— Le-o dădeau bucătăresele acelea.
— Şi spune-mi, femeile acelea nu i-au zis mamei tale adoptive că tu eşti pe-acolo?
— I-au zis, dar uneori nu mă mai duceam nici eu pe-aproape de cantină, două-trei zile mîncam şi după aceea...
— Cui spui tu că într-un oraşel ca Bicazul nu se descoperă imediat un copil care lipseşte mai de mult de-acasă? Orice om mare, cînd vede un copil care-a dispărut, merge şi îl spune mamei lui.
— Apoi s-au dus bucătăresele acelea şi i-au spus mamei.
— Aha, s-au dus... Şi ce-a făcut mama ta adoptivă? A venit după tine?
— Venea după mine, să mă prindă.
— De ce voia să te prindă?
— Ca să mă ducă acasă.
— Şi te-a dus? Şi te-a bătut şi după aceea...
— Nu m-a bătut, căci i-am spus că fug dacă mă bate. Dar după aia am început să fug iarăşi de-acasă.
— Deci tot cu ăla, cu Franţ?
— Nu.
— Şi ce face Franţ ăsta la Tg. Ocna?
— Nu ştiu, că nu l-am mai văzut de mult, dar cînd eram în Bicaz, a trimis scrisori la Sfatul popular şi mi-a trimis şi mie...
— Ce scria?
— O scrisoare...
— Că e bine sănătos?
— Da. Acuma este cuminte.

SECRET TRĂDAT

Mărioara Rosoleanu stă la etaj, într-un cvartal de blocuri monotone. Deschide uşa apartamentului nr. 11 oarecum surprinsă. Declară că nu prea primeşte vizite. În camera din dreapta, la o masă, un băiat slăbuţ şi extrem de palid îşi face lecţiile. Alături de el e o femeie, „vecină de-a noastră", lămureşte gazda. Explică plictisită că se chinuiesc amîndouă cu lecţiile lui Florinel. Pe fereastră se zăreşte pătratul cenuşiu, de asfalt, cuprins între blocuri. Aflînd scopul vizitei, gazda preferă o discuţie între patru ochi. Cealaltă cameră, din stînga, e mai luminoasă, cu mobilă tip, bibelouri de lut vopsit şi preşuri ţărăneşti.

Mărioara Rosoleanu, deşi a fost la proces, nu ştie unde se află acum Ştefan[2]). Află că e în colonia din A. Intrebată de unde l-a luat pe băiat, în 1956, răspunde: „De la mama lui". Mama lui era brigadieră. A venit într-o seară, era ora nouă... Mama avea vreo 20 de ani. Mărioara Rosoleanu se întorsese cu soţul ei acasă, era şi ea în servici atunci, cu Rosoleanu care e decedat, şi-a venit şi mama lui Ştefan, împreună cu o altă cetăţeancă, auzindu-i pe ei că vor copilul... Dragomir o chema pe bătrîna aceea, o concetăţeancă de-a soţului Mărioarei Rosoleanu, adică tot brăilencă, şi-a venit cu cetăţeanca aia şi-a întrebat, şi ştia că vor să ia un copil... Şi i-au spus: „Da, îl luăm". Mama bună plîngea. Şi-au stat, au văzut copilul... Mărioara Rosoleanu avea atunci 29 de ani. Acum are 38 de ani. Soţul ei, care-a murit în 1959, la 45 de ani, era cu 13 ani mai în vîrstă. Deşi mai tînără, Mărioara Rosoleanu fusese suferindă şi îşi închipuise că n-o să mai poată avea copii. Aşa se explică de ce şi-un om în fond străin de casă, ca bătrîna aceea Dragomir, ştia de dorinţa lor. Erau doar căsătoriţi de aproape zece ani... Şi au luat acest copil. Cum l-au luat: le-a plăcut copilul şi femeia era foarte disperată. Motivul femeii: tatăl ei, Dancea, era căsătorit cu o altă femeie, a doua oară, şi femeia asta avea şi ea o fată, mai mulţi copii, şi pe urmă a mai născut şi cu el, cu Dancea, alţii. Şi fata asta era o străină pentru ei. A umblat pe la Tulcea, pe unde o fi umblat, şi-a făcut acest copil, aşa, copil natural. Şi a venit cu el, l-a dat la părinţi, aici, la taică-său, şi pînă la urmă tatăl i-a spus că nu i-l mai creşte[3]). Mărioarei Rosoleanu nu i-a spus cu cine l-a făcut pe băiat, poate cu un cetăţean care a fost şi el la proces, Herescu, ori poate cu altul, dar băiatul semăna cu cetăţeanul ăsta din Bicaz, şi ea a zis că nu-i adevărat, că l-a făcut la Tulcea. Şi că tatăl băiatului ar fi murit. Pe unde să fie mama asta acum, după atîţi ani, nu ştie nimeni. Prin Bucureşti... Mărioara Rosoleanu n-a mai văzut-o de-atunci. Şi a luat copilul, seara a venit la ei, şi-a doua zi s-au dus şi i-au cumpărat hăinuţe, şi l-au crescut pînă-n 1959, cînd Aurelian Rosoleanu a murit, vasăzică l-au luat din 1956, pe urmă ea a ieşit din servici, în 1958 l-a

---

[1]) Dialogul acesta a fost înregistrat pe bandă de magnetofon, în prima zi a internării lui Ş.D. în colonia de reeducare din A. (18 noiembrie 1965).

[2]) La 15 iulie 1965, Procuratura din P. Neamţ lansa următoarea citaţie: „Tov. Ştefan Dancea, născut la 4.07.1954, domiciliat în Bicaz, Mărceni, Bloc 12, apart. 11, este invitat a se prezenta la Cabinetul nostru, camera 3, pentru a fi ascultat. Dacă minorul nu e acasă, va fi adus de părinţi de la Casa de copii". În dreapta, sus, adăugat cu cerneală roşie: „Va veni cu familia sau cu Maria Rosoleanu şi va aduce extractul de naştere". La 22 iulie 1965, Maria Rosoleanu expediază, pe adresa Procuraturii din P. Neamţ, răspunsul: „Tovarăşe Procuror. Subsemnata Maria Rosoleanu, primind citaţia dv. cu nr. 907, vă comunic că copilul Ştefan Dancea nu este la mine de la data de 8 aprilie 1964, se află la căminul de copii băieţi nr. 9 P. Neamţ. Extractul de naştere se află la cămin, eu personal nu mai posed nici un act de-al copilului. Nu mă pot prezenta la Piatra, la dv., căci nu am bani. (Costul unui bilet de tren Bicaz—P. Neamţ: 7,25 lei — n.a.). Vă anexez şi citaţia. Luptăm pentru pace — ss. Maria Rosoleanu".

[3]) Tatăl Janetei Dancea, bunicul lui Ştefan, este unul şi acelaşi cu personajul — intrigant după opinia Mărioarei Rosoleanu — care l-ar fi instigat pe băiat să n-o asculte pe Mărioara Rosoleanu, este cel care „i-a trădat secretul", şi pare-se că în mod absolut inutil, fiindcă n-a înţeles să-şi ia, nici măcar atunci, nepotul în casă, să-i crească. Acum „Florin Dancea, bunicul lui Ştefan, se află în Dobrogea, comuna Sinoe, raionul Istria, ieşit la pensie. Pesemne că e mulţumit de ce-a făcut în viaţă, şi-a cumpărat casă şi, dacă fumează pipă, e foarte probabil că stă pe prispă şi pufăie senin. Cel puţin aşa apare el pînă la acest punct al investigaţiei.

(Continuare în pag. 6)

REDESCOPERIREA FAMILIEI

(Urmare din pag. 5)

născut și ea pe ăștălaltul, pe care-l are actualmente, pe Florin. N-a fost deosebire nici între unul, nici între altul. Ea n-a făcut deosebire. Nenorocirea care a fost... L-a crescut pînă a început să meargă la școală. Clasa I-a a urmat-o la Bicaz. Nu pricepe cum de are trecută în foaia matricolă școlară media 10 la purtare, de vreme ce-a rămas repetent într-a I-a... Adică, de fapt, a făcut-o de două ori. Deci, oricum, a meritat media 10 la purtare în perioada în care se afla la Bicaz... Ea, pe ăsta micul, de cînd l-a născut, l-a născut bolnav. Mereu a fost bolnav: hepatită și nefrită cronică... Și clasa a II-a Fănel a urmat-o tot aici, un trimestru a apucat să-l termine... E de acord că-i foarte important să se delimiteze exact momentul în care băiatul și-a schimbat brusc purtarea, să se înțeleagă, cît de cît, ce s-a întîmplat cu el. I-a fost doar mamă, fie și adoptivă, timp de șapte ani. Șapte ani hotărîtori. Cauza? S-a îmbolnăvit ăsta micul și ea a plecat cu el la București, la „Emilia Irza", și l-a lăsat singur pe celălalt, că nu putea să-l întrerupă de la școală și să-l ia cu ea. L-a lăsat la niște vecini, la Alexe Gheorghe. Erau oameni care aveau și ei mai mulți copii. Și a stat acolo, dar lipsea de la școală. Nu i-a plăcut lui să-nvețe. Și motivul care-a mai fost: s-a schimbat învățătoarea lui, doamna Alexandru, prima lui învățătoare din clasa I-a. Era de-aici, din Bicaz, s-a îmbolnăvit și-a plecat la spital, și pe urmă i s-au tot schimbat învățătorii: șase învățători a avut atunci, în clasa I-a, în anul acela 1961... Și pe el, dac-au văzut că-i zburdalnic, că nu ascultă, că nu-i place să învețe, l-au lăsat în voia lui. Asta a fost nenorocirea, de-a rămas repetent. Nu fugea de-acasă, însă nici la școală nu se ducea. Dar venea cu note, că-și punea singur note în carnet. Cînd nu mergea la școală, stătea pe malul Bistriței. Singur. Prima dată, ca să-l interneze pe Florinel, Mărioara Rosoleanu a lipsit zece zile: a stat să vadă ce se întîmplă, că l-a dus într-un hal fără de hal, umflat, și a stat să vadă cum evoluează, că doctorul de-acolo i-a spus chiar să rămînă, să se interneze cu el, ca zice c-ar fi răspuns că nu poate, că mai are un copil acasă. Și a venit înapoi. Ăsta micul a stat trei luni în spital, din septembrie pînă-n decembrie. Cînd a plecat a doua oară la București, Mărioara Rosoleanu l-a luat și pe Fănel cu ea, că era în vacanță, și-au stat la mama ei cu amîndoi băieții [4]). Pe urmă au revenit la Bicaz, Fănel a început din nou școala și au stat așa pînă-n februarie, cînd a plecat iarăși cu Florinel la București. Vecinul ei de apartament, Stoleru, care era atunci, i-a zis: „Nu-l mai duce pe ăștălalt în altă parte, lasă-l aici". Și cum știa că de data asta numai îl însoțește pe cel mic și vine imediat înapoi, l-a dat. Miercuri a plecat, și duminică dimineață era îndărăt. Cînd a venit duminică dimineață, Stolerii erau disperați: nu-l mai găseau pe Fănel... Nu fusese toată noaptea acasă. Era prima oară că lipsea de-acasă o noapte întreagă. Avea pe-atunci șapte ani, elev într-a I-a. Și unde-a fost, unde-a fost, în fine îl găsesc vecinii, îl aduc acasă, și Marioara Rosoleanu îl întreabă:

— Unde-ai fost?

— Ce te interesează pe dumneata?

— Cum să nu mă intereseze? Sînt mama ta.

— Nu-i adevărat ce spui dumneata: nu ești mama mea!

Mărioara Rosoleanu i-a arătat actul ei de naștere, era pus pe el ștampila de înfiere [5]), și-a încercat să-i explice ceva, să-l lămurească, și crede c-a reușit să-l facă să înțeleagă că ea i-ar fi mamă bună, fiindcă nu voia ca el să știe că l-a luat de la altcineva. Și l-a mai întrebat:

— Dar de ce-ai spus tu că eu nu sînt mama ta?

— Păi eu am dormit la bunicul meu, și mi-a zis c-o să mă ia la el...

— Ce cauți tu acolo?

— Nu-i el tatăl lui mămica mea?

— Bine, Fănel, dacă tu crezi asta...

Mărioara Rosoleanu a cerut socoteală familiei Dancea, cea de peste drum, și ei i-au zis că n-au avut ce face, dacă l-au găsit pe stradă... Cînd era ea plecată la București. Și de-atunci băiatul a început să fugă, a fugit în nenumărate rînduri, s-a luat cu alții, pe unde n-a ajuns... S-a încurcat cu unul Frant, și acela l-a nenorocit, cît a stat la mama adoptivă n-a pus mîna pe nimic pe ce nu era al lui, n-a furat nici un capăt de ață... Întrebată dac-a cerut destacerea înfierii, și de ce, Mărioara Rosoleanu susține că n-a cerut-o ea [6]), că ea doar a apelat și la miliție, a apelat căci era mereu chemată, fiindcă Fănel fugea deseori pe munte, și ea a sesizat Sfatul popular și-a cerut, trei ani la rînd a tot cerut, înscrierea lui la Casa copilului. De ce la Casa copilului, tocmai în Piatra? Ca să-l scoată din anturajul lui Frant și-al copiilor răi, cu care-a hoinărit și pe la Bacău, și pe la Piatra... Ea i-a zis, și nu odată: „Măi Fănel, liniștește-te". Socotește că a încercat destul. Ajunsese, roagă să fie crezută, pînă acolo încît a scris și un memoriu la București, numai să-i rezolve situația. Răspunsul a fost că trebuie să se ia măsuri, să fie internat dacă e cazul... Dar aici s-a răspuns că nu sînt locuri. Tot atunci a fost chemată și la procuratură, din cauză că el mereu fugea și vagabonda, și procuratura a deschis acțiune de judecată și-a desfăcut înfierea. În anul 1963 i l-a luat de pe numele ei. Mărioara Rosoleanu ține să arate că are și martori care pot declara oricînd dacă n-au venit ei, în anul 1959, după ce i-a murit soțul, făceau doar parte din comisia de femei de la fabrică, să-i spună: „Dă acest copil, că ți-e greu". Că rămăsese atunci cu 12 lei în casă... Recunoaște că nu i-a venit ideea să-l ducă pe băiat înapoi mamei sale, adică de ce să-l fi dus, că ea n-a vrut de fapt ca el să ajungă acolo, dar nici n-ar fi știut unde s-o găsească. Să fi vorbit cu sora Janetei Dancea, care mai locuia atunci în Bicaz, să-i afle adresa? Poate... Dar mama asta îl lăsase pe Fănel mic, nici la facerea actelor nu avusese răbdare să stea, dăduse doar o declarație la notariat, că se dispensează de el și gata. Și actele au fost făcute, după aceea, de familia Rosoleanu. La urma urmei, de ce nu s-au interesat cei de la judecată, de ce n-au căutat-o ei pe mama bună, fiindcă ea avuscse grijă să spună că o mamă bună există pe undeva. Procesul s-a încheiat în decembrie 1963, și în 1964, la 8 aprilie l-a dus la cămin, nimeni n-a mai anunțat-o nimic de-atunci, de cînd l-a dat. A fost ea de vreo două ori pe-acolo, dar băiatul fugea de ea, deși, sigur, normal, trăise doar atîția ani sub ocrotirea ei, îl îngrijise, nu-l desconsiderase... Directorul i-a cerut: „Nu mai veni. Lasă-l să se obișnuiască". Și acum o doare sufletul de el, pentru că l-a crescut dintr-o bucățică de carne, și n-a vrut să-l desfiezce, ea a cerut și-n instanță — roagă să se controleze actele — să rămînă tutorele lui. Acum, zice, dacă e la școala asta, făcîndu-se om, mai tîrziu, îl va aduce înapoi, să fie tot copilul ei. Ea asta a cerut! El, pe-atunci, fugea din cămin, fugea în Bicaz, la Mărgineni, nu mai dădea pe-acasă. Nu știe dacă într-adins, ca să n-o mai vadă, dar știe că l-au găsit în februarie 1965, în Bicaz, sub pod, și n-a vrut să vină la ea acasă. Pînă la urmă a apărut la ușă, aici, cu o căciuliță, întîi legat cu un batic, de fapt un fular legat pe sub bărbie, și cu o căciuliță. Foarte rău arăta. Nici nu l-a recunoscut; căci ea, cînd îl dusese la Piatra, pînă și procurorii se minunau cum arată, pleznea cărnița pe el, cît era de gras și de frumos. Și nu l-a mai recunoscut atunci, că nici nu-l mai văzuse de atîta timp, din aprilie 1964, și-crau în februarie 1965... Și-atunci, cînd a venit, Mărioara Rosoleanu l-a repezit, neștiind ce copil e pe la ușă, dar în cele din urmă tot l-a recunoscut și-a strigat după el, însă el o luase la fugă: „Fănel, hai la mămica!" Degeaba. Pentru ca, a doua zi, trimițîndu-l pe ăștălalt la piață, să ia pîine, să-l întîlnească totuși. „Florinel, zice, roag-o pe mămicuța să mă primească". Mărioara Rosoleanu l-a primit, era vineri, vineri seara, și nu l-a mai lăsat să se ducă sîmbătă la școală, la Piatra, pentru o zi — și-a zis ea — l-a ținut sîmbătă, l-a ținut duminică, și duminică pe la trei i-a zis: „Fănel, te duci tu singur la școală, să nu mai anunț miliția?". Să-ncerce și altfel, a gîndit Mărioara Rosoleanu, poate se schimbă. A răspuns: „Mămicuță, mă duc". L-a îmbrăcat, i-a făcut un pachet și l-a trimis la școală. El s-a prezentat singur. Pe urmă i-a scris, ea i-a răspuns: „Măi Fănel, mămica nu poate să te primească în fiecare săptămînă. Că nu am nici eu. Dar la două, la trei săptămîni, ceri voie, să-ți dea bilet de voie, să-ți dea paltonașul, să nu mai vii așa, numai în hăinuță...". Ca la o săptămînă doar, la ora două noaptea, cu trenul, să se pomenească cu el la ușă, cu paltonaș, cu bilet de voie. L-a primit tot așa, a stat pînă luni dimineață; luni dimineață l-a sculat, i-a dat iarăși un pachet și cu trenul de cinci l-a trimis la școală. Ca peste două săptămîni să audă c-a fugit de la școală și că l-au găsit oamenii sub podul care trece spre gară, dedesubt era, de-au crezut oa-

[4]) Datele nu corespund. Florin Rosoleanu a fost internat de trei ori: în 1961, între 22.X și 28.XII; în 1962, între 23.II și 13.VI; în 1964, pentru control, între 24.IV și 8.V.; niciodată internat împreună cu Mărioara Rosoleanu (din registrele spitalului „Emilia Irza"). Este vorba de o simplă confuzie, ori de un alibi, căci se dovedește că așa-zisa plecare în vacanță, împreună, trebuie pusă sub semnul întrebării. Mărioara Rosoleanu nu lipsea, așadar, din Bicaz, cînd bătrînul Dancea l-a găsit pe Ștefan Dancea hoinărind de unul singur?

[5]) De ce nu s-au respectat dispozițiile legale care prevăd că, în cazul înfierii cu efectele unei filiații firești, se întocmește un nou act de naștere, care va cuprinde noile date de stare civilă?

[6]) Faptul că n-a cerut ea desfacerea înfierii nu constituie nici o dovadă în favoarea sa, căci nici n-ar fi putut-o face: înfietorul nu are dreptul să ceară desfacerea înfierii, deoarece el nu este indicat în dispozițiile art. 81 din Codul familiei, printre cei îndreptățiți să ceară desfacerea înfierii; nu i se recunoaște acest drept, deoarece el nu este în măsură să declanșeze o acțiune în justiție, îndreptată împotriva sa, din moment ce desfacerea înfierii are loc numai în cazurile în care înfietorul pericliteză interesele minorului, el avînd calitatea de părți în asemenea procese. Desemnarea părții, a Mărioarei Rosoleanu, apoi, drept tutore al lui Ștefan Dancea, apare cu atît mai stranie și irresponsabilă: „Vă facem cunoscut că începînd cu data de 4.IV.1964 ați fost numită, prin decizia Comitetului Executiv nr. 19, ca tutore al minorului Ștefan Dancea ,care este plasat de la data de 8.IV.1964 la Casa de copii băieți P. Neamț".

[7]) **Întrebare:** În ce zi s-a întîmplat asta? **Răspuns:** Într-o simbătă. **Întrebare:** N-are asta nici o legătură cu scrisoarea în care i se spunea să nu vină în fiecare săptămînă? **Fără răspuns.**

[8]) **Întrebare:** Credeți că el o să mai vină înapoi la dumneavoastră? **Răspuns:** Sigur c-o să vină! Și ce v-a povestit el? **În loc de întrebare, răspuns:** Întîi și-nții că dumneavoastră făceați diferență între ei și Florinel. **Răspuns:** Nu-i adevărat! Eu n-am făcut deosebire.

[9]) La cererea Mărioarei Rosoleanu, înregistrarea pe bandă de magnetofon e întreruptă. Oricum, e greu de stabilit dacă momentul în care M. R. plănuia să se recăsătorească coincide cu repetatele cereri de internare a băiatului în căminul de copii, cu perioada desfacerii înfierii...

[10]) Adresele sînt obținute prin Miliția din Bicaz.

[11]) Mințind de fapt, căci este fostul socru din București al Janetei Dancea;

[12]) Remarc contrazicerea, dar n-o întrerup, o las să continue: dacă e născută în 1933, iar părinții s-au despărțit în 1940, înseamnă că a venit la 7 ani la București. Sau ai el au dat-o dinainte în grija mătușii din București?

REDESCOPERIREA FAMILIEI

menii întîi că e un om mort acolo. Păi ce să mai faci? [7]) N-au venit s-o anunțe, a aflat mai tîrziu, că dacă veneau s-o cheme, i-ar fi dus ceva de mîncare sau l-ar fi luat la ea. Restul se știe. Ce mai poate fi adăugat? Mărioarei Rosoleanu îi pare foarte rău de tot ce s-a întîmplat, o doare sufletul, dar cînd băiatul se va face mare, la majorat, o să-l ia înapoi, pentru că — so-coțește ea — l-a crescut, s-a sacrificat pentru el, și ea nu se desparte de el. Mama lui s-a dispensat de el și se dispensează, ea nu [8]). Mărioara Rosoleanu mărturisește că, în intervalul acesta, era să se recăsătorească, dar nu s-a căsătorit atîția ani tot din cauza complicațiilor cu copiii. Cineva din Săvinești ar fi vrut [9])...

A UITA

Etapele următoare ale investigației sînt:

a) Bicaz, blocul 7, colonia Mărceni [10]) (Florian Dancea, bătrînul, e de doi ani pensionat, retras în casă proprie, în Dobrogea, comuna Sinoe, raionul Istria);

b) Bicaz, blocul 5, colonia Mărceni (Iftimie Herescu, de la Fabrica de ciment, e căsătorit, are copil, om gospodar, nici vorbă — susține categoric — să fie tatăl bun al lui Ștefan Dancea);

c) Bicaz, barăcile „Azbociment", apoi în strada Moreni nr. 4 (Maria Dancea, soră vitregă a Janetei Dancea, s-a căsătorit în București);

d) Bicaz, bloc 8, apartament 5 (Constantin Dancea, frate vitreg al Janetei Dancea, s-a mutat din localitate);

e) Bicaz, strada Piatra Corbului nr. 1 (Florica Dancea, altă soră vitregă a Janetei Dancea, mutată din localitate);

f) București, la TAROM (în căutarea unui pilot cu numele Dancea: există un pilot cu nume foarte asemănător — doar o literă e schimbată, vîrsta corespunde, în anii 1953-1954 a urmat școala de aviație în Moldova, și totuși, la o discuție mai amănunțită, se dovedește că n-are nimic comun, în ciuda coincidențelor, cu băiatul aflat în colonia de reeducare).

g) București, strada Lopeții nr. 4, raionul 1 Mai (prima urmă a Janetei Dancea); actualul locatar ridică pur și simplu din umeri auzind de numele ei [11]).

h) București, comuna Militari (a doua urmă a Janetei, care s-ar fi căsătorit cu un bărbat de-ajci; se pare că este infirmieră la Spitalul Colentina).

i) București, Spitalul Colentina (într-adevăr, Janeta Dancea a lucrat aici, dar s-a transferat la Spitalul Cantacuzino);

j) Spitalul Cantacuzino. Janeta Dancea e o femeie slabă, mărunță, palidă. Se așează timid pe scaunul din fața magnetofonului instalat pe masă. Uzez de un truc răsuflat:

— Am venit să stau de vorbă cu dumneata, fiindcă scriu un reportaj despre foștii brigadieri de la Bicaz.

— Dar cînd am fost eu brigadieră?

Reacția femeii e sinceră și eu știu asta. Întreb dacă n-a fost totuși pe la Bicaz, în urmă cu vreo zece ani, la tatăl ei care muncea acolo. Recunoaște că „da".

— Tatăl meu a ieșit la pensie de-acolo, de la Bicaz.

Aflu cu precizie că Florian Dancea a lucrat ca mecanic de locomotivă. Mi se confirmă plecarea lui în Dobrogea.

— Dumneata unde lucrai în perioada în care se construia hidrocentrala?

— Pe mine m-a crescut o mătușă de-a mea de-aici, din București, la ea stăteam. Munceam la pepiniera Tei-Toboc, patru ani am lucrat la Tei-Toboc, pe urmă cinci ani la Parcul Herăstrău...

— Îngrijeai de flori... Frumoasă ocupație. Cîți ani ai acum?

— 33. Sînt născută în aprilie 1933, la Bazargic. Tatăl meu s-a despărțit de mama în 1940 și-a lăsat-o acolo, împreună c-o soră bună de-a mea. De la 3 ani la 7 ani am stat la mătușa din București [12]), pe urmă m-a luat o mătușă din Medgidia unde-am stat pîn-am învățat patru clase, și m-am întors la mătușa din București. La tăticu mă duceam așa, cîte-odată, tăticu a fost și prizonier pe front, e recăsătorit și are patru copii cu o cetățeancă.

O întreb dacă pînă la 3 ani a stat cu el, dar Janeta Dancea, prin cine știe ce ciudată asociație de idei, răspunde:

— Eu am frați pe care nici nu-i cunosc. Unul e în Medgidia, inginer, o soră, tot vitregă — Maria, una mai mică — Florica, și alt frate — Ilie în Constanța, care vrea să se facă mecanic-auto.

Janeta Dancea își amintește c-a fost în Bicaz de vreo patrucinci ori, c-a stat cam două săptămîni de fiecare dată.

— Dar acum? Căsătorită, copii?

Interlocutoarea mea nu remarcă trecerea rapidă la prezent. Explică firesc c-a venit de șapte luni, cu transfer, la spitalul Cantacuzino, precizează că la Colentina n-a lucrat niciodată ca infirmieră, la Colentina a fost internată, fiindcă s-au infectat mai mulți muncitori, de la niște vite, la pepiniera Tei-Toboc, și-a avut anghină, că acum e căsătorită cu un **băiat** cu care nu este legitimă, că are un copil de un an și două luni, că pe **băiat** îl cheamă Marin Bîrsan, iar pe fetiță Nicoleta...

Totul e spus dintr-o răsuflare.

— Dumneata ai o fată, eu am un băiat — zic și duc mîna la spate, să scot **portfeuille-ul** în care, premeditînd secunda de șoc, avusesem grijă să pun, încă de-acasă, fotografia lui Ștefan Dancea, făcută de mine în colonia de la A. (un amănunt: **portfeuille-ul** meu are o despărțitură de celuloid, specială pentru păstrat poze, iar „minciuna" nu era decît pe jumătate minciună, pentru că, sub poza lui Ștefan Dancea, se afla cu adevărat, ca deobicei, fotografia fiului meu). Copilul meu — zic — e mai mare decît al dumitale, fiindcă și eu sînt mai în vîrstă decît dumneata. Vrei să-l vezi?

Portfeuille-ul e sub ochii ei, deschis.

— Frumos băiat?

— Da (tensiunea vocii i-a scăzut brusc).

(Interval pe bandă).

O las să privească încă două-trei clipe fotografia propriului ei copil, pe care nu l-a mai văzut de nouă ani.

— Seamănă cu mine? șoptesc. Cu mine ori cu dumneata?

Răspunsul e scurt ca o împușcătură:

— Cu mine.

(Interval pe bandă).

Apoi:

— Îl recunoști?

Alb:

— Îl recunosc.

— Cine e?

— Îl cheamă Nelu.

(Interval pe bandă).

— Al cui e? E-al meu sau e al dumitale?

— A fost al meu.

— Ce înseamnă „a fost al meu"!?

— A fost al meu, dar nu mai e al meu.

— A fost al dumitale, dar nu mai e al dumitale? Dar ce, l-ai vîndut sau ce?

— Nu. Eu am trăit cu un băiat, și cînd m-am dus pe la părinții mei, ei mi-au băgat în cap să-l dau de suflet, că știu ei pe cineva care vrea să înfieze un copil. Și-atunci l-am dus și l-am dat de suflet cuiva.

— Familiei Rosoleanu.

— Da, Rosoleanu... Și-ai mei mi-au spus c-a murit și nu mai știu nimic de el.

— L-ai dat la doi ani.

— Da. M-am dus și l-am lăsat acasă și părinții l-au dat, nu eu.

— Dar cum de l-ai putut da așa, ca și cum ai fi dat o mobilă, un obiect oarecare?

— Dacă eu nu aveam posibilitate atunci...

— Bine, să zicem c-atunci l-ai dat forțată de împrejurări; erai tînără, făcuseși — într-un sens — o prostie... Dar mai departe? Nu te mai interesează de loc? Au trecut nouă ani... Și de altfel dumneata zici împăcată: „A fost al meu". Repet: așa poți să vorbești despre o casă pe care o vinzi, despre un teren....

— Bine, dar dacă pe el l-a luat și l-a înfiat altcineva?

— Și nu te mai interesează nici măcar dacă trăiește, dacă e băiat de treabă?

— Mă interesează, însă de ce nu-l interesează pe tatăl lui. Dînsul are posibilitate mult mai bună decît a mea și nu știe nimica de el.

— Nici dumneata nu știi. Și de născut, dumneata l-ai născut! Tatăl cine e? Herescu?

— Herescu e un băiat din Bicaz cu care-am vorbit eu, însă nu e el tatăl băiatului.

— L-au chemat pe la tribunal...

— Și-a declarat el că e tatăl lui Nelu?

— Nu.

— Dacă am stat cîteva zile pe-acolo, la Bicaz, tata mi-a zis să mă duc să mă distrez, la baluri... Am vorbit de cîteva ori cu Herescu, dar precis nu e el tatăl băiatului. Tatăl băiatului e în Tulcea. Lucrează la o fabrică.

— Cum îl cheamă?

— Dumitru Ionescu.

— La ce fabrică lucrează? (simt ezitarea ei).

— Asta n-o mai știu. Știu doar că pe băiat, în orice caz, eu nu l-am aruncat și nici nu l-am omorît. Eu știu ce-nseamnă cînd un copil nu are un părinte și e dat prin străini. M-am dus și l-am lăsat la părinții mei, ca să vadă de el. M-au chemat, și-n primul rînd nici n-am băgat de vor ei să-mi spună, zic: „Uite, ca să dai iscălitură pentru copil"...

— Și-ai dat.

— Eu am fost cu copilul la mătușa mea, la București, și ea mi-a zis: „Pe tine te primesc, dar cu copilul nu te primesc".

— Cîți ani aveai cînd l-ai dat?

— 19 ani [13]).

— L-ai născut, deci, cum spui dumneata, la vreo 17 ani, pe la 16 ani ai făcut prostia, mă rog, se-ntîmplă... Dar pe urmă, cînd te maturizezi, cînd ai o casă a ta, un cămin, o slujbă bună, sigură, nici măcar atunci nu-ți amintești că mai ai un copil pe undeva... Știi dumneata unde se-află, la ora asta, Ștefan Dancea?

— Nu.

— Unde crezi?

— Nu știu.

— Știi dumneata că nu mai este înfiat de femeia aceea de ani și ani de zile?

— Dacă nu știu, de unde să știu?

— Și nu trebuia **să știi?**

— Eu n-am mai fost în Bicaz de nouă ani.

— Poate tocmai de-aceea..

— Erau părinții mei acolo. Dacă îmi tot scriau că e bine..

Explic că desfacerea înfierii copilului a avut loc în urmă cu trei ani, că pe urmă a mers la casa de copii orfani, deși are mamă, tată, a avut și doi părinți adoptivi... Un copil cu patru părinți, ba chiar cu cinci, căci prin tatăl firesc are și-o mamă de-a doua, s-a trezit dintr-odată singur, la opt ani...

— Pe mine, dacă mă chema tribunalul cînd s-a desfăcut înfierea, vai de mine, îl luam [14]).

— Și bătrînul Florian Dancea care — după spusele Mărioarei Rosoleanu — mai turna și gaz peste foc, spunîndu-i: „Vezi, n-o asculta pe asta, că nu ți-e mamă adevărată". Dar de ținut n-a vrut să-și țină nepotul cît era mic, și nici n-a vrut să-l ia acum la el, cînd e mare, deși băiatul ar fi fost bucuros.

— Nu știu nimic, c-am rămas așa, surprinsă... Înseamnă că dacă-i vorba că e aruncat în cîmp, eu mă despart de soțul meu și îmi iau copilul.

— În cîmp nu-i aruncat, dar e în colonia de reeducare, fiindcă a furat și-a spart. (Gîndesc fără s-o spun: „Cu părinți ca dumneata, cine n-ar ajunge să facă la fel?"). Acum, dacă nu-l cere nimeni care să prezinte și garanții morale serioase, o să stea în colonie pînă împlinește vîrsta de 18 ani.

(Interval lung pe bandă).

— Ce casă ai dumneata acolo unde stai? Cîte camere?

— Eu stau la un cetățean...

— La soțul dumitale.

— Dar nu pot... Înseamnă că dacă-i spun că mai am un copil, mă gonește și pe mine. Eu nici nu sînt legitimă cu el.

— Păi n-ai un alt copil cu el?

— Am, dar este pe numele lui.

— Cum asta? Haide să zicem că la 20 de ani merge să mai faci un copil așa cum l-ai făcut pe Ștefan, însă la peste 30 de ani... Cînd l-ai nenorocit pe unul, îl mai nenorocești și pe-al doilea?

(Interval pe bandă).

— Dar ăsta-i copil bine. De celălalt nu știam.

— Nu spune dumneata că ți-ai închipuit c-o duce bine, dumneata care-ai trăit în străini.

(Interval pe bandă).

— Tatăl meu m-a mințit. Îmi scria că Nelu e foarte bine, zicea că îl vede mereu...

— De cînd e mutat tatăl dumitale din Bicaz? [15]).

— Credeți-mă că nici nu știu. Să vă spun de ce: tatăl meu a venit așa, musafir, la mine.

— Nici de scris nu-ți scria?

— Ba da, și venea... Mi-a scris c-a ieșit la pensie, are pensie frumoasă, și-a cumpărat casă la Tulcea [16]), acolo stă... El are în total șapte copii. La Bicaz mai e Maria, fată de-a soției lui...

— Nu mai e nici ea, s-a mutat la București. Chiar nu știai?

[13]) Inexact! L-a născut cînd avea 21 de ani, l-a dat cînd avea 23 de ani. Continui totuși dialogul pe firul care mi se impune.

[14]) Potrivit art. 85 din Codul familiei, după desfacerea înfierii, dacă fostul înfiat este minor, drepturile și îndatoririle părintești revin părinților firești. Rezultă deci că, în principiu, la desfacerea înfierii, părinții firești trebuie să fie de față, căci primesc exercițiul drepturilor și îndatoririlor părintești.

[15]) Știu că de 2—3 ani.

[16]) De fapt: comuna Sinoe, raionul Istria, regiunea Dobrogea.

[17]) Gîndesc, dar nu spun: „Halal familie! Surori, frați, părinți, fiecare pe pogonul lui de interese. Și se cheamă totuși familie".

— De unde să știu, dacă nu ne scriem.

— Și de ce nu vă scrieți?

— Dacă sînt făcuți de altă mamă?

— Ce importanță are asta pentru dumneata? Oricum, sînt copiii tatălui dumitale.

— Pe mine m-a crescut mătușa mea, ea m-a ținut...

— Dar sîngele apă nu se face. Așa se zice...

— Eu nici pe mama bună n-am văzut-o pînă acum, pînă nu i-am luat adresa de la o mătușă, i-am scris și m-am dus la ea, în Bulgaria. Dar tatălui meu am să-i fac scandal. El așa îmi zicea: că-i bine copilul...

— Copilul nu e bine!

— Acum gata, am aflat. O să-i fac scandal tatălui meu.

— De ce trebuia să afli asta de la mine, de la un străin. Pentru că băiatul dumitale a fost al meu numai o clipă, cît ți-am arătat poza...

Janeta Dancea îmi cere să-i dau ei fotografia lui Ștefan. O scot din **portfeuille** și i-o dau. Mărturisește c-o va ascunde aici, într-un dulap, la spital; acasă nu îndrăznește s-o ia. Bărbatul ei actual e muncitor la Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie" [17]) și ea e sigură că n-o să i-l primească niciodată pe Ștefan. Vrea să se asigure că voi păstra secretul ei [18]).

— Unde locuiește Dumitru Ionescu la Tulcea?

— Pe strada Gîndacilor nr. 12. De fapt acolo locuiește Costică Ionescu, tatăl lui; el stă pe aceeași stradă, ceva mai jos.

Mai departe aflu că tatăl lui Ștefan Dancea s-ar fi întîlnit cu tatăl Janetei Dancea și i-a declarat că, dacă vrea să-i indice locul unde se află copilul, el s-ar duce și l-ar lua, dar n-a acționat în nici un fel, deși spunea că i-ar recunoaște oricînd paternitatea. („Vorbiți ca despre un obiect — gîndesc în sinea mea. Am uitat la dumneata în cuier haina aia de ploaie, fii dumneata drăguț și trimite-mi-o la Tulcea, etc."). Așa s-a purtat tatăl băiatului de la bun început: cînd s-a eliberat din armată, Costică Ionescu, tatăl său, i-ar fi zis să nu se căsătorească cu Janeta Dancea, c-așa și pe dincolo, că fata e și fără situație materială, și-atunci ea a ținut băiețelul în Tulcea pînă a împlinit doi ani, dar Dumitru Ionescu n-a trecut niciodată să-și vadă copilul. Se căsătorise de altfel repede cu o fată mai cu stare, are acum o fetiță și casă proprie, stă bine [19]).

— Familia Rosoleanu, cînd a luat copilul, că trăia și soțul dînsei [20]), ea era vînzătoare, el era la fabrică, n-aveau copii, era coleg cu tatăl meu.

[17]) O fracțiune de secundă îmi trece prin minte gîndul amuzant că toată întîmplarea asta ar putea să-i cadă cîndva sub ochi la lucru, el însuși să culeagă textul sau să lege cartea.

[18]) Am făgăduit acest lucru, să folosesc doar inițialele numelor implicate în cazul Ștefan Dancea, dar mă socotesc eliberat de promisiune, avînd în vedere cele ce au urmat. Janeta Dancea își făcuse, în prezența mea, următorul plan de bătaie: îi dă telefon, în aceeași seară, bătrînului Dancea, și-i roagă să expedieze o telegramă, că-i bolnav grav, ca să aibă motiv acasă să plece la Tulcea; o să trebuie s-o ia și pe fetiță, fiindcă o mai alăptează, deși știe că nu mai e sănătos s-o facă, la un an și două luni, dar n-are încotro, așa vrea bărbatul și soacra ei, sînt un tip de oameni ciudați; la Tulcea o să meargă la tatăl băiatului, o să-i arate și fotografia dată de mine, o să-i comunice unde se află băiatul acum, și-o să-l întrebe dacă are într-adevăr de gînd să-l ia, bineînțeles dacă justiția va încuviințe lucrul acesta. Înțelegînd cît de încurcat e totul în acest caz, eu însumi am insistat asupra discreției pe care Janeta Dancea trebuie s-o aibă; nici un cuvînt acasă, nici măcar mătușii care-a crescut-o. Nu cumva să dreagă într-o parte și să strice într-alta. Și-o ultimă promisiune solemnă pe care i-o smulg: voi fi ținut la curent, categoric, cu desfășurarea ulterioară a evenimentelor. În cele zece luni care au separat prima mea întîlnire cu băieții (13 noiembrie 1965) în colonie la A., pînă la celelalte două vizite în colonia de la Tg. O. (septembrie 1966), nici un semn de viață, nici o scrisoare, nici un telefon. Nici un semn de viață nu numai mie, dar nici lui Ștefan Dancea: el n-a știut, nici după zece luni, că mama lui bună a fost descoperită. Eu nu i-am putut-o spune, direct, pentru că nu era în colonie, era „în fugă". În dosarul lui s-au adăugat trei noi adrese: I—II) din 11.07.66 și 16.08.66 Colonia de minori Tg. O. către Miliția oraș Bicaz: „Vă rugăm urmăriți, prindeți și înaintați pe minorul Dancea Ștefan, care a fugit din colonie; născut în anul 1954, luna iulie, ziua 04, în localitatea Tulcea, domiciliat în Mărceni, bloc 12 apart. 10 (?) et. III, fiul lui... și al Janetei. Minorul a avut la plecare asupra sa întreg echipamentul dat de colonie"; III) din 1.VIII.66. Biroul Miliției Oraș Bicaz către Colonia de minori Tg. O.: Vă comunicăm că din cercetările efectuate de noi s-a stabilit că minorul Dancea Ștefan n-a apărut în localitate, la mama lui vitregă și nici nu a fost identificat în oraș. Minorul respectiv este cunoscut de către noi și rămîne în continuare în atenția noastră, iar în caz de apariție va fi înaintat de urgență la dv." I-am lăsat vorbă unui prieten de-al lui, din coloniе, să-i spună, cînd va fi readus că nu mai are de ce fugi: am să-i prelujuiesc o întîlnire cu mama lui bună. O să mă pot ține de cuvînt?

[19]) Într-altă parte a discutiei, Janeta Dancea avea să-mi ofere o altă variantă a momentului eliberării din armată a presupusului tată, ceva mai completă, dar și neasemănătoare cu cealaltă: cînd a revenit din armată, Janeta a mai stat vreo două săptămîni cu Dumitru, și el se ținea cu cealaltă, copilul avea doi ani atunci: cealaltă i-a zis bărbatului că-l ia și cu copii, însă nu l-a luat și pe copii, n-a mai vrut pînă la urmă; altădată, el s-ar fi întîlnit cu o mătușă de-a Janetei Dancea și i-ar fi spus să-i comunice Janetei că dorește să la copilul, dar mătușa i-ar fi răspuns: „Păi acum, că taică-său i-a luat copilul și ea stă la mătușa aia din București?" Așa să se fi decis, într-adevăr, la colț de stradă, soarta lui Ștefan Dancea?

[20]) Pe loc mi-a scăpat amănuntul acesta: așadar Janeta Dancea știa că Aurelian Rosoleanu a murit, dovadă că era destul de exact informată, la zi.

„Florică, i-a zis, dă-mi mie copilul ăsta". L-am dus și l-am dat [21]). Mi-a spus tăticul pe urmă: „Știi că au și ei un copil? Și pe Nelu l-au băgat în cămin [22]).

— Vasăzică știai că e la cămin.

— Adică la cămin să învețe școală, așa am înțeles eu, și nicidecum altceva.

— Dar tot dumneata spui că tatăl dumitale ți-a scris asta, apropo de faptul că Rosolenii au un copil al lor. Așa că se înțelege că măsura lor cu căminul-școală, cum zici c-ai fi înțeles, nu era în nici un caz bună pentru băiatul dumitale, da?

(Interval pe bandă).

— Și unde-i el acum?

— La A., în colonie.

Plînge.

— Eu acum mă despart de bărbatul ăsta al meu și mă duc să-mi iau copilul de-acolo de unde e. Nici nu mă gîndesc să nu-l iau înapoi pe Nelu.

— Cine ți-l dă așa? Trebuie să se judece totul de la capăt, și să faci dovada că se poate pune bază pe dumneata, pe felul în care l-ai crește de acum încolo... Dar cînd s-o afla că ai mai făcut un copil tot așa, la voia întîmplării...

— Ce eram să fac? A trebuit să-l las: eram după prea multe cuiretaje.

— Perfect, dar dacă facem copii, s-avem și tați siguri pentru ei.

— Tot băiat are și Rosoleanu?

E ultima întrebare pe care mi-o adresează Janeta Dancea. Dau din cap, resemnat [23]).

RECU-NOAȘTEREA

Tulcea. Toamnă. Duminică. În deltă explodează culori, dar cui îi pasă? Totul e să judeci lucrările rece, așa cum le judecă timpul.

Strada Gîndacilor I — scîrboasă denumire și, pe deasupra, numerotată ca regii — cade perpendicular pe o linie ferată îngustă: cariera de piatră e legată direct de Dunăre.

La numărul 22 (fost 12), pe poartă, un lacăt mare: bunicii lui Ștefan Dancea (din partea tatălui) lipsesc de-acasă. În vale, la baza dealului de argilă: strada Orizontului.

Dumitru Ionescu (poreclit în cartier Mîți) stă la numărul 57. El nu se ascunde, pentru că, aparent, n-are motiv s-o facă: din punct de vedere legal el nu-i este tată lui Ștefan Dancea. Dacă l-ar fi recunoscut pe băiat la naștere, ori imediat după aceea, alta ar fi fost situația, mai complicată. Dar așa, dac-a dovedit că-i prevăzător, îi este și viața mai simplă, liniștită. Acum, de pildă, nu se află acasă, fiindcă-i plecat în vizită la rudele soției. În absența „turistului", se poate discuta deschis cu Elena Ionescu. Locuiesc împreună cu fetița lor de șapte ani, Lucica, elevă în clasa întîia, într-o casă modestă dar ordonată. Existența lui Ștefan Dancea — fiu al

de soarta nepotului dumitale, aflat acum în colonia de reeducare de la Tg. Ocna. Pentru a mă putea lămuri cît mai bine în legătură cu tot ceea ce s-a întîmplat, cu faptele pe care le-am culeș eu de la unul și de la altul, aș vrea să aflu și de la dumneata cîteva date:

a) de cîte ori a locuit Nelu (Ștefan Dancea) la dumneata acasă, cît timp ai stat la Bicaz?

b) ce părere ai despre felul în care familia Rosoleanu și-a îndeplinit, față de Nelu, obligațiile pe care și le-a luat cînd l-a înfiat? Îți amintești ceva amănunte din vremea aceea, cînd dumneata îl găseai pe Nelu hoinărind pe stradă, fără supraveghere?

c) sincer, de ce n-ai anunțat-o pe fiica dumitale, Janeta, că băiatul nu mai e înfiat și e dat la cămin (de fapt la orfani)?

d) Cînd Janeta Dancea a fost, în decembrie anul trecut, la dumneata, ce-ați pus la cale în legătură cu viitorul lui Nelu? S-a vorbit cumva cu Dumitru Ionescu, tatăl lui (după spusele Janetei), să-l ia (bineînțeles, dacă îi va fi dat, și dacă-l recunoaște)?

e) ce părere ai despre căsătoria (nelegitimă) actuală a Janetei, despre soarta Nicoletei, nepotica dumitale?

Aștept cît mai repede răspunsul[a].

La 28 octombrie, scrisoarea a ajuns la destinație (dovadă: retur-recipisa nr. 3670, cu semnătura de primire a fiicei lui Florian Dancea — Florica Dancea). Apoi, nici un răspuns pînă la 21 noiembrie 1966:

„În primul rînd, aflați despre mine, bunicul lui Ștefan Dancea, cum că am primit plicul de la dumneavoastră, de care m-am bucurat f. foarte mult văzînd că mai există cineva care să se intereseze de nepoțelul meu care, în momentul de față, se află la școala de corecție din T. Ocna, după cum spuneți dumneavoastră. Eu vă răspund următoarele: pînă la etatea de doi ani a fost întreținut de noi împreună cu mama lui. S-a prezentat la mine acasă tov. Rosoleanu împreună cu soția lui, să ceară copilul și să-l înfieze pe numele lor, neavînd copii. Eu avînd cinci copii, văzînd că susține mult să ia copilul, după care l-a și luat acasă... După lua numele și pronumele cîtorva familii; iar eu vă voi trimite adresa lor, iar dvs. să le scrieți. Ei vă vor spune cum s-a purtat familia Rosoleanu față de Nelu. Eu vă rog pe dvs. să interveniți la școala unde este Nelu, și să fie dat la o școală profesională, bineînțeles care și-o va alege ca meserie de bază pentru viitorul lui; și-n orice vacanță sau concediu, poate să vină la noi în Dobrogea. Eu, în calitate de bunic al lui, pensionar în etate de 61 ani, împreună cu familia mea, îl dorim să vină, dar să fie om de societate. Despre fiica mea Janeta Dancea, care la ora actuală trăiește tot nelegitim cu soțul ei și locuiește în comuna Tunari, în regiunea București: nu știu ce vor face ei și ce gînd au, că nu țin corespondență cu mine. Despre micuța Nicoleta, îmi pare foarte rău că această nepoată nu îmi poartă numele. Rog foarte mult să fiu iertat că n-am putut răspunde la timp, deoarece nu eram acasă, ci la Constanța (la o soră de-a mea).

FLORIAN DANCEA"

REVEDEREA

Duminică 27 noiembrie 1966[27]). **Ziua cea mare a lui Ștefan Dancea: își va revedea** astăzi mama[28]). Însoțitorul său. cu care călătorește de la Tg. O. la București, îi urmărește atent reacțiile.[29]) În aceste timp, schimb de telegrame:

1) Către Dumitru Ionescu. Orizontului 57, Tulcea: „Duminică 27 noiembrie ora 9 dimineața băiatul vine la București. Stop. Vino și dumneata. Stop. Răspunde telegrafic".

2) „Așteptați vin. Elena"[30])

3) Către Dumitru Ionescu. Orizontului 57, Tulcea: „Băiatul vrea să-și vadă tatăl. Stop. Duminică e așteptat Dumitru Ionescu eventual și Elena. Stop. Răspundeți telegrafic"

4) „Așteptați, venim duminică, Elena și Lucica"[31])

Cu Janeta, mama lui Ștefan Dancea, lucrurile decurg mai simplu, fiindcă ea locuiește în București. E cu totul de acord să vină la întîlnirea cu Nelu. **Revederea** are loc în aer liber. Băiatul așteaptă. Mașina care a plecat după mama lui întîrzie. În sfîrșit, iat-o. Băiatul înaintează greoi către trotuar (din cauza emoției, a bocancilor masivi, inflexibili?) Janeta Dancea îi întinde o mînă rigidă.

— Știi cine sînt eu?

Ștefan Dancea n-o privește, deși stă acum cu mîna lui într-a ei.

— Eu sînt mama ta.

Apoi, amîndoi (fără nici o încercare de sărut din partea vreunuia) intră în casa în care alții le-au aranjat întîlnirea. Se așează unul lîngă altul, ca doi străini. Janeta Dancea se uită fix la Ștefan Dancea. Dar Nelu nu se uită la ea.

Rep.: Mai ții minte în ce an l-ați născut, în ce zi?

J.D.: Nu.

Rep.: La 4 iulie 1954.

J.D.: Data n-o mai știu. Dar știu că l-am născut la Tulcea, c-am terminat concediul de naștere, cît se dădea pe-atunci „și că mi-am luat înapoi serviciul la Zebil, pînă s-a făcut băiatul de nouă luni. În Zebil eram **acărița**. Și șeful de gară mi-a spus că nu mai poate să mă țină cu copil, că într-o mînă eu țineam copilul, și cu mîna cealaltă semnalizam, făceam serviciul. Și zice: „O să te dau la Medgidia, să fii scriitoare de vagoane". M-am dus la Medgidia și plăteam 400 lei pe lună la o femeie, ca să stea cu copilul. Eu aveam salariu 560 lei. Și s-a eliberat tat-su din armată. Adică nu, mai avea 3 luni pînă să se elibereze. N-am mai putut să ies din casă, fiindcă m-am îmbolnăvit, și n-am mai putut să-l îngrijesc, așa că ce era să fac? L-am chemat pe tătucu și tătucu zice: „Vino acasă cu el și să stai la mine" M-am dus acolo, la Bicaz, dar tătucu stătea cu mama mea vitregă, și eu îmi vedeam de servici. S-a eliberat tat-su, tatăl lui Nelu. Îmi scrie soru sa din Tulcea: „Vino imediat, că Miți vrea să se căsătorească cu alta". Cînd m-am dus acolo, el se și căsătorise, adică o luase în casă pe alta, cu voia și cu știința părinților lui. Am tras la sora lui, care-l și botezase pe Nelu, dar el mi-a zis că nu are nevoie de mine, că să-l las și să plec unde vreau eu, că copilul nici nu este al lui. Atunci am îngenunchiat în fața lui și i-am spus: „Unde mă dai acum? Nu am unde să stau cu băiatul, că tata este cu mamă vitregă și sînt și cu un copil". „Nu mă interesează. Merg cu tine la Miliție că vrei să-mi spargi casa!" Repet: nevastă-sa cea nouă era

J.D.: Eu tot te întreb: de ce nu i-ai scris atunci lui tata mare: „Tată mare, uite ce este cu mine". Tata mare nu te-ar fi lăsat așa.

Ș.D.: N-am știut adresa.

J.D.: Te bătea Rosoleanca?

Ș.D.: Da.

J.D.: De ce te bătea?

Ș.D.: D-aia.

J.D.: Te gonea?

Ș.D.: Nu mă gonea, dar îmi spunea să mă duc.

J.D.: Ca să nu rămîi în casă?

Ș.D.: Da.

J.D.: Dar de ce?

Ș.D.: Nu știu. Eu plecam.

J.D.: Primea vizite pe-acolo?

Ș.D.: Nu știu dacă primea.

J.D.: Dar care dintre ei, tatăl adoptiv sau mama adoptivă, te iubea mai mult?

Ș.D.: Tata. Nu venea o dată de la cîrciumă, fără să-mi aducă bomboane, înghețată.

J.D.: Dacă tatăl lui bun își vedea de treabă, copilul meu nu ajungea poate în halul ăsta. Poate nici eu nu ajungeam Am auzit că ți-a spus cineva că tatăl tău e pilot, că mama ta e nu știu ce... Uite, sînt o femeie simplă, muncesc, îmi văd de treaba mea. Nu-ți dădea mama mea vitregă mîncare?

Ș.D.: Ba da.

J.D.: Trebuia să spui că femeia aceia te bate, te ceartă. De ce n-ai spus la nimeni?

Ș.D.: Spunea bunicul că aia nu e mama mea bună, dar eu n-am crezut. Și ea mai spunea că-l dă în proces. Mi-a spus întîi un om că nu sînt ăia părinții mei buni, la care stăteam, și eu nu am crezut. A zis că-l dă și pe el în judecată... Dar mamă, tu cum te numești?

J.D.: A început să spună el? De ce cînd veneai la soția mea după bors, să cumperi cu bani, pentru Rosoleni, nu vorbeai și fugeai?

(Interval pe bandă).

F.D.: Te-ai făcut băiat cuminte. Ce vrei tu să te faci în viața ta, ca să nu mai ai purtări proaste, să fii și tu om?

Ș.D.: Mecanic.

F.D. Cum am fost și eu, mecanic de locomotivă?

Ș.D.: Da.

F.D.: Așa să te faci, mamă. Să fii cuminte, să înveți, căci noi te ajutăm. Dar tot nu mi-ai spus de ce fugeai de mine. În loc să fi venit la mine, să-mi spui ce și cum, umblai flămînd prin păduri. Se poate să dormi pe sub poduri? Ce înseamnă asta? Spune-i barem mamei, mă, acum. De ce nu vrei să-i spui? Știai că sînt neam cu tine?

Ș.D.: Știam.

F.D.: Știa, dar cînd voiam să vorbesc cu el, fugea pe sub poduri. Cînd era vorba să-l căutăm, fugea și asta era numai din cauza mamei adoptive, care după ce a dat naștere copilului pe care-l are acum, îi făcea mizerii de speriat. Ea îl închidea în bucătărie și pleca de-acasă, și cînd scăpa, fugea ca nebunul și cîte odată auzeam de la vecini: „Uite unde este copilul, acolo și acolo". Dar de unde să-l iau? M-am dus și am reclamat cum se poartă cu el, m-am dus și la Sfat.

Rep.: Dar mie mi s-a făgăduit că băiatul o să primească scrisori, c-o să fie, poate, luat acasă. De ce nu i-a scris nimeni? Acum există o adresă precisă.

(Interval pe bandă).

Ș.D.: A fost cineva de la **rica în clasa 8-a...: Vii la bunicul? N-ai să fii ca la Rosoleanu în Bicaz. Rău am făcut că am neglijat și am lăsat să te dea la alții.** Adevărul este că atît cît a trăit el, bărbatul, Rosoleanu, ai trăit ca-n flori. După moartea lui ai avut numai necazuri. Vino la bunicul. Bunicul o să aibă grijă de tine. După ce mor, nu mai am nici o putere. Hîrtia asta, cu adresa, s-o păstrezi frumos. Vii la gara Mihai Viteazu. Te aștept acolo cu căruța, că este distanță de 5 km. de la gara Mihai Viteazu pînă la Sinoe .Cînd îți expiră vacanța, te aduc iarăși cu căruța la gară, îți scot bilet, te urc în tren, îți tai o pasăre, fac tot ceea ce pot, ca bunic. Te ajut să împărtășești tot ce știu, numai să fii serios de aici înainte, să ajungi mecanic de locomotivă, ca bunicul. Cum ai răbdat pînă acum, n-o să mai răbzi. Să fii într-adevăr un om de societate, să fii cinstit...

DELEGATA

În ciuda telegramelor trimise — ori confirmînd tocmai bănuielile inițiate — Dumitru Ionescu n-a venit la București. El și-a trimis însă un **delegat** — pe soția lui, Elena Ionescu — ca și cum ar fi perfect posibil ca, după ce nu ți-ai văzut propriul copil timp de zece ani, n-ai decît să rogi pe altcineva să treacă să-l vadă în numele tău. Dar nici aceasta **presupunere nu este** exactă.

Dialogul Ștefan Dancea — Elena Ionescu nu poate fi transcris, din simplul motiv că băiatul n-a scos, timp de aproape o oră, cît a durat întrevederea (el fusese anunțat, imprudent, că-și va cunoaște, în sfîrșit, tatăl) absolut nici un cuvînt, deși Elena Ionescu, ca să-l îmbuneze, i-a dăruit la un moment dat o poză de-a tatălui. Apoi, Elena Ionescu a continuat să vorbească: „Cu greu m-a lăsat și pe mine să vin. Cînd am primit telegrama dumneavoastră, făceam chiar mîncare. M-am dus la el la servici și i-am spus: „Nu te gîndești la copilul tău, că l-ai făcut?" Era și o prietenă de-a mea cu mine, o vecină. Și-atunci lui i-a fost frică să nu care cumva să-l divulge și mi-a dat a înțelege din ochi, dar eu i-am spus: „De ce te ții să nu știe lumea că ai un copil de 12 ani?" Chiar așa i-am spus. Dar pe urmă el mi-a spus: „Da, și ce dacă am copil?" Atunci el a recunoscut că a avut un copil față de vecina aia. Zic: „Atunci nu te gîndești să te duci să-l vezi? Să știi că nu e frumos ce faci. E copilul tău. Ai știut să trăiești cu ea, ți-a plăcut atunci, să-ți placă și acum așa, să te duci și să te interesezi de el, să-l ajuți cu ceva, să rezolvi problema: ori îl lași, ori îl iei, ca să aibă și el o mîngîiere". Atunci mi-a dat bani — tocmai luase chenzina — și m-am dus imediat și am dat telegrama că sosim cu toții. Seara, cînd am ajuns acasă, a venit cu o gură așa de mare că m-a făcut în toate felurile. Am început să plîng. Fetița noastră tocmai venise atunci în casă și-a spus: „Mămico, ce aveți, de ce vă certați?" Atunci el i-a spus: „Ieși afară, să nu mai auzi și tu!" Mi-e milă și de copilul ăsta, de fetița asta, că nu pot s-o cresc cum trebuie, că nu pot face așa ca fetița asta să fie ceva în casa noastră. Pentru ea mă lupt, că am făcut un copil și nu pot să-l cresc așa cum trebuie. El îi face atîta mizerie! Foarte mult mă supăr pentru chestia asta. Vorbește orice prostii **față de ea**, vorbește ce nu trebuie. Ce să vă mai spun!

Rep.: Deci el te-a trimis.

E.I.: El m-a trimis, căci dacă nu-mi dădea voie, nu puteam pleca. Mi-a spus să vin încoace și să văd bine ce fac, dar dacă vreau să fie bine în casă, să nu-l divulg cu chestiunea copilului ,dacă vreau să mai fim împreună.

Rep.: Adică ce? Să nu spui că mai are copii?

E.I.: Da, să nu spun că Nelu este copilul lui. Dar eu știu că de-ar fi copil străin, nu chiar din corpul meu, și tot mi-e milă de el. Eu sînt miloasă. De ce să ajungă copilul nenorocit, cînd aș ști că are și mamă și tată? Dacă **soțul** meu a fost crescut foarte bine la părinți, că de toate avea, tot ce-a avut nevoie, noi ăștia care nu am avut nici o mîngîiere de la nimeni, îi mai credem și pe ăilalți

Rep.: Dar cum a reacționat atunci cînd i-ați spus prima dată că i s-a regăsit copilul? Altul ar fi pornit-o și pe jos de la Tulcea la Tg. Ocna...

E.I.: Cînd s-a întors el acasă, atunci, i-am spus: „Știi că s-a găsit băiatul tău", dar nu pot să vă repet ce-a răspuns. Mi-a spus niște vorbe pe care nici nu pot să le pronunț... Și zicea că nu e de la el băiatul, și numai cuvîntul ăsta îl are acum, că ea a fost o haimana și copilul este de la altul, că „ea îl face și eu să-l întrețin?"

Rep.: Dar dumneata știai că are un copil? De cît timp știai lucrul acesta?

E.I.: De mult. De vreo nouă ani. Și vecinii toți știu. Majoritatea orașului știe ce fel de om a fost. Nici nu știți ce fel de oameni sînt ei, familia asta Ionescu. Foarte închiși. Pe bărbatul meu nu pot să-l scot din casă. Eu, de cînd sînt cu el, nu știu nici teatru, nici nimic. Mai bine se duce în baltă să stea la pescuit... El n-a prea fost ieșit din curtea părinților.

Rep.: Copilul a locuit în casă la bunicii lui din partea tatălui.

E.I.: Sigur

Rep.: Dacă nu era al lui, nu-l țineau nici atunci. E logic?

E.I.: Au crescut copilul în Tulcea pînă la etatea de doi ani. Cînd a plecat el militar, copilul a rămas la fosta lui soție, chiar la părinții lui. O mizerie extraordinar de mare îi făcea ei mama soțului meu. Și-atunci, cînd a văzut că a rămas fără bărbat, femeia s-a dus la servici, nu știu unde, ceferistă, și vecinii întrebau: „Ce faci, Eugenia — adică mama soțului". „Ce să fac? Mă chinuiesc cu **baistrocul**, dar am să i-l trimit înapoi". Că ea nu mai venise, că mereu îi făcea mizerii în tot felul. Pînă la urmă i l-a trimis. Peste trei zile vecinii au văzut că nu mai este copilul la ea, la mama soacră cum ar veni. El a venit militar, a spus că s-a împăcat cu ea, a stat nu știu cît timp și după aceea s-au lăsat nu știu cît timp au stat, despărțiți, și m-a găsit pe mine. Eu tocmai ieșisem din școală, am fost orfană de părinți, m-a crescut statul și-am venit la 17 ani în Tulcea, că aveam o mătușă. Tîrziu am aflat și de copil, și de cîte femei a avut el, că l-am și întrebat atunci: „Ești căsătorit?" Și mi-a arătat chiar buletinul. Și după ce ne-am legat, atunci toți din fabrică m-au certat și mulți mi-au spus: „Eu, dacă eram părintele tău, te băteam de te rupeam!" Toți regretau că un bărbat ca ăsta s-a legat de mine. Că eu nu știam, eram tînără, eram o copilă de 17 ani. Și după ce n-a vrut să mă ia — cu zorul m-a luat în căsătorie, v-am mai povestit eu — atunci a venit mătușă-mea și a spus că îl dă în judecată, și-așa am aflat că el are nevastă și copil, și că nu poate să se căsătorească. Și după un timp, peste două săptămîni, a venit și m-a luat în casa lui, de frică să nu facă închisoare, că mătușa mea gata, înaintase actele. Și așa s-a hotărît: „Mai bine s-o iau de nevastă, decît să fac pușcărie". Că eram un copil, eram de 17 ani și se ținea pe-atunci că sînt minoră. Mai ales cum trăisem eu, crescută de stat. Ce s-o fi gîndit el? Eu l-am dezobișnuit de chestii dintr-astea. Foarte mult am suferit de pe urma lui. Dar ce mai era să fac? Am răbdat. Și în prezent rabd. Cînd ne certăm, ce credeți că zice: „Lasă, un oraș de copii am să trîntesc, de supărare".

Rep.: Și acum, dacă te întorci acasă, ce-i povestești? Că l-ai văzut pe Nelu...

E.I.: Și că mi-a plăcut copilul. Mi se pare foarte cuminte și după cum mi-ați spus, are și note foarte bune. Am să-i spun că e băiat frumos și el o să regrete să nu-l reia acasă.

EPILOG?

Două c.p. și-o scrisoare încheie deocamdată **Contra-ancheta cazului Ștefan Dancea.** Către reporter: „În primul rînd aflați că sînt sănătos. Să știți că la noi a nins. Să știți că o duc bine cu școala și am note bune, Nelu" (29.XI.1966). Janeta Dancea a primit și ea vești — primele vești — de la fiul ei. O c.p. poartă data de 01.12.66: „Dragă **mamă.** Află că sînt bine sănătos, care sănătate îți-o doresc și matale. **Mămico,** să știi că am ajuns sănătos la colonie și m-am bucurat foarte mult că te-am văzut. **Mămico,** eu te rog să-mi trimiți și mie o pereche de bascheți nr. 35, de piciorul meu. **Mămico,** n-am mai avut rînduri în care să-ți mai scriu. Te sărut cu drag, Nelu Dancea. Aștept răspuns urgent". Scrisoarea e din 03.12.66: „Dragă **mamă,** află despre mine că sînt bine, sănătos, ceea ce vă doresc și dumneavoastră. **Mamă,** să știi că ți-am trimis o carte poștală și vreau să știu dacă ai primit-o. **Mamă,** dacă vrei poți să vii la mine, să vezi cum e la noi în colonie. **Mamă,** ce mai faci? Să știi că la noi a nins și nu este așa de frig. Ce mai face sora cea mică. **Mamă,** am prieteni pe Gîlcă și pe Alexandru. La noi acum se topește zăpada. **Mamă,** nu-ți mai scriu pînă cînd nu-mi trimiți răspuns. Te sărut cu drag, Nelu".

Din volumul „ANCHETA PRINTRE MINORI"

REDESCOPERIREA FAMILIEI

ȘTEFAN DANCEA (BUCUREȘTI, 27 NOIEMBRIE 1966) Fotografia: DAN GRIGORESCU

8 zile ne-am dus împreună cu mama copilului la tribunal, la P. Neamț, și am făcut actele de înfiere, la care am semnat ambii, la notariatul public. După aceea mama copilului (fiica mea) a părăsit Bicazul și nu a ținut corespondență cu mine timp de patru ani; și care și la ora actuală nu-mi scrie nici o scrisoare. Într-adevăr, anul trecut a venit la mine cu soțul ei; și mi-a spus să nu-i amintesc nimic soțului ei de copil; fapt ce pe mine m-a cam întristat. Ea, după ce s-a înfiat copilul, la noi acasă nu a mai venit niciodată. După încetarea din viață a tovarășului Rosoleanu, soția lui a dat naștere la un copil, și cam tot de la aceiași dată ea și-a schimbat dragostea de copilul care l-a înfiat cu acte și se purta cît se poate de urît cu el. Copilul, din cauza mizeriei și a micilor greșeli pe care le făcea prin casă, ca orice copil, ea îl bătea (ca pe un „cîine"). Eu am fost informat de vecinii care stăteau în bloc cu tovarășa Rosoleanu, de felul cum se purta cu copilul. Eu în nenumărate rînduri îi atrăgeam atenția că de ce se comportă astfel cu copilul; iar ea îmi răspundea că de ce mă interesează, că ea l-a luat cu acte și mă avertiza că eu îi bag copilului în cap că ea nu este mama lui, fapt ce nu era adevărat. Eu am locuit în Bicaz 12 ani, în care timp copilul n-a venit la noi de frica ei; și de aceea întotdeauna ne ocolea. Este adevărat că copilul pleca de acasă, dar asta numai de frica ei, și dormea pe unde apuca (sub poduri, în pădure, etc.). Foarte tristă părere am de felul în care tovarășa Rosoleanu și-a îndeplinit obligațiile față de Nelu, după încetarca din viață a soțului său care ținea (îl iubea) f. foarte mult la Nelu. Eu deasemeni cînd auzeam că Nelu lipsește (după ce mă informau copii de la școală), mă duceam să-l caut; dar el fugea de mine, de frică să nu audă tovarășa Rosoleanu că s-a întîlnit cu mine. Despre situația fiicei mele care a dat naștere acestui copil, întrucît nu a purtat corespondență cu mine, nu am știut nimic despre ea. Iar anul trecut, cînd a venit la noi, ca ne-a spus că nu vrea să știe de el[26]), fiindcă soțul ei nu știe că ea îl are. Despre tovarășul Dumitru Ionescu: eu nu-i știu adresa și nu știu dacă îl recunoaște sau nu. Despre viitorul nepoțelului meu, după împlinirea **stajului** (școala de reeducare) eu îl primesc în calitate de bunic, dacă mă va asculta și își ia angajamentul față de membrii școlii în care este în prezent, eu îl primesc să vină la mine oricînd .Eu mai am o propunere: în iarna asta eu mă voi duce la Bicaz, și voi acasă, la tatăl lui. Atunci am plecat. Ce era să fac? Am luat copilul în brațe, am plecat cu el pe tren. N-am avut nici bani, nici nimic. M-au prins, mi-au făcut predarea, a plătit tătucu de pe urma mea. M-am dus la Bicaz. Am mai stat în serviciu acolo. Mama vitregă nu vroia să mă țină cu el. Plîngeam, Nelu creștea, începuse să meargă după mine prin casă. Ce să fac eu? Pe urmă, tata zice: „Am eu pe unul care vinde pîine, unul Rosoleanu", era prieten bun cu tata. Zice Rosoleanu: „Dă-mi-l mie pe Fănel, ăsta-i Nelu, fiindcă-i așa de drăguț!" Am stat așa, pe gînduri, disperată. M-am dus apoi la Bacău, am făcut acte, l-am trecut pe numele lor, ca să aud mai de mult — mi-a spus tata — că Rosoleanu a murit și puștiul este la școală nu știu pe unde. Am auzit că se ține de prostii.

Ștefan Dancea ascultă imobil, ca și cum s-ar vorbi despre altcineva.

Rep.: D-ta de unde ai auzit prima dată că a murit Rosoleanu?

J.D.: Tata mi-a spus prima dată că a murit Rosoleanu.

Rep.: Dumneata îi scriai tatălui d-tale?

J.D.: Nu. Nu ne-am scris unul altuia. Atîta numai că mai venea el pe la mine și eu mă mai duceam pe la el. Eu l-am lăsat pe fratele meu cînd era mic de tot și-acum e militar. Nu l-am văzut de cînd era în clasa I-a și pînă-n prezent. Ce era să fac? Dacă ei au fost atît de străini de mine! Eu mi-am văzut de servici, m-am ținut de treabă, am trăit și eu cum am putut.

Rep.: Dumneata însă continuai să ai un copil la Bicaz, nu?

J.D.: Da, dar eu îl dăduscm cu acte.

Rep.: Copilul era al dumitatale, sîngele dumitale, indiferent de acte.

J.D.: Da.

Rep.: Și-atunci? N-ai mai știut nimic despre el timp de 9 ani.

J.D.: Da.

Rep.: Și după ce-ai aflat de la mine că există, pe unde există, și-n ce condiții există, astea toate în urmă cu aproape un an de zile, ce-ai făcut? Te-ai dus măcar să-l cauți, să-l vezi?

J.D.: Nu m-am dus **să-l** caut, nici să-l văd.

Rep.: De ce nu te-ai dus să-l cauți și nici să-l **vezi**? Ai făgăduit că te duci, că-i scrii, că-i trimiți un pachet. Ce s-a întîmplat de nu i-ai trimis nimic, nici pachet, nici o carte poștală?

J.D.: Nimic. Nu i-am scris. N-am avut posibilitatea.

Rep.: O carte poștală costă 30 de bani, dacă despre bani este vorba.

J.D.: Ce pot spune mai mult decît că nu i-am scris? O să am grijă de el de acum înainte.

lumea, nu prin prostii și prin obrăznicii. Trebuie să fii cuminte, să asculți.

Rep.: Da, ăsta-i un sfat bun și pentru oameni mari. Și oamenii mari trebuie să fie buni, și cuminți, și înțelepți.

J.D.: O fi și pentru oamenii mari, dar eu lui îi dau sfaturi. (Către băiat) Hai spune, de ce nu vrei să vorbești? Ai să-ți vezi de școală?

Rep.: De ce nu te uiți la mama ta?

J.D.: De ce nu te uiți la mine?

Ș.D.: Dacă nu te-am cunoscut...

J.D.: Nu m-ai cunoscut, dar acum, că mă cunoști, ai să fii cuminte? Ai să înveți?

Ș.D.: Da.

J.D.: Ai să te faci om de societate?

Ș.D.: Da.

J.D.: Că vezi ce greu e să trăiești prin străini. O să-ți vezi de treabă, nu?

Ș.D.: Da.

Rep.: Spune-mi, cînd veneau în colonie scrisori de la părinți, pentru alții, nu-ți părea rău că nu-ți vin și ție?

Ș.D.: Ba da.

J.D.: Și-ai să te bucuri dacă o să-ți scriu?

Ș.D.: Da.

J.D.: Tata mare este și el aici, în București. A venit special pentru tine. Vrea să te vadă tot astăzi. Îl cunoști pe tata mare?

Ș.D.: Nu.

J.D.: De ce spui că nu-l cunoști? Tata mare este Dancea din Bicaz.

Ș.D.: Îl cunosc.

J.D.: Este tatăl meu și bunicul tău... Nu ți-a spus niciodată că-i bunicul tău, cînd erați amîndoi la Bicaz? De ce nu te-ai dus la tata mare?

Ș.D.: M-am dus, după ce mi-a spus că ești mama mea, m-am dus și i-am spus lui maică-mea că tu ești mama mea și ea a spus că nu, și-a început să-mi arate actele, am început să plîng acolo și a doua zi...

J.D.: De ce nu m-a chemat pe mine? Știa că i l-a dat cineva că nu te-a luat de pe drumuri. Trebuia să-i spui lui tata mare.

Ș.D.: Și după ce i-am spus asta, m-a dat la Casa de copii.

„mamă". Tot e bine! Dar să fie băiat cuminte. Vezi-ți de școală, Nelule, dacă vrei să ajungi om. Dacă nu, cum n-am știut pînă acum de tine, așa n-o să știu nici de acum înainte. Sînt așa de amărîtă! Se poate să faci tu una ca asta? Puteam să ajung și eu ca tine, dar nu am ajuns. Am muncit, dar nu am făcut rușinea asta la nimeni. Să nu mai faci ce-ai făcut. Să pot să trăiesc și eu lîngă tine. Așa mi-ar place... Îți place să înveți?

Ș.D.: Da. Dar mai mult îmi place **să** patinez.

J.D.: Și-o să mai faci lucruri de prost gust? Acum să-ți pară bine că ai aflat de mine. Acum o să am eu grijă de tine. Așa cum o să fii tu de cuminte, așa o să am eu grijă de tine .

Rep.: Sărut-o pe mama ta. Uite că eu întorc capul...

J.D.: De ce nu vrei să mă săruți?

Ș.D.: Ba da, vreau.

J.D.: Hai, sărută-mă. Și de ce nu te uiți la mine? Spune-mi.

Rep.: Vă cunoașteți abia de zece minute. Vrei s-o săruți, Nelule, da sau nu?

Ș.D.: Da, vreau.

J.D.: Să nu mai faci ce-ai făcut, să fugi de la școală și să nu vrei să înveți. Eu acum o să am grijă de tine, o să muncesc pentru tine. Eu trăiesc pentru tine și tu pentru mine...

BUNICUL

Întîlnirea cu bunicul — Florian Dancea — a avut loc în aceiași zi, la prînz, pe o bancă din preajma patinoarului Floreasca[32]). Bătrînul Dancea e un bărbat înalt, uscățiv, cu o privire neplăcut de înduioșată.

F.D.: Mă cunoști pe mine?

Ș.D.: Nu.

F.D.: Uită-te frumos la mine. Cine sînt?

Ș.D.: Bunicul

F.D.: Dancea, Dancea. Dar numele meu mic, îl mai știi minte?

Ș.D.: Nu.

F.D.: Dar de ce tu, cînd eram la Bicaz, nu stăteai de vorbă cu bunicul și fugeai de Alexandria și a spus: „Băiatul Fănel Dancea este fugit". Ce era să facem? Ceea ce a fost, s-a dus. Acum să-și vadă de treabă, să fie cuminte.

F.D.: În vacanța de iarnă, unde-ai vrea să te duci?

J.D.: La bunicul să meargă, că eu o să văd cum mă descurc cu celălalt copil.

F.D.: Cît voi trăi eu, n-o să aibă grijă. Să asculte, să fie supus, să fie cuminte, să învețe meserie....

Rep.: De ce nu v-ați gîndit la toate astea și mai înainte?

F.D.: Acum mă gîndesc. O să rămînă el în casă. Dac-o să fie primit într-o școală profesională, ca să învețe meseria, o să iasă om de societate. La mine o să fie primit oricînd, pînă își face un viitor. Te faci cuminte, Nelule?

Ș.D.: Da.

F.D.: Acum scrie și adresa mea pe-o hîrtiuță. Să nu te grăbești, să scrii frumos adresa mea.

J.D.: Acolo îi scrii lui tataia. Mie îmi scrii la servici.

F.D.: Scrie: Dancea Florian. Scrie frumos, cu D mare. Pensionar. Cu C mare acum: Comuna Sinoe — Sinoe, nu Sinaia — Raionul Istria. Scrie complet: Raionul Istria, nu prescurtat. Dincoace zici: Regiunea — cu R mare — zi. Regiunea — complet — Dobrogea.

J.D.: Lasă tată, să scrie cum știe el. El își cunoaște scrisul lui.

F.D.: Scrie acum în paranteză: „Adresa bunicului"

J.D.: Acum scrie și adresa mea. Mie îmi scrii la servici: Spitalul Cantacuzino, raionul 1 Mai, București.

F.D.: Ca să nu aibă Janeta neplăceri și scandal acasă, băiatul să tragă la bunicul. Să vină la bunicul. Acolo e frumos. am casa mea, am curte mare, ai pe verișoara ta Flo-

---

[26]) Vezi ce spune mai înainte — absolut contrariu — Janeta Dancea

[27]) S-a împlinit, la 18 noiembrie 1966, un an de cînd l-am descoperit pe Ștefan Dancea în colonia din A.

[28]) Într-o c.p. (5.XI.966) adresată reporterului, scrie: „În primele mele rînduri află că sînt sănătos. Vă mulțumesc că mi-ați găsit părinții. Vă rog spuneți-mi și mie cînd veniți cu mama la mine, ca să o văd, că mi-e tare dor de ea, că n-am văzut-o de la vîrsta de 1 an și aș vrea să o cunosc. Și vă rog cumpărați-mi și mie o pereche de patine. Aștept răspuns urgent, Dancea".

[29]) „Înainte de plecare e liniștit, nu prea grăbit, fără să-și exteriorizeze emoția sau nerăbdarea. La venirea trenului, în gară, e puțin emoționat, urcă în tren și se așează la fereastră. Cu toate că este noapte, stă lipit de geam și privește afară. După ce lăsăm în urmă luminile de la Borzești, pune capul pe masă și doarme pînă la Adjud. Din apropierea Buzăului trenul începe să se aglomereze. În compartiment nu mai sînt acum locuri: un ceferist doarme, doi bătrîni și o mamă a unui copil de 14 ani, care discută mereu. La întrebarea lor de unde este, Dancea răspunde cu mîndrie că este din București și că merge acasă. În Mărășești trenul stă o oră și ceva Dancea dă semne de nerăbdare, întrebînd mereu de cînd pleacă trenul și răspunzîndu-și singur la întrebare: „Poate nu i-au dat liber, poate așteaptă alt tren". Ca să treacă timpul mai repede, coborîm pe peron, ne plimbăm și bem apă. Întors în compartiment, el dă aceleași semne de nerăbdare. Mîncăm. Face apoi o mică gafă, întrebînd dacă mai avem mult pînă la Adjud. Oamenii din compartiment, îngăduitori față de neștiința lui, îl lămuresc că am trecut de această stație. E curios că nu întreabă de loc ora la care ajungem în București (poate și de teamă să nu i se răspundă ca peste mult timp). Întrebat fiind în ce clasă este și cîți ani are, răspunde adevărul. Dar nu amintește nimic despre situația sa specială. Bătrînii și femeia mai tînără din compartiment fac caz de o fată neastîmpărată aflată pe culoar, chiar în fața ușii noastre. Toți îi găsesc cusururi, mai ales pentru ținută. Dancea, ca să fie în ton, are o serie de replici care sînt inițiate de fapt, de persoanele mai în vîrstă din compartiment.

— Ce păr are? Nu vedeți că nu-i al ei? Cocul are altă culoare decît celălalt păr, zice Dancea, și lumea se amuză.

— Vedeți, nu vă spuneam eu, a remarcat și copilul, intervine bătrîna.

Dancea vrea să fie luat în seamă, să se afirme prin ceva și repetă la anumite intervale banalități care le aude de la cei în vîrstă. Nu este de loc jenat de greșelile sale de exprimare, probabil nedîndu-și seama de ele, iar bătrînii parcă nu le sesizează nici ei. Discuția continuă pe aceiași temă: fata de pe culoar. Oamenii nu se jenează de prezența copilului și folosesc cuvinte tari la adresa ei. Dar și Dancea le-o trinteșe, pentru a le fi pe plac:

— Ce fund are (dar i-a zis pe nume) și ce tot îi freacă de geamul nostru? Vrea să-l spargă?

Toți călătorii rîd cu poftă. Nu intervin: îi las pe băiat să se manifeste cu toată personalitatea lui. În apropiere de București îl cuprinde melancolia, cade pe gînduri, dar nu adoarme de loc" (prof. Eugen Crețu).

[30]) E a doua oară cînd semnează, singură, Elena Ionescu.

[31]) De astă dată, în locul tatălui (Dumitru Ionescu) semnează iarăși soția lui (Elena Ionescu) și fiica lor de 7 ani (Lucica).

[32]) I s-au cumpărat patinele cerute prin c.p. din 5.XI.1966.

carnet cinematografic

DIMINEȚILE UNUI BĂIAT CUMINTE

De mult n-am mai avut o atît de netă senzație de prospețime și de adevăr. Ba chiar și un sentiment de mîndrie. Un simțămînt pe care îl încerc, ori de cîte ori o producție românească apare pe cîmpul frumuseții, dîndu-ne dreptul să luăm loc în cîmpul mai larg al valorilor universale.

În multe din filmele noastre, dorința de a zugrăvi omul nou duce adesea — din pripă, din caracterul poate cam prematur al acestei zugrăviri — la confundarea sufletului cu decorul. Filmul lui Constantin Stoiciu și Andrei Blaier se petrece, și el, într-un șantier industrial. Dar aici, pentru prima oară, nu avem de loc impresia că aceste obiecte au fost aduse acolo dinadins, ci că orice acțiune trebuie să se petreacă *undeva*, fie chiar și pe un șantier, și că *important* e ce *se petrece*, nu numai acțiunile fizice înconjurătoare, ci procesul mult mai complex al evoluției sau involuției caracterelor.

În aparență, dacă judecăm după șabloanele cinematografului narativ (conștiincios practicat și la noi, unde nu se fac filme, ci transpuneri în celuloid de opere literare ale altuia), avem o primă impresie de poveste, fără poveste, de succesiune de întîmplări în care nu se întîmplă nimic; de dramă fără progresie și fără final. În realitate se întîmplă ceva dramatic și triumfător. Tînărul erou găsește, este adevărat, pe un drum cu meandre, ce căuta.

Tînărul erou ne apare cu următoarele trăsături:

1) E mereu supărat, mai bine spus nemulțumit. Nemulțumit, neliniștit, în tot cazul, de ce se întîmplă în jurul său. Caută, se zbate, dorește, se luptă să ajungă sus, acolo unde „rămîn urme". Și ajunge. Asta ne mai schimbă nițel priveliștea de beatitudine cultivată de unele realizări mai vechi ale cinematografiei.

2) E foarte taciturn. Ceva mai mult. Nu tace fiindcă e tăcut din fire, ci pentru că la frazele, la întrebările, propunerile inapte ale interlocutorului, singurul răspuns cuminte și cinstit este mutismul. Această operație (răspunsul prin tăcere vine ca un leit-motiv de psihologie de-a lungul filmului; și n-avem cuvinte ca să felicităm îndeajuns pe autori pentru a fi ghicit asta. Din cînd în cînd, eroul vorbește. Dar numai atunci cînd, prin două-trei cuvinte, elucidează o stare în devenire a sa; sau cînd lichidează scurt o vorbire stupidă a celorlalți (ca intervenția lui în problema... cancerului).

3) Doi sînt oamenii de care el se simte aproape. Fane (Papaiani), deși din toate personajele, el poate este cel mai palavragiu, cel mai vorbăreț. Dar la el trăncăneala nu provine din sărăcie sufletească, ci din decență. Fane este un entuziast, care crede în datoria omului de a lăsa, prin fapta lui, o urmă, mică sau mare, pe unde a trecut. Dar își dă seama că asemenea intimități nu se strigă. Ele se țin bine păzite în fundul sufletului. Iar cînd totuși sînt date la iveală, vor fi spuse pe un ton de glumă, de zeflemea... Cel de al doilea personaj cu care eroul se simte frate este Mariana (Irina Petrescu), fiindcă la fel ca el, ea caută și tace, muncește, dorește să învețe și iubește pe oameni.

4) Un alt leit-motiv în melodia sufletului eroului nostru este plecarea. În nenumărate dialoguri se vorbește de valoarea, de vitejia operației numite „a o lua din loc". Eroul tot timpul pleacă. Verbul a pleca are două sensuri: a te despărți de ceva, și a porni spre ceva. Doi mari poeți au exprimat asta în două poeme celebre: Haraucourt: „Cînd pleci, ai murit puțin, / Ai murit la ce iubești, / Lași din tine ceva din / Tot ce-ai fost, din tot ce ești; / Cînd plecăm, murim puțin..." *(Rondel de l'Adieu)* — și Baudelaire: „Dar călători sînt numai aceia care pleacă / Mereu, și ca să plece, ușori sînt ca un fum / Și credincioși sînt soartei ce-i vîntură și joacă, / Și înșiși nu știu bine de ce tot zic: la drum!" *(Le voyage)*.

Primul sens, dulceag, plîngăcios, descurajat, e sensul preferat de omul burghez, care socoate melancolia ca o eleganță. Celălalt sens, e sensul dîrz, nemulțumit, supărat; sensul celor încrezători că plecînd vor găsi. A pleca, este de fapt a demara și căuta. Sugestiv este și numele eroului. Îl cheamă *Vive*. Un belfer bătrîn îi explică originea latină a cuvîntului. Este imperativul de la *vivere*, a trăi. Ceea ce de altfel se potrivește cu personajul. Dar și mai bine se potrivește altceva. *Vive*, prin terminarea sa în *e*, sugerează vocativul (limba românească e singura care a păstrat cazul vocativ flexionat. *Vive* nu înseamnă doar: „pe acest om îl cheamă așa", ci înseamnă că el este realmente și mereu „chemat", că se face mereu „apel" la el, că tot ce se întîmplă în jurul lui este pentru dînsul o exortație la ceva... Ibrăileanu, Proust, Caragiale, au fost totdeauna impresionați de vraja pe care o provoacă sonoritatea numelor proprii. Felicităm încă o dată pe autorii filmului de a fi găsit (conștient sau inconștient, mi-e egal) acest nume vocativ și evocativ.

Iată și alte trei personaje interesante: Romache (Caramitru), care gîndește la fel cu Vive, dar n-are energia să traducă asta în faptă, și-i e ciudă, și se răzbună paradînd, și pierde, rămîne de căruță, simulînd cinismul și apropiindu-se de celălalt pol al „tînărului furios", polul, ca să zic așa, occidental, al „zădărniciei".

Tatăl lui Vive (George Constantin), nemulțumit, dar mai ales temător că băiatul își va rata existența ca și el. Această mînie dublă, ambiguă, se traduce prin conduite de aparentă dușmănie, nedreptate, și vanitate jignită, care sînt exact reacțiile naturale în asemenea curioase situații sufletești. Și mai este mama (Elena Sereda — în sfîrșit o nouă și bună apariție pe ecran), care reacționează cu bun simț, luptînd cu sentimente și situații.

Însfîrșit, personajul Cioha (Ciubotărașu) un om trecut de 50 de ani, care se simte frate, sufletește, cu Vive, dar care e obosit și nu mai poate împărtăși cu fapta aceasta frăție.

Astfel, toți oamenii care compun această poveste fără cronologie, fără „noduri dramatice", toate personajele ni-s arătate nu direct, ci din punct de vedere al gîndurilor lui Vive. Este o izbutită realizare de „cinematograf subiectiv", de film „de avangardă". Căci una din ideile clare ale „noului Val" mi se pare a fi acea idee, foarte didactic explicată în al meu „Curs de Cinematograf" (1928), unde primul capitol e intitulat: „Ce înseamnă adjectivul cinematografic", și unde răspunsul e acesta: filmul e o poveste care imită căderea pe gînduri. Filmul Stoiciu-Blaier realizează această idee veche de 30 de ani. Și este încă un motiv de emoție pentru mine.

Tînărul Dan Nuțu își ține, în mod strălucit, făgăduiala făcută în „Duminică la ora șase". În „Diminețile unui băiat cuminte", el își caută necontenit, cu pasiune, cu tenacitate, cu iubire cauza pentru care merită să lupți. De aceea figura lui nu e dură, ci plină de dulceață.

Despre ceilalți actori e inutil să vorbesc. Publicul e obișnuit cu obișnuita lor perfecțiune.

Și de la film la film operatorul Nicu Stan este în real progres dovedindu-și calitățile.

D. I. SUCHIANU

carnet teatral

OMENIE

„PATIMI" de PAUL EVERAC

Cine urmărește relativ-periodicele „teze și antiteze" semnate de Paul Everac în „*Contemporanul*" îl regăsește pe publicist și în „stilul dramatic" al dramaturgului: un „bătăios" intelectual și civilizat, eficace și necruțător sub aparența calmă, clocotind interior de revoltă împotriva mai micilor sau mai marilor nedreptăți, un etic intransigent consumat de patima unei estetici pe care o supune continuu prefacerii, ahtiat al cunoașterii, în stare de zbucium perpetuu, renunțînd anevoie la rezolvarea dilemei (insolubile într-un fel) a împăcării adevărului realității cu adevărul artei, dilemă pe care dialectica riguroasă a creației o propune inexorabil și a cărei rezolvare o refuză tot atît de necesar. Autorul dramei *Patimi* este un cavaler al acestui „suspense" de idei, obligatoriu în orice formă de artă care-și merită numele, temei justificativ al interesului pe care literatura, pictura, muzica l-au stîrnit și-l vor menține întotdeauna în public.

Everac se oprește la un tip de erou aproape clasic, uzat (la prima vedere) de atîta întrebuințare în literatură: „bruta cu suflet de copil" ar fi numai un poncif, bătrîn de cînd scrisul și ar putea pasiona doar pe amatorii de drame „tari". Dramaturgul operează dibaci un transfer de valori, substituind unui „caz" (adică unei excepții, unui accident), un „tip" (un purtător de sens adică), mai mult chiar, o „idee" (un arhetip deci): ideea de omenie care intră în dezbatere conflictuală cu antinomia ei. Ciocnirea celor două concepții în contradicție categorică — iată „aventura" propusă dorinței de inedit a spectatorului. Teza și antiteza sunt abstracții seducătoare într-o dezbatere teoretică, dar literatura și scena îl constring pe autor să caute echivalări concrete. Grijuliu să evite simbolistica — sistem de referire facil și iritant pentru că e, după mine, paraliterar — autorul își organizează demonstrația într-o acțiune fără „acte", fără „evenimente", fără întîmplări „memorabile", „esențiale". Virite într-un perimetru dat, ca pentru în experiment provocat, personajele sunt lăsate să se despoaie reciproc de învelișurile convențiilor, reducîndu-se (sau readucîndu-se) la tipul originar, la datul primordial. În felul ăsta, „oamenii" și „neoamenii" se descoperă și se pot contempla în toată goliciunea adevărului. Este desigur și asta o convenție artistică utilizată și de alți autori. Beneficiul, în cazul de față, este moral și stă în afirmarea implicită a unor valori fundamentale: omul are dreptul și datoria adevărului, forța lui, permanența lui sunt mai presus de constrîngerile convențiilor, de contingențe și de conjuncturi.

Prologul-monolog al lui Matei Rizea, traumatizatul de coincidențe nefavorabile, este menit să justifice în ochii spectatorului comportamentul ulterior. Dar acest mod de *argumentum* rezumă și explică, la fel ca și în teatrul antic, ideile scenelor care se vor desfășura numaidecît. Atunci, la greci și la romani, avea o motivare istorică pe care tipul de spectacol modern o exclude. Rizea este un intuitiv, înzestrat cu mari rezerve sentimentale, cu gingășii aspre, bodogănind ca să nu-și manifeste duioșia, un frustrat care se apără din instinct, un „mistic" al naturii, al cărui panteism primitiv refuză surogatele și convențiile dezumanizante. Se oploșește într-un subsol, ca o sălbăticiune a pădurii care se ascunde ca să moară într-un mediu pe care nu-l înțelege și pe care-l simte ostil pentru că s-a înstrăinat de surse. Rizea *pare* un factor de opoziție la progres, pentru că *pare* a nu se adapta unei vieți croite după alte tipare decît cele pe care le concepe el. Pledează pentru frumusețe și pentru dăruire, pentru abnegație și pentru sacrificiu, pentru construcție și pentru dragoste, dar în sensul pe care-l dă el acestor noțiuni. Datorită omeniei pentru care militează instinctiv și cu argumente străbune, omenie pe care o întîlnește la unii dintre cei care-l înconjoară, care-l înțeleg și care-l simt alături de ei, Rizea pricepe că progresul valorifică și dezvoltă însușirile omenești constructive și că anumite aspecte ale dezumanizării sunt imputabile unor împrejurări trecătoare care activează paroxistic manifestări subomenești. De pildă, replicile Silly, Bob — Rizea și Rizea — Bița, privitoare la compoziția chimică a corpului omenesc sau la virtuțile panacee ale materialului plastic. Gunther Haase este un Rizea posibil, lucid și școlit, luptînd nu numai pentru realizarea lui morală ci și pentru „salvarea" omenescului celorlalți. Bița e și ea o frustă, o simplă, sedusă de un Bob Cristoveanu tras în serie. În această construcție geometrică a opozițiilor, celelalte trei personaje înfățișează trei ipostaze reprobabile ale dezumanizării. Silly este, ca și Bița, o „cinică" de suprafață, refugiată, ca justificare, în spatele formulelor științifice fără semnificație cît vreme ignoră factorul esențial: omul. Șarja meditativă la adresa tehnicismului, mecanizator de conștiințe și de sensibilități, se cuplează cu intenționata caricatură a unei „arte" pentru care omenescul este un pretext futil: Bob Cristoveanu e tînărul „modern" cu orice preț, puțin „absurd", puțin „cultivat", puțin „golan", puțin „cinic", puțin „artist", puțin din toate cîte ceva — chiar și puțin „om adevărat". Perechea Silly-Bob, care părăsește dezorientată scena, e un material omenesc recuperabil, pentru că „stilurile" epatante pe care le arborează din frondă și din sfială nu afectează textura esențială a gîndurilor și a sentimentelor omenești. Aurelia Mișu este o altă caricatură (în sensul sintezei): mercantilismul feroce, monoman, al individului vidat de preocupări omenești, redus la expresia ultimă a opacității. Ea este o mașină de calculat inedită care transformă tot ce-atinge în cifre: oameni, obiecte, anotimpuri, stări, sentimente.

Spectatorul nu trebuie să se lase derutat de modalitatea vag parodistică a actului întîi (mai ales tabloul al II-lea) și, familiarizat cu butadele, cu citatele și cu aluziile literare care se-ncrucișează în replicile Silly-Bob, să aștepte și în celelalte două acte cine știe ce trimiteri mărunt comice sau ușor scandaloase. *Patimi* devine piesa ale cărei date am căutat să le disting pînă acum, o dată cu tabloul al IV-lea, adică o dată cu actul al doilea. Nu mă pot împiedica să nu-i imput lui Paul Everac jocul destul de facil și de transparent (în care denunță regula propriului său joc dramatic) - confuzia pe care o face, febricitant, Rizea cînd o ia pe negustorească drept moartea care-i prețăluiește actele vieții. De asemeni, unele tirade de un lirism incongruent ale lui Rizea aduc un ecou fals, de literaturizare. Cred că replicile seci, percutante, și compoziția strînsă a dialogului Haase-Aurelia (Rizea bolind pe saltea) ar fi trebuit să-și impună întregii piese stilul.

Spectacolul, regisat cu pondere și cu bun gust caracteristic de Sorana Coroamă, se bucură de o interpretare excelentă, aliniind o echipă actoricească fără cusur, bine îndrumată și punînd în valoare inteligent un text la care participă creator. Rodica Sandatuțuianu (Bița) e cît se poate de măsurată într-un rol care ispitește la alunecări în șarjă; George Demetru se frămîntă credibil și frazează iscusit, atenuînd caracterul patetic exterior al pasajelor „lirice" de care pomeneam; Anda Caropol (Silly) e fină și sensibilă în juta care-o opune lui Ștefan Iordache (Bob) — detașat, autentic, liber de constrîngeri și de convenții interpretative (un foarte bun actor tînăr apreciat nu cît ar trebui întotdeauna); Eugenia Bosînceanu (Aurelia Mișu) realizează cu înțelegere deplină un rol voit linear, memorabil prin refuzul pitoresculi. L-am lăsat la urmă pe Ion Popa (Gunther Haase) pentru că actorul merită o mențiune specială într-o distribuție compusă din colegi cunoscuți, care s-au afirmat și-n alte spectacole. Presupun că a intrat relativ recent în colectivul Teatrului „G. I. Nottara" — nu-mi amintesc să-l fi văzut jucînd acolo în vreun spectacol mai însemnat — și e bine că i s-a încredințat un rol de prestigiu într-o piesă contemporană, rol pe care-l compune frumos, cu demnitatea unui meșteșug temeinic.

Poate că — așa cum se plîng unii cronicari — teatrele nu și-au ținut întocmai și la timp toate promisiunile frumoase în privința repertoriului din acest an. Dar *Patimi*, pledoarie convingătoare și modernă pentru omenie, răscumpără amînările altora.

Romulus VULPESCU

ION GEORGESCU — IZVORUL (detaliu)

CĂRȚI PENTRU COPII MICI ȘI MARI

În vremea în care copilăria împrumută cam prea mult limbajul maturilor prezent în emisiunile de radio și televiziune ca și din reviste și ziare, și cînd mulți copii vorbesc parcă ajunși la vîrsta de 40 de ani, o revenire la frăgezimi, naivități, tabere în corturi, jocuri și veselie e mai mult decît binevenită.

M-aș opri la două cărți, apropiate prin substanță, deși fiecare are altă înfățișare în scris: una e o poemă în proză, cealaltă o proză de activitate practică.

Îmbrăcată într-o copertă care fură repede ochii din noianul cărților din librării și sub un titlu îndrăznet „Unde fugim de-acasă?", prima carte e una dintre cele mai frumoase pe care le-am întîlnit în ultima vreme. Frumos scrisă, frumos prezentată, cu desene inteligente, cu o lume văzută altfel decît clasica povestire a clasicei cărți pentru copii... Povești și povestiri care pot la citirea lor cu glas tare să sune și a poezie, ceea ce farmecă și rupe niște vechi tipare — cu toate că în esența lor au ceva din blinda și înțeleapta povestire bătrînească și din felul în care copiii povestesc unii altora întîmplările lor.

Candoare și prospețime, inedit și curgător, logic și nu prea, fără să supere aranjamentul ideilor, direct și indirect, atît cît să participe și cititorul la unele dezlegări care au cîte o dată unda binevenitei enigme — aceasta e cartea pe care o dăruiește copilăriei un poet, Marin Sorescu... Am uneori, citindu-i cartea, senzația „Cărții cu jucării" unde vrînd nevrînd, suport consecințele publice ale unor năzbîtii alevea, retrăite în emoție pe măsura parcurgerii paginilor de azi: o întoarcere la vremea pantalonilor scurți, pe care înzestratul cu har autor o zugrăvește în tandre schițe de joacă sufletească pe condei.

Dublată de culorile și desenele în maximă vibrație ale lui Sabin Bălașa, cartea cîștigă încă o valoare nouă: originalitatea!... E de felicitat Editura Tineretului și redacția ei pentru copii, dovedind încă o dată spiritul ei modern și înțelegerea complexă a necesităților unei literaturi a copiilor de azi.

O carte de valoare, o carte de făcut cadou, o carte bună de citit atît de copii cît și de părinți: o carte care lipsea, o carte care cere însă o urmare.

Din ceasul de lectură trecem la ceasul de joacă, de fugă, de excursie, de reverie în plin aer: un alt volum se invită singur a sta în atenția celor ce gîndesc la pregătirea generațiilor viitoare. Deși sub un nume mai sintetic „Tabere și colonii", paginile unei tinereți și copilării fericite se succed în cadența unor atribute fără de care clipele agreabile nu se pot desfășura... Măcar că nu e o lectură literară și avînd un sumar mai mult de preciziuni în materie, cartea face drumul invers al celor mai frumoase amintiri de vacanță, de excursii turistice, de întreceri și jocuri distractive, de învățături și aplicațiuni multiple. E drumul inevitabil pe care copilăria îl face împreună cu responsabilitatea matură a celor care trebuie să știe lucruri mari și mărunte despre tot ce se conjugă direct cu verbele bună organizare, bună dispoziție...

Doi autori, profesori de subtile chemări ale unei meserii legate de arte și poezie, sportul și educația fizică, V. Cojocaru și L. Mircescu, oferă din veriga multiplelor lor cunoștințe cheia de aur cu care orice om de inițiativă poate descuia porțile spre drumurile unei copilării și tinereți desfășurate în plină natură și în plin entuziasm.

Cartea, în format pătrat, mai ușor de intercalat în buzunarul rucsacului decît al hainei, apărută în Editura Uniunii de cultură fizică și sport, e o lucrare cu serioase contribuții în problemă, expresie a unor îndelungați ani de experiență și succese, a unor sentimente dedicate lumii celor mici și mărturisite în pagini de certă valoare practică și spirituală, prin legăturile ei cu sensibilitatea fiecărui om.

Baruțu T. ARGHEZI

CONCURS
de subiecte de scenarii

Centrul de producție cinematografică, studioul „București", anunță deschiderea unui concurs de subiecte de scenarii pe tema vieții și muncii țărănimii, pentru realizarea unor filme artistice care să reflecte conștiința vie și patriotismul oamenilor muncii de pe ogoarele și șantierele agriculturii noastre socialiste.

Subiectele nu vor depăși zece pagini dactilografiate.

Subiectele prezentate la concurs, care se vor dovedi utile producției cinematografice, vor fi contractate și retribuite inițial conform normelor legale (pînă la 5.000 lei).

Concursul se încheie la 1 martie 1967.

Textele nesemnate — și însoțite de un motto — vor fi trimise pe adresa: STUDIOUL CINEMATOGRAFIC „BUCUREȘTI", Piața Scînteii nr. 1 — București, cu specificarea „Pentru concurs".

Într-un plic separat, pe care va figura același motto, vor fi introduse numele și adresa autorului.

170 de ani de la nașterea compozitorului

CĂLĂTORIA DE IARNĂ A LUI SCHUBERT

Omul respins, hărțuit, însingurat și năzuind de aceea spre o pace care poate însemna și neant, este din ce în ce mai prezent în muzica de după Beethoven iar prezența lui se accentuează dureros în muzica secolului nostru. Dramă cu atît mai mare cu cît ostracizarea lovește într-o ființă dornică să se dăruiască și însetată de comunicare. Știind că lumina după care tînjește nu se va aprinde niciodată, acest erou, eminamente romantic și totuși mereu modern, își vede dorul transformîndu-se într-o tristețe nemărginită pe care doar natura i-o mai poate uneori risipi, ca în rapsodia pentru alto, cor și orchestră scrisă de Brahms în 1869 după poezia lui Goethe „Călătorie în Harz": „Dar cine este cel ce stă deoparte?" — cu această întrebare începe nostalgica meditație brahmsiană. În „Cîntecele calfei drumețe" de Gustav Mahler, compuse în 1884, sentimentul capătă o tentă de senină — dar prin aceasta nu mai puțin îndurerată — resemnare pentru ca în penultima compoziție mahleriană, simfonia cu soliști „Cîntecul pămîntului", scrisă în 1908, această resemnare să devină oboseală de viață, să cheme noaptea și liniștea eternă. Ascultînd ciclul de lieduri op. 4 compuse de Alban Berg în 1911 pe versurile poetului Altenberg, constați cu uimire că așa zisa muzică modernă, reputată ca antiromantică, reia aproape **ad litteram** această sumbră tradiție a romantismului și postromantismului: penultimul lied evocă așteptarea zadarnică a unei mîngîieri fraterne („Nimic nu a venit și nimic nu va veni pentru sufletul meu / Am așteptat, am așteptat, oh, cît am așteptat!"). Iar ciclul se încheie cu imaginea păcii totale care se așterne peste zbuciumul așteptării înfrigurate, o pace stranie, funerară („Aici este pacea. Aici pot plînge pînă la capăt și pentru toate... Aici nu sînt oameni și nici așezări. Aici este pace. Iar fulgii de zăpadă cad ușor în bălți cu apă"). De proveniență romantică, sentimentul capătă însă la moderni accentele inedite ale derutei și dezechilibrului (sensibile mai ales prin abandonarea relațiilor tonale) iar acestea pot evolua spre o tragică deznădejde, cum se întîmplă cu eroul aceluiași Alban Berg, nefericitul soldat Wozzeck, batjocorit de camarazi, torturat de superiori, înșelat de iubită: depășind pragul suportabilității, disperarea trece aici în demență. Ei bine, această stare de spirit care de un secol se tot amplifică în muzică înnegurînd-o și destrămînd-o, își are sursa îndepărtată în acele doruri și copleșiri pe care nicăieri Schubert nu le mai spune cu acea tulburătoare și totală sinceritate din ciclul de 24 de lieduri pe versurile lui Wilhelm Müller „Călătorie de iarnă", compus de el în primăvara și toamna lui 1827.

Despre ce călătorie de iarnă e vorba? În nici un caz despre călătoria sugerată de acest titlu unei imaginații neavizate, care vede o sanie despicînd-și drum, în sunet de zurgălăi, prin zăpada neumblată și ducînd chipuri îmbujorate și radioase. Cel ce săvîrșește această călătorie simte zăpada sub propriile-i picioare iar în sufletul său nu e nici urmă de lumină. Căci aceia printre care a crezut că o va găsi l-au respins, iar el, ca lepădat și nedorit, pribegește pe drumuri troienite. Neluminată de vreo țintă, amestec de fierbințeală și îngheț, această călătorie amintește de infern unde, cum spune Dante, e „pururi noapte", e „foc și ger deodată". Supliciu din care Thomas Mann, cu al său „Doctor Faust" a făcut un simbol al sfîșierilor trăite de conștiința contemporană, căci tragicului său erou, compozitorul Adrian Leverkühn, diavolul îi hărăzește o viață de al cărei frig să se poată încălzi doar la flacăra creației, o existență care să se consume în fuga disperată. și mereu reluată, între răceala extremă a gheții și o căldură capabilă a topi granitul. Tortură vizionar prefigurată de eroul schubertian care simte că pămîntul îl arde sub tălpi deși merge numai pe zăpadă; ale cărui lacrimi ar vrea să topească înghețul din jur dar nu izbutesc decît să încremenească și ele în sloiuri; a cărui inimă, în loc să fie prefăcută în scrum de văpaia suferinței, se vede împietrită, transformată în gheață. Sînt imaginile lui Wilhelm Müller, dar numai muzica lui Schubert ne face să simțim toată tragica profunzime a simțămîntului din care au pornit, inaccesibilă cuvîntului. O muzică în care suprema durere umană, adică aceea dincolo de care începe neființa sau nebunia, este exprimată cu suprema simplitate și seninătate de care era capabil un artist ajuns la apogeul maturității sale componistice. Rău prevestitor strălucea însă acest apogeu: survenit cînd compozitorul împlinise doar 31 de ani, vîrstă pe care ne-am obișnuit a o asimila începutului de drum, el părea — ca și la Mozart — o încălcare a legilor firii, o sfidare periculoasă a acesteia. Începutul de drum este acum departe, în spate; Schubert se simte și realmente se află în plină iarnă a vieții. Și această iarnă, fecundată de jăratecul celei mai nefericite însingurări, naște un cînt de o tristețe paralizantă, cu aceeași semnificație pe care a avut-o „Requiemul" în existența celui ce i-a fost frate întru destin.

Înțelegem din liedul „Rückblick" (Privire înapoi) că ceea ce face călătoria chinuitoare este mai ales rememorarea acelor făgăduinți de fericire ale puținelor clipe luminoase din trecut, cu nepulință de reînnoit. Recunoaștem sfîșierea pe care o simt, în „Divina Comedie", Francesca și Paolo, sortiți după moartea năprasnică, să fie purtați de un vifor neîntrerupt în al doilea cerc al infernului: „nessun maggior dolore che ricordarsi del tempo felice ne la miseria". Ca un ecou și în același timp ca o funestă anticipare a acestui vifor apare furtuna de zăpadă prin care eroul schubertian înaintează. Este inconjurat parcă de vrăjmășie din toate părțile: „din streșini ciori cu mingi de gheață țintindu-mi capul mă loveau". Rețineți această imagine care-și va dezvălui semnificația abia mai tîrziu, cînd neagra vietuitoare a văzduhului își va face din nou apariția. Și, în plină furtună, dintr-o dată o fișie de cer senin: imaginea acelei zile de primăvară cînd „doi ochi căprui rideau în soare". Dar cerul amintirii se acoperă din nou, viforul dă bice drumețului. El merge necontenit deoarece știind locului și nemaifiind nevoit să înfrunte stihiile, gîndurile l-ar invada și ar deveni înăbușitoare, Nu-l poate opri nici teiul, sub umbra căruia găsise odinioară de atîtea ori pace și care pare să i-o promită și acum; trece însă mai departe, mînat de blestemul căruia trebuie să i se supună. Și nu-l poate opri nici ospitalitatea cărbunarului, în a cărui casă modestă dar primitoare încearcă să poposească într-un tîrziu de noapte cînd oboseala îl răpusese; n-a știut însă cum să fugă mai repede de acolo, căci în liniștea căminului dorurile se precipitară asupra lui ca un vifor și mai cumplit decît cel de afară. Și iarăși apare tabloul pustietății albe, pe al cărei fundal se profilează silueta pribeagului pășind egale, absent la agitația naturii și învins de tristețile care se ridică din fundul sufletului ca o ceață atotînvăluitoare.

Se desfășoară acum în fața noastră ultimul act al dramei. El începe surprinzător, căci cortina se ridică peste un peisaj înverzit și însorit: peisajul pe care imaginația exaltată a călătorului îl proiectează asupra deșertului rece, o „fata morgana"; croncănitul corbilor îl trezește din acest vis de primăvară dar el închide ochii și se cufundă iarăși în halucinanta reverie, deși, cu un rest de luciditate, își dă seama că farmecul ei ascunde primejdii. Nici de ridicol nu-i pasă: n-aveți decît să rideți de visătorul care în iarnă grădini zări! Dar cu ce sentiment de oboseală și dezgust se trezește din aceste bolnave reverii, adevărat opium al spiritului! Este sentimentul mărturisit mai ales de liedul „Păr cărunt", în care eroul are pentru o clipă iluzia că, acoperit tot de nea, ar fi de virsta unui moșneag; și e fericit, căci asta ar însemna pentru el promisiunea unei apropiate plecări din această lume; pentru ca, redescoperindu-și îndată tinerețea, să fie cuprins de disperare: „Mă-nfior cit va să-așlept, ca viața să încete!" Iată un semn neașteptat și binevenit care îi aduce o speranță de scurtare a calvarului: o cioară, care nu se desparte de el, urmărindu-l ca și cum ar presimți o posibilă pradă; nici o îngrijorare, nici o neliniște la eroul schubertian — dimpotrivă: „În curînd plini-se-vor zilele-mi deșarte, cioară însoțește-mă pînă-n prag de moarte!" Ajutat de sinistrul mesager aerian al soartei, pribeagul vede în sfîrșit conturîndu-se o țintă zbuciumatei sale rătăciri. Apariția unui cimitir uitat în drum pare să-i confirme prevestirea ciorii și este de aceea salutată cu un sentiment de ușurare. Dar moartea nu-i acceptă — cel puțin deocamdată — chemarea iar el, înțristat de această respingere, își trăgește oboseala spre necunoscut. Se petrece acum un fenomen similar acelei miraculoase reveniri a puterilor care precedă, la unii agonizanți, deznodămîntul: o bruscă explozie de vitalitate, în flagrantă opoziție cu atmosfera deprimată a contextului; este liedul numit „Curaj" — să fi fost oare curajul de a înfrunta deznodămîntul presimțit, prevestit, căutat? Tresărirea acestor din urmă energii face însă loc îndată copleșirii totale pe care o aduce penultimul lied al ciclului, „Trei sori": din cei trei luminători pe care-i avea, doi au apus, de ce nu se stinge mai repede și al treilea? „Mi-ar prinde mai bine în noaptea grea" — doar această dorință și această aspirație mai pîlpîie în sufletul ostenit.

Iată dar despre ce călătorie de iarnă e vorba în ciclul schubertian. Sintem foarte departe de felul cum își reprezentau iarna preclasicii — bunăoară Vivaldi în „Anotimpurile": ca pe o mantie strălucitoare a pămîntului sau ca izvor de noi bucurii pentru om. Deja la Haydn capătă o coloratură simbolică și un sens filozofic: fiind asociat cu sfîrșitul existenței noastre, apare ca ultim anotimp al acesteia — de aici nota de melancolie și gravitate a descripției muzicale. Dezvoltînd acest simbol, Schubert îi adaugă dimensiunea tragismului, deoarece în concepția lui înghețul final poate surveni în plină primăvară a vieții. Parafrazîndu-l pe poet am putea spune că farmecul dureros al viziunii schubertiene constă în aceea că ea ne pune în fața unui visător care vede zăpadă în jur atunci cînd pomii înfloresc. Călătoria de iarnă pe care o întreprinde Schubert este nu numai o prefigurare funerară, este și o chemare frenetică a nopții cele veșnice și de gheață, de unde fiorul maladiv al acestei muzici, fior pe care sublima seninătate a atitudinii compozitorului nu face decît să-l reliefeze.

Scena finală a dramei este mai copleșitoare decît dacă ciclul s-ar fi încheiat cu imaginea neechivocă a unei lespezi mormintale. Desculț pe cîmpul înghețat, un flașnetar își deapănă strania melodie, întinzînd un blid gol trecătorilor, care nu-l iau în seamă. Este greu de imaginat o expresie mai simplă decît a acestui lied, cu acel motiv obsedant ce se mișcă aidoma unui nor care înaintează agale pe un cer pur, schimbîndu-și necontenit forma, și susținut armonic de o cvintă goală pe care o simțim sub el ca abisul sub nor. Liniștea flașnetarului te duce cu gîndul la aceea a Ofeliei, pe care rătăcirea minții o ridică deasupra suferințelor, într-o lume a nepăsării fundamentale. Nu mă îndoiesc că el l-a inspirat pe Musorgski cînd a încheiat „Boris Godunov" cu imaginea nebunului rămas singur în stepa înzăpezită și plîngînd după copeica pierdută. Se află cuprinsă în acest ultim lied al ciclului întreaga dezvoltare ulterioară a ideii de singurătate tragică în muzică — de la resemnarea luminoasă din Rapsodia lui Brahms la demența pustiitoare din „Wozzeck".

În noiembrie 1828, la un an după ce-și terminase „Călătoria de iarnă" și cu două luni înainte de a împlini 32 de ani, Schubert vedea împlinindu-i-se dorința pe care o pusese pe buzele pribeagului, și tocmai în preajma anotimpului pe care îl cîntase. Permițîndu-i să-și ducă pînă la capăt cîntul de îngropăciune, destinul se arătase față de el mai îngăduitor decît fusese cu Mozart, pe care nu-l lăsase să-și termine Requiemul...

George BĂLAN

INEDIT TUDOR VIANU:

PAGINI DE JURNAL (II)

Paginile răzlețe pe care le comunicăm în continuare scrutează, din perspectiva unei jumătăți de veac consumate, momente cărora Tudor Vianu însuși le conferă, amintindu-i pe Goethe, valoare de experiment moral. Tonalitatea lor este vag și accidental confesională — confesiunea în forma ei energică, de etalare a subiectivității, displăcînd cărturarului umanist. Desigur că relatarea unor întîlniri cu Coșbuc sau Ibrăileanu, cu Topîrceanu sau Ion Barbu se colorează, oricît s-ar supraveghea memorialistul, cu tot ceea ce a asimilat de-a lungul anilor, relativ la personalitățile evocate, fondul lui pasionat și lucid. Dar dacă în raport cu acestea „scapă" și note profund subiective (amintesc judecata toleranță față de temperamentul capricios al lui Dan Barbilian), accesul la biografie este de ordin intelectual, cel afectiv fiind îngăduit numai în măsura în care nu divulgă adîncul existenței individuale.

H. ZALIS

●●●

Dacă activitatea mea la „Ideea Europeană" a fost destul de restrînsă, lucrul se datorește faptului că o anumită răceală s-a instalat între mine și restul grupului, odată cu prilejul publicării celor cîteva broșuri, prin care Ioanițescu și Beldie încercau să formuleze principiile unei atitudini antiintelectualiste. Recenzînd aceste broșuri în „Sburătorul", mă întrebam dacă pentru a anula pozițiile livrești, așa cum făcuse Beldie în ale sale **Glose asupra spiritului cărturăresc**, era potrivit să se înceapă printr-o carte? Întrebarea nu putea fi pe placul prietenilor mei și separația mea de grup deveni în acest moment aproape completă, încît articolul despre Keyserling nu apăru decît mai tîrziu cînd supărarea care nu avusese motive adînci fusese uitată. La „Ideea Europeană" m-am legat de Ramiro Ortiz, care la începutul carierii mele mi-a arătat totdeauna sentimentele unui prieten. Acolo l-am cunoscut mai bine pe Emanoil Bucuța, cu care atîtea alte împrejurări ulterioare urma să-mi încrucișez drumurile, într-un veșnic duel al spiritului, în care maliția sa înțeleaptă deținea inițiativa, pînă cînd vremea curgînd pentru noi deopotrivă, a început să topească asperitățile despărțitoare, scoțînd la iveală pe omul adînc, nictodată ascuns cu prea multă grijă. Tot acolo și, în cursul unei frecventări destul de lungi, l-am cunoscut pe Nae Ionescu, în legătură cu care aș dori să fixez detaliul mai multor amintiri.

Apariția lui Nae Ionescu fusese precedată de renumele său. Fusese în Facultatea de Filosofie din București, unul dintre acei studenți cărora colegii și profesorii îi acordau o încredere simpatică și plină de nădejde, în așteptarea realizărilor care nu puteau să întîrzie. Sub numele Mihail Tonca publicase mai multe articole în „Noua Revistă Română" și împreună cu fostul lui coleg Dem Theodorescu, iscălise cu pseudonimul familiar și glumeț Nae și Mitică, cîteva cronici într-una din revistele lui I. Minulescu. Titularul frumoaselor speranțe căruia prietenii îi neteceau drumul înapoierii în țară, ne apăru într-o zi sub înfățișarea unui tînăr oacheș, cu ochii verzui, vii și mobili, slab și puțin adus de spate. Purta o jachetă uzată în timpul unei perioade de lipsuri și în toată înfățișarea lui, în felul lui de a se purta și de a vorbi avea ceva din firea unui student boem, bogat cel puțin prin simpatia pe care se pricepea s-o inspire camarazilor săi. Venit dintr-o modestă familie brăileană, după studii în liceul orașului natal și la Universitatea din București, unde atrăsese asupra sa atenția d-lui C. Rădulescu-Motru, el continuase la München, de unde se înapoie acum. Plecase căsătorit cu o colegă de facultate și menajul se îngreunase din primii ani, cu doi copii, încît prietenii aveau dreptate să prezinte în omul ale cărui aspirații ei le susțineau cu multă căldură, pe cineva care nu se sfiise să se însoare cu toate greutățile vieții. Începutul războiului îl surprinsese pe Nae Ionescu în Germania și, în primele luni ale ostilităților, el trebuise să îndure rigorile unei detențiuni într-o tabără de prizonieri civili, de unde fusese apoi eliberat. Revenit în cercul familiei sale la München și înainte de a-și termina studiile, găsise o întrebuințare la o casă de editură, unde, după cum ne spunea, împlinise funcțiunile unui consilier literar, deși îndatoririle sale poate să fi fost și mai modeste.

Universitatea din München era, în acei ani dinaintea războiului ,un important centru de studii catolice. Nae Ionescu audiase mai mulți ani cursurile profesorului Clemens Bäumker, unul din cei mai buni cunoscători ai scolasticei și inițierea sa în această sferă de probleme nu rămăsese pentru el fără nici un rod. Tendințele sale erau însă deocamdată destul de nelămurite. Licean la Brăila, el trecuse prin cercurile socialiste, unde îl cunoscuse pe Panait Istrati și mai tîrziu i se întîmplase să intre și pe la Clubul Socialist din București. Cînd astfel, D. Gusti organiză la „Institutul Social Român" un ciclu de conferințe asupra doctrinelor politice, Nae Ionescu fu însărcinat să vorbească despre „Sindicalism", ca despre unul din curentele sociale și politice pe care el era presupus a le cunoaște mai bine. Textul acestei conferințe, publicat apoi într-un volum mult citit la vremea lui, a rămas printre puținele scrieri cu caracter doctrinar ale lui Nae Ionescu. Dar cam în aceiași vreme, inaugurînd în seminarul lui C. Rădulescu Motru, un curs liber de filosofia religiilor, în așteptarea unei situații oficiale mai stabile, el începu printr-o lectură asupra ortodoxiei, despre care păstrez o amintire pe care n-am mai putut să mi-o împrospătez, textul ei rămînînd nepublicat.

★

L-am cunoscut pe Emanoil Bucuță, prin 1920, în redacția „Ideii Europene". Era un om bine legat, cu ochii triști, lucind într-o figură palidă, sub bolta unei frunți. Venea de departe, ca un călător cam obosit. Omul nu mai era în prima lui tinerețe și debuturile lui se petreceau alături de-ale unora în plina erupție a unei tinereți încrezătoare. Era de mirare deci că el le opunea rezerva lui rece, uneori ironia lui mușcătoare? Nu numai altfel față de aceștia, dar față de întreaga obște a semenilor lui, Bucuța îndrepta, manifesta atitudinea unui om gata de luptă, a unui cenzor sever și caustic, fără nici o bunăvoință, proferînd cu tristețe aprecieri jignitoare despre persoana interlocutorului. Vocea lui gravă, privirile lui îndurerate și adînci calmau îndată neliniștea sau revolta victimelor lui. Oamenii savurau sentințele neîndurătoare cu un fel de plăcere estetică. Rareori mi-a fost dat să întîlnesc cazul unui om care să fi lucrat cu aceiași aplicare la fixarea și întipărirea imaginei lui publice. Un an de zile numai după ce începuse să-și publice versurile sau notele polemice în strîmtele coloane ale „Ideii Europene", toată lumea știa că Emanoil Bucuța este „un om rău". Titularul acestei faime o cultiva cu o deosebită predilecție. Orice întîlnire cu el era o scurtă încăierare.

Îl vedeam venind cu mersul lui claudicant. Era totdeauna puțin prăfuit. Sosea dintr-un loc îndepărtat. Coborîse tocmai din tren sau din mașină. I se putea aplica vorba întrebuințată altădată pentru Ion Codru-Drăgușanu, peregrinul transilvan, om din aceleași părți ale Ardealului ca și spița lui Emanoil Popescu Bucuța: **Semper in itineribus erat.** Din neîntreruptele lui călătorii, poate mai multe decît din studiile lui neterminate, la București, ca dar al lui Iorga și Mehedinți, apoi la Berlin, se adunase acel venin..

★

În primăvara anului 1921, înapoiat de la Viena unde mă dusesem să-mi continui studiile, l-am cunoscut pe I. M. Marinescu, pe atunci profesor de curînd numit la Universitatea din Iași. I. M. Marinescu era vărul lui Ion Marin Sadoveanu și in apartamentul acestuia din Calea Victorici, ne întîlnisem de mai multe ori, pentru a constata că putem convorbi cu plăcere. În primăvara amintită, aveam destul timp la dispoziție. Mă înapoiasem din străinătate după o lipsă de aproape un an și, înainte de a lua o nouă hotărîre, risipeam un timp pe care un om de douăzeci și ceva de ani n-are de ce să-l economisească. Mă împrăștiam în lecturi variate, nutream proiecte literare pe care de cele mai multe ori le părăseam în drum și mă exercitam stilistic. Lucrarea aceasta din urmă era una din întreprinderile mai serioase cărora m-am dăruit în acei cîțiva ani ai căutării de drum, care au început odată cu sfîrșitul războiului. Stăteam de veghe nopți în șir, într-un fum de tutun prin care obiectele ajungeau să nu se mai zărească, pentru a compune zece sau douăsprezece rînduri de proză densă, în care cuvintele se încatrenau în propoziții principale și subordonate, grupate cîte trei sau cîte patru, alcătuind largi perioade pe care îmi plăcea să le recitesc cu voce tare. Nu voiam să notez sau să exprim ceva. Agregatul sonor îmi ajungea. Nimeni n-a ajuns să cunoască aceste elaborații tainice ale nopților mele. Le ascundeam sau le distrugeam cu grije ca pe niște exerciții absurde, de care s-ar fi cuvenit să mă rușinez, deși pentru mine ele aveau un preț și o semnificație precise.

Epoca acestor secrete studii nocturne a fost întreruptă prin invitația pe care I. M. Marinescu ne-a adresat-o, lui Sadoveanu și mie, să-l însoțim la Iași, pentru a petrece cîtva timp împreună. Marinescu stătea în casa bătrînească a lui Nicu Gane, unde alături de apartamentele lui, trăiau cîțiva din membrii ajunși la strîmtoare ai familiei povestitorului. Am stat atunci vreo două săptămîni în Iași în care răchitele începeau să înverzească și în care ceasuri de plimbare și reverie alternau, după obiceiul locului, cu generoase libații entuziaste. Nu mai fusesem în Iași din vremea războiului, cînd așezările caracteristice ale orașului dispăruseră de fapt sub puhoiul turbure al refugiului. Nu regăseam deci Iașul, ci îl descopeream, cu farmecul lui molcom în care erai uimit să găsești atîtea suflete neliniștite și acel stil specific al unei inteligențe mai vii, mai îndrăznețe.

M-am dus din primele zile să vizitez redacția „Vieții Românești", unde publicasem cîte ceva și unde număram cîțiva cunoscuți. Pe unii dintre ei îi mai întîlnisem; pe alții îi vedeam acum pentru intîia oară. Am întîlnit acolo pe Topîrceanu, căruia îi trimisesem poema „După melci" a lui Ion Barbu, intervenind pentru publicarea ei. Topîrceanu îmi răspunsese cu bune cuvinte de aprecieri a poemei, care îl interesase și prin acele răsunete de limbă de prin părțile Argeșului și Muscelului, de unde el însuși se trăgea, dar și cu nele obiecții cît privește claritatea logică a poemei. Propunerile de modificări, în care culmina scrisoarea pe care o păstrez încă, au fost respinse de autorul ei cu un umor propriu, atît de viu, încît replica mea nu mai avusese locul să se producă.

MARIN SORESCU

POEȚII DESPRE EI ÎNȘIȘI
și despre
POEZIA CONTEMPORANĂ

1 *Pe ce plan vă simțiți sau nu solidar cu generația dv.?*

2 *Cum se împacă în genere spiritul satiric, persiflant și ironic (specific dv) cu gravitatea marilor teme lirice? Întîmpinați piedici în realizarea acestei simbioze?*

3 *Desigur că ați meditat la înnoirea temelor și mijloacelor de expresie în poezia dv. Vorbiți-ne și nouă despre aceste preocupări.*

1-2-3 Am început anul 1966 cu volumul de poezii *Moartea ceasului* și l-am încheiat cu *Unde fugim de-acasă?* Deși despre primul s-a scris mult, modul cum a fost înțeleasă această carte mă îndreptățește să afirm că ea a trecut aproape neobservată. I-a scăpat stringenței estetice a criticii noastre ca o cămilă prin urechile acului (într-un moment de neatenție a acului). După *Poeme* care era mai mult o introducere într-un univers, am simțit nevoia sistematizării materialului într-o viziune „teoretică" mai puțin solemnă. Nu o sporire numerică a normelor, ci un *sistem*. Nu metafore goale pe marginea legilor lui Hegel, cum a încercat să facă cineva după aceea, ci o gîndire proprie, metaforele fiind haine necesare și nimic mai mult. E drept, multe aspecte nu pot fi înțelese fără o cunoaștere temeinică a mișcării filozofice. Așa stînd lucrurile, aproape sînt bucuros că tot s-a înțeles cîte ceva. Cutare a priceput că ar fi vorba de sarcasm. Zic: e bine și așa. Cutare — că aș continua să fac parodii. Zic: bravo. Fiecare după puterile lui. Mazilu „sub clar de lună" e singurul care n-a priceput chiar nimic. Zic: încă e bine —. Trebuie să existe și nedumeriți total pe lumea asta pentru a crea complexitatea lumii. Deci numeroasele cîrteli care se fac auzite, sînt absolut legice, decurg din modul lor de gîndire și nu mă supăr.

Volumul viitor se va intitula *Tinerețea lui Don Quijote*. Abia acesta va încerca să exploreze partea grotească, absurdă, fantastică a lucrurilor. Cu el se va încheia probabil un ciclu. După aceea mă voi gîndi și la o înnoire a mijloacelor de expresie. Voi scrie probabil teatru, nu ca să fie jucat (teatrele înaintează spre piese noi cu o prudență de capre negre), ci ca să le public. În teatru cred că aș putea experimenta — să privești lumea din alt unghi, să ucenicești la alt gen — mi se pare interesant. De altfel, asta am și încercat cu *Unde fugim de-acasă?* Nu sînt capabil să apreciez ce a ieșit, totuși nu aș vrea să fie considerată o carte pentru copii. Am scris-o, e adevărat, cu mare voluptate. Pentru mine e ca o dezoxidare a retinei, a sufletului. M-am simțit, scriind-o, ca un șarpe care bea lapte. După *Moartea ceasului*, m-am spălat pe mîini ca Pilat din Pont și m-am jucat cu copiii. Ar fi trebuit să poarte acest subtitlu: „Pentru mine cînd voi mai fi copil". Critica te încurajează atîta timp cît nu e sigură pe tine. Cînd vede într-adevăr că ești „talentat" i se încleștează fălcile. Ți se pune în față o barieră și trebuie să aștepți plutonul din urmă. Asta distruge orice avînt. Avem nevoie de mari personalități literare la care să te duci ca la Dumnezeu. La care să vină și străinii și să le ceară părerea, un sfat, care tocmai datorită prestigiului lor să conteze în lume.

Dacă mă simt solidar cu generația mea? Prefer să rămîn ce-am fost: singur. Cum te bagi într-un grup, cum ți se cer o mulțime de concesii. Cineva, pe care abia dacă-l accepți din politețe ca artist, se simte după aceea obligat să-ți dea și sfaturi. Totuși, în linii mari, mă întîlnesc cu colegii mei și, ca să zic așa, ne stimăm reciproc. Prin cîteva nume pe care le-a dat generația tînără, își merită într-adevăr faima. Am citit de curînd cu mare emoție în *Viața românească* fragmentul de roman *Vestibul* semnat de Al. Ivasiuc. Mi-a descoperit un prozator de prim rang. Al. Ivasiuc încordează arcul greu al prozei de analiză cu o dexteritate aproape incredibilă (presupunînd, în fond, un îndelung exercițiu al gîndirii) și ochește cu o precizie care merge pînă la firele de praf de pe suprafața unei celule. Salut această apariție investită cu seriozitatea observației și rigoarea simțirii autentice, pentru că totuși numai cu scurte exclamări și cu false cimilituri care-ți fac, complice, cu ochiul — nu se scrie o literatură.

În ce privește greșelile greșiților mei. Le constau în faptul că m-au apreciat pentru lucruri care nu sînt esențiale și m-au înjurat pentru lucruri pe care nu le-au înțeles. Cronici (există și excepții, voi reveni) scrise fără nici un simț (din cinci cîte îi sînt necesare unui critic), tendențioase și minimalizatoare. Se vorbește de Prévert, Hașek e confundat cu Čapek, mi se apreciază fantezia, ca și cînd asta ar fi vreun merit grozav și nu ceva absolut indispensabil oricărui creator... Dar ce încredere oarbă mai poți avea în judecata estetică a unui om care citește *Iliada* și înțelege *Odiseea*?

NICOLAE LIVADITTI — *FAMILIA POETULUI VASILE ALECSANDRI*

FORȚA UNEI IDEI MILENARE

(Urmare din pagina 1)

Toate acestea înfățișează spectacolul unității unui popor conștient întotdeauna de însemnătatea și unicitatea civilizației sale. După cum întreaga viziune a lumii, întreaga concepție de viață pe care o exprimă toate aceste ramuri ale creației populare românești, e un bloc monolitic, tot așa nu se poate vorbi la noi de o meteorologie populară transilvăneană, de o farmacopee moldoveană, de o botanică olteană. Civilizația noastră populară e astfel o puternică și străveche realitate, pe care s-a putut înălța cultura românească modernă, pe care s-a putut clădi întreaga istorie a poporului român, de la primele lui închegări statale, la Unirea Principatelor și pînă la Unirea cea Mare, înfăptuită în zilele noastre. De aceea oamenii noștri de cultură, de la începutul începutului, nu au putut vorbi și scrie altfel decît cum au vorbit și au scris. Conștiința unității limbii noastre nu a fost altceva, în spiritul lor, decît răspunsul pe care s-au simțit datori să-l dea poporului care depozitase în ea întreg tezaurul străvechi și necontenit viu al civilizației sale. Dosoftei — în prefața *Parimiilor* sale din 1683 — vorbea cu mîndrie de faptul că Dragoș Vodă, „descălecînd țara", „au adus într-însa rumâneasca limbă"; Varlaam și-a intitulat *Cazania* „Carte românească de învățătură"; *Pravila* din 1644, operă juridică, e subintitulată tot „Carte românească de învățătură". Oamenii politici clarvăzători nu au putut acționa niciodată decît în sensul acestei ferme conștiințe a poporului român, cu privire la unitatea lui organică. Boierii munteni — căutînd să-l aducă la domnie pe Simion, din familia Movileștilor domnitoare în Moldova — argumentau astfel: „sîntem toți de o limbă și de-o lege"; Miron Costin scria despre munteni „ca despre niște rude și frați ce-mi sînt, avînd ei aceeași soartă și aceleași suferințe ca noi". Cînd Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, îi cere lui Chiril Lucaris, patriarhul Constantinopolei, să-l ajute ca să-i depărteze pe românii ardeleni de ceilalți prin învrăjbirea religioasă, — acesta îi răspunde că „nu poate săvîrși pe față sau ascuns asemenea deserțiune, pentru că ar săvîrși un păcat pe care nu l l-ar putea stinge toate chinurile pămîntului", deoarece cunoaște „legătura de sînge și de simțiri care trăiește, deși în mod tainic, dar cu atît mai puternic, între românii din Transilvania și între locuitorii Țării Românești și ai Moldovei".

De acest sens al istoriei poporului român au trebuit să țină seama toți cei care au căutat, de-a lungul veacurilor, să traducă în faptă ideea Unirii: Basarabii pînă la Mircea cel Mare au ținut să stăpînească Amlașul și Făgărașul, fiindcă simțeau că masivul Carpaților n-a fost niciodată linie despărțitoare pentru poporul nostru, ci șira spinării vieții lui, care se desfășura în aceleași ritmuri milenare pe ambele versante. Diaconul Coresi de aceea a tipărit la Brașov cărți pentru toți românii, într-o limbă care era a tuturora. Mihai Viteazul pentru înfăptuirea Unirii și-a jertfit viața. În numele ei s-au dus să participe fruntașii revoluționari moldoveni, în frunte cu V. Alecsandri, la Adunarea națională din Blaj, la 3/15 Mai 1848, și tot în numele ei, N. Bălcescu și Avram Iancu plănuiau, în 1849, constituirea unui corp expediționar transilvănean, care să contribuie cu forța sa militară la restaurarea revoluției în Țara Românească. În numele ei au realizat Alexandru Ion Cuza și marii bărbați politici din preajma lui Unirea Principatelor, în numele ei s-a săvîrșit în 1918, prin voința întregului popor român, Unirea cea Mare.

Astăzi acest splendid popor, cu o cultură atît de originală și unitară, acest popor în care — după formularea atît de plastică a tovarășului Nicolae Ceaușescu — „focul luptei naționale și sociale a ars necontenit" — își desăvîrșește istoria sub soarele dătător de viață al socialismului.

poșta redacției

CIREȘICA DIMA — *Iași.* Nu mă îndoiesc de succesul unora dintre încercările dumneavoastră în poezie. Chiar și în proza trimisă se „simte" aderea talentului. E puțin însă. Povestiți destul de cursiv și reușiți să transmiteți personajelor candoarea firească vîrstei lor. Din păcate, sînteți în situația multora dintre tinerii dornici să scrie, cărora posibilitățile nu le-ar lipsi, dar zestrea lor de cunoștințe despre viața oamenilor, neobișnuința de a reflecta mai profund asupra problemelor realității, experiența lor restrînsă, poate și cultura încă neînsușită suficient, îi lipsește de „materialul" necesar care transfigurat artistic să devină proză. Așa, și în mica dumneavoastră încercare narată într-un stil simplu și limpede: descrierea directă a mișcării, a gesturilor, cu dialoguri firești, dar cam nesemnificative; nici năzuința epică nu lipsește, răzbate chiar și intenția de a descrie stări sufletești, toate acestea însă nu ajung să închege o adevărată schiță literară. Rămîne o simplă compunere minoră, cu virtuți de stil, dar atît. Nu e cazul însă să fiți necăjită. Stăruiți, dacă sînteți convinsă că aveți ceva de spus.

ION CORVIN — *Cluj.* Sînteți și dumneavoastră unul din sutele de tineri înzestrați dintre care pînă la urmă o să se aleagă un număr (mai restrîns, desigur) de scriitori de valoare. E evident că ați depășit faza dibuirilor și trăiți perioada (care probabil nu va ține mult) a maximei încrederi în tot ceea ce așterneți pe hîrtie. Așa că nu poate să mire pe nimeni „experimentul" la care recurgeți. Ceea ce vă dezavantajează vădit este convingerea că ați putea reuși o proză „foarte modernă", fără prea multă muncă. Din păcate lucrurile nu stau așa. Aparent e simplu să elimini logica din relațiile dintre oameni și chiar mai ușor logica din frază; nu-i greu nici să renunți la epică și să te lași împins de așa-zisul „dicteu automat"; chiar și să născocești simboluri pare simplu. Toate acestea numai în aparență. Probabil că ați citit cam în fugă, și fără să reflectați, acele cărți în care tendințele de înoxare formală a prozei se manifestă cu — să zicem — succes. Dacă ați urmări mai atent lucrurile, v-ați da seama că nu-i un „joc" nici măcar această proză „foarte modernă" și că nici măcar nu-i așa de nouă cum s-ar părea. Are o logică a ei și aparența lipsă de logică, sînt niște idei despre o anumită realitate umană, care acolo unde acest soi de proză este la modă, își are un anumit rost; cît despre epică și logica mișcării, nici măcar „dicteul automat" n-o elimină, pentru că fluxul psihic se desfășoară și el în virtutea unei intenții cît se poate de lucide.

În „Un om așteaptă" începeți cu un pește aproape domesticit, hrănit de un copil, pe care oameni răi sau o fatalitate dușmănoasă îl răpesc, urmează intrarea în lume a copilului, care i se pare o minge uriașă, pe urmă intră în scenă ecoul care parcă „strivește vorbele între dinți să le mănînce" pentru ca în final copilul să descopere că respiră. E limpede că v-ați încurcat. În „Nebunul satului" e ceva mai bine. Simbolul este mai străveziu. V-ați simțit îmboldit să-i conferiți o semnificație logică — sau măcar traductibilă logic. Nebunul e mai înțelept decît toți oamenii normali din sat. Ideea însă nu-i nouă. Și nici simbolul cu șarpele. Dar unde ați văzut dumneavoastră țărani care să arate ca în schița dumneavoastră și șerpi care să devore vaci?

Acest răspuns atît de lung nu vi l-am adresat în exclusivitate. Sînt mulți tineri care încearcă să scrie proză „interesantă" cu cît mai puține eforturi, închipuindu-și că proza e un „joc". Dumneavoastră dovediți calități care dau speranțe, de aceea v-am ales. Poate că pînă la urmă, fie c-o să reușiți, în această direcție, dar pe idei cît de cît consistente, fie c-o să vă alegeți o „manieră" mai apropiată de ceea ce în realitate urmăriți.

C.M. — C. Lung-Muscel; *Vasile Gr.* — Iași; *Paula Ionescu* — Albac; *Ion Mihalache* — Slatina; *George Popîrlan* — București; *Florian Ene* — București; *Ion Savu Pîrvu* — București; *S. Radu* — Bocșa-Banat; *Al. Șerban* — Rădăuți; *Lulv Nery* — Arad; *Ion Cîmpie* — Iași. Deocamdată Nu!

Remus LUCA

CONCURSUL NOSTRU

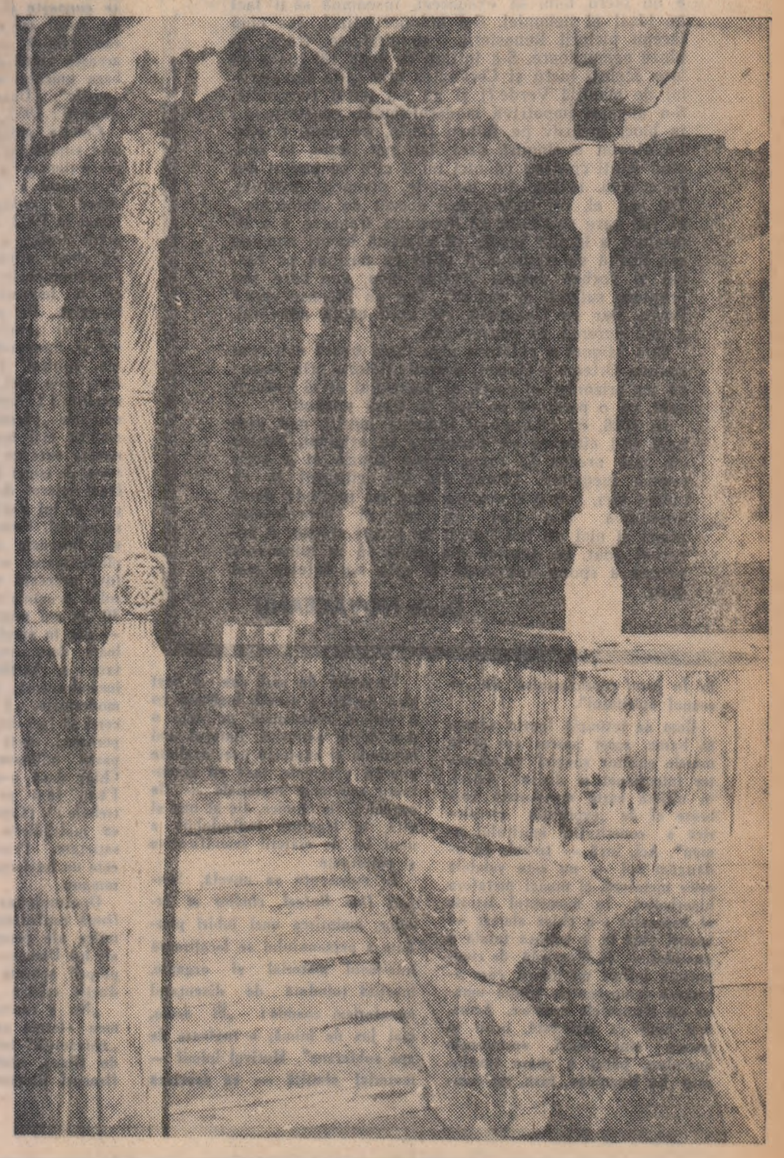

ILUSTRAȚIE LA „POEZII" DE ION PILLAT
Fotografie de AUREL TUI—Craiova

UNAMUNO

Că între Spania noastră, țară de platouri și cîmpii sterpe, urmate de coaste joase, și națiunile din Balcani există o asemănare, e un lucru de care nu mai încape îndoială. Există o oarecare asemănare între Peninsula Iberică și Peninsula Balcanică, iar între acestea România este o trăsătură de unire cu Europa Centrală.

Acum cîțiva ani mă gîndisem să învăț românește, mai ales pentru a-l citi pe marele poet Eminescu, dar am fost nevoit să renunț. Trecusem de acea vîrstă în care o oarecare agilitate mintală îmi îngăduise să capăt suficiente cunoștințe de limbi neolatine și germanice. Dar cine știe dacă la cei peste 71 de ani ai mei nu-mi va veni ideea să mă apuc să învăț românește.

MIGUEL DE UNAMUNO (1936)

VARIAȚII BAROCE LA UNAMUNO

Realizarea unei intenții a noastre mai vechi va fi anticipată prin schița de față, menită să surprindă un Unamuno baroc. Stilul în care îl vedem integrat pe marele scriitor este cu mult prea complex pentru a încăpea într-o singură formulă. Lipsa spațiului ne constrînge însă să riscăm și această tentativă. Barocul s-ar recunoaște, așadar, într-o exaltare pasională, atingînd limitele extazului, în excedare a limitelor, umplere pînă la refuz a golurilor, întrepătrundere a elementelor într-o unitate confuză, decor strălucit sau terifiant, orientare centrifugală, metaforă, retorică.

Aproape că am improvizat, prin aceasta, o vedere superficială asupra însăși artei lui Unamuno. Pentru a evita, însă, impresiile grăbite sau necontrolate, ne vom mărgini numai la cîteva aspecte ce ni se par mai importante.

Mai întîi, în concepția și în viziunea sa, Unamuno nu se arată a fi un spirit fracționat sau delimitat; dimpotrivă, el are gustul *marelui* și al *totului*, chiar al unui mare și al unui tot *spectaculos*.

Să nu se confunde, însă — nici cînd e vorba de natură — această amploare perspectivică cu „marele tot" romantic. Spectacolul grandios al naturii infinite se desfășoară în romantism ca expresie a unei observații subiective, dar totuși al unei observații, al unei visări pe marginea intuitivă a obiectului, al unei asociații vagi, însă ocazionate de un prim dat concret. Nimic din toate acestea nu există în baroc. Aci natura mărește și infinită nu se așterne în față; ea este doar o metaforă, un termen de comparație, o cale ilustrativă în sens didactic și imagistică în sens retoric pentru a demonstra altceva. Netărmurirea cosmică din *Luceafărul* este romantică. Nu la fel, însă, se poate spune despre același *mare* și *tot* al naturii din cartea intitulată *În jurul casticismului* de Unamuno.

Am putea vorbi aci de un proces invers celui din exemplul romantic. Poetul romantic vorbește de munți cu prăpăstii amețitoare; Unamuno, în *Sentimentul tragic al vieții*, evocă metaforic *abisul* din sufletul omenesc. Primul contemplă, adînc mișcat, nesfîrșirea oceanului; la fel de adînc mișcat, Unamuno este solicitat de componentele exterioare ale omului, ci acelea morale sau fizice interioare — inima, sîngele — sînt raportate la elementele cosmice, ceea ce face să răsune în cuvintele sale nota gravă, cu adevărat patetică, a barocului.

Dar în concepția și stilul lui Unamuno mai există și alte coordonate baroce, în primul rînd contrastul de valori și clar-obscurul. Și aci se desprinde o deosebire substanțială față de faimosul contrast romantic. Pe cînd acesta din urmă își menține radicalismul, cel baroc se ramifică printr-un subjacent registru de penumbră conciliantă, de contopire a valorilor contrastante într-o unitate complexă. În *Sentimentul tragic al vieții*, protagoniștii opuși care se înfruntă în om sînt niște concepte — pe de o parte *scepticismul rațional*, iar pe de altă parte *disperarea sentimentală*. Se recunoaște, stilistic, o realizarea acestei confuze unități lăuntrice un pronunțat colorit de scene finale din vechea dramaturgie barocă. Într-un decor tragic, de fund de abis, zbătîndu-se deopotrivă sub apăsarea lui, cei doi rivali apar deodată „față-n față" și se îmbrățișează. Deși este vorba doar de niște concepte, totuși regia, elementul surprizei, patosul, gestul, sînt teatrale — larg și baroc teatrale.

Scena abisului dinlăuntrul omului este aci mediul de unificare confuză a valorilor contrastante dintr-însul.

Această confuzie și virtute contopitoare a barocului se exprimă prin vestita desființare a cadrului și a limitelor. Acum are loc încălcarea domeniilor unul într-altul și amestecul lor, al visului cu veghea, al teatrului cu viața, într-un cuvînt, al iluziei cu realitatea. Or, aci cuprinde o deosebită forță ilustrativă procedeul lui Unamuno din romanul *Negura*. După ce Augusto, eroul cărții, apare ca o realitate vie — o viață autentică cu dureri și bucurii reale — intervine dintr-o dată persoana autorului care-l anunță că va termina romanul prin moartea sa și că acest eveniment va avea loc foarte curînd. Planul realității personajului și acela al existenței sale ca pură ficțiune mentală, ce poate fi oricînd anihilată, se întretaie tulburător și se amestecă. Este aci o ilustrare strălucită de desființare a limitelor, un demers tipic baroc către contopirea dintre realitate și iluzie.

Barocul lui Unamuno se află, însă, irezistibil, atras de întîlnirea iberică a fenomenului, ceea ce și face ca unul din motivele sale să-i inspire — după cum el însuși se exprimă — o poemă „feroce". Este vorba de *Crist culcat de la Santu Clara din Palencia*, unde realizează o evidentă încălcare reciprocă între iluzie și realitate. Faptul solicită, însă, puternic spiritul baroc al lui Unamuno și-i inspiră semnalata poemă, asupra căreia vom reveni.

De-acum, ce-i viitorul, știu bine: așteptare,
umplută cu dorințe; cînd pierzi atîtea ore
fără vreun rost; amurgul să-l iei drept
aurore
și să mai simți că-i goală potecă lîngă zare.

Să-ți ucizi timpu-ntruna-n preocupări minore
să-ți bruschezi somnul cu-nspăimîntătoare
coșmaruri otrăvite, cînd blestem ți se pare
cuvîntul spus în șoaptă și-n rugăciuni
sonore.

S-aștepți mereu suprema întîlnire
cu libertatea, sfînt cuvînt și dulce,
numai atîta însă; să crezi așa-n neștire,

în timp ce-amărăciunea în suflet ne tot sapă
pînă ce ceasul ultim sfîrșitul îl aduce
și se deschide marea abisului, sub apă.

adesea cu motivul ctonic — pămîntul patriei. Pe la sfîrșitul cărții *Floarea amintirilor mele* întîlnim evocarea vibrantă a acestei legături: „Bilbao I Cetate puternică și neliniștită, fiică zămislită din îmbrățișarea mării cu munții, vatră a sufletului meu". O variantă și mai precisă a acestei izbucniri pasionale, legate de relația materializată *inimă-pămînt* se întîlnește în *Comentariul la „Don Quijote"*: „Biscaia mea, marea și munții tăi m-au făcut ceea ce sînt; din pămîntul care dă sevă stejarilor, fagilor tăi, castanilor tăi, din acest pămînt a fost făurită inima mea". Iar în amintita poemă: „feroce", *Crist culcat de la Santa Clara din Palencia*, scriitorul ajunge la un baroc extaz teluric: „Pentru că acest Crist al pămîntului meu o pămînt, / carne care nu palpită / pămînt, pămînt, pămînt". Frenezia pasională, zguduirea organică cu rezonanțe materiale, retorica vibrantă împlinesc într-un ultim registru constelația barocă din structura lui Unamuno.

Pe acest fir stilistic, dat acum incomplet și într-o schiță frugală, se poate ajunge, credem, la pătrunderea temeinică a acestui mare scriitor, atît de puternic identificat cu spiritul patriei sale.

Edgar PAPU

ANTIMODERNISMUL LUI UNAMUNO

Poziția antimodernistă a lui Unamuno nu este, în nici un caz anecdotică. În sfera realității cotidiene, în continua sa activitate de critic, în servitutea profesiunii de ziarist, s-ar putea găsi unele cuvinte de înțelegere, unele poate emotive, cum sînt cele dedicate, de exemplu, lui Rubén Darío cu ocazia morții sale. În unele ocazii, pare să fi ajuns chiar să simtă, să consimtă emoția muzicală.

Și aceasta se explică prin aceea că la Unamuno predomină funcțiunea etică. Cuvîntul este prea important pentru a nu se transforma în muzică.

Pentru a evita o sumedenie de citate, ce ar fi plictisitoare, rămîn la rezumatul doctrinal al lui Ferrater Mora, în acest aspect de gîndire unamuniană: „Prin cuvînt se cunoaște și, în consecință — de acord cu cunoscuta identificare biblică, — se concepe. Din această cauză cuvintele constituie baza unicului act creator, actul „poetic". (Unamuno, *Schița unei filozofii*; 1957, pag. 102).

Creația, chiar în sens biologic este superioară oricărui proces de perfecționare a formei. Această exclamație a personajului din *Amor y pedagogía*, roman publicat în 1902, adică în anul afirmării depline a modernismului, ne dă cheia atitudinii pe care stă Unamuno, cheie pe care ne-o oferă cu o impresionantă tenacitate obsesivă. Nu există cuvinte sonore, ci „cuvîntul, verbul, sensul și, inseparabil, sunetul. suflarea, spiritul" (Prolog-epilog). Îi face, oare, aici, o concesiune muzicalității? Acesta este unul din motivele „păcatului" pe care l-am amintit mai înainte? Nu mărturisește oare cu nemărginită mustrare de cuget don Miguel, că s-a lăsat mișcat de muzica unui cuplet al lui Zorilla? (Inepuizabil, paradoxal, Unamuno). În întregul său *Dragoste și pedagogie* — plictisitoare relatare căreia i-a fost necesară toată gloria autorului acumulată în mai bine de 30 de ani pentru a fi reeditată — are în special o prețioasă valoare documentară, ca o reflectare a bătăliei estetice, atunci încandescentă, în jurul noutății moderniste. „E preferabil să încerci să faci din patru persoane un personaj, decît să fii admirat de patru milioane de nepricepuți. Chiar dacă n-ar fi prea estetic. Fă-o, fă-o pe artistul! Așa-ți trebuie!" (Cap. XII). Și putem să multiplicăm citatele pînă la sațietate. Pentru că Unamuno este un intelectual chiar cînd scrie romane.

Oportunitatea afirmației o confirmă confruntarea doctrinelor estetice ale personajelor de roman ale lui Unamuno cu concepțiile lor proprii apărute în vasta sa producție critică.

„Nu a cunoscut poate perfidul meu sfetnic pe unul din acești „giuvaergii" închis în turnul său de fildeș, cizelînd orice fel de fleacuri literare? Dar dacă l-ar fi cunoscut ar fi văzut că nu există nimic mai ridicol și mai vanitos ca astfel de giuvaergii. Acești domnișori au dat cuvîntului „stil" o semnificație complet arbitrară și în fond inumană. Pentru ei stilul este o ghicitoare oarecare, pur formală și tehnică, care se realizează prin forța daltei, răzuitoarei, șmirghelului și lacului. Rezultă — deci, că aceștia, cu toate rețetele lor, nu ajung să aibă stilul foarte precis și personal pe care îl are acel alt om, care nu-i literat și care niciodată nu s-a preocupat să aibă sau nu asonanțe în vreun paragraf de-al său, nici să fi făurit vorba sa în tiparele voluptăților artistice". *(Împotriva acestuia și a celuilalt).*

Pentru a înțelege această poziție atît de furibund militantă trebuie să plecăm de la condiția de base a lui don Miguel. Să nu ne temem că vom cădea în determinism geografic, discreditat categoric, în acest caz, de proliferarea textelor. Imensa exigență de profunzime și sinceritate, atît de autentică la Unamuno, îl face să vadă cu teamă lumea retoricii. Clasicii săi nu erau grecii — a căror învățătură o preda de la o catedră universitară — nici măcar spaniolii.

Lumea sa merge spre mari întrebări transcendente, de la imensa ambiție a misticilor, pînă la tristețea nu mai puțin imensă a lui Kierkegaard. Poziția sa este atît de extremă că, declarînd într-o zi că l-ar prefera pe don Juan de la Cruz în locul lui Descartes, a meritat respectuoasa dojană a tînărului Ortega y Gasset: „Singurul lucru trist al acestui caz este că don Miguel, energumenul, știa că fără Descartes am fi rămas în obscuritate și nu am fi văzut nimic".

Această teamă față de retorică se bazează pe o categorică neîncredere în toate valorile bazate pe senzorial. Unamuno bascul este antimediteranian pentru oricine. Înfruntîndu-l pe Descartes, Unamuno înfruntă în realitate literatura franceză, convins, totuși, că din secolul XVII, Franța și-a asumat continuitatea tradiției umaniste a Renașterii.

Și ceea ce-l plictisește mai mult la moderniști — ceea ce nu le iartă — este ipohondria franceză care exală din realizările lor. Unele texte, într-o dezordine premeditată vor fi suficiente pentru a schița o întreagă schemă mintală: „Observați că spiritul francez nu a dat nici un mare mistic" (Opere complete III. II); „nu reușește să mă intereseze acest Paris cu suflet încîntător" (VIII 176); „literatura franceză este aceea care necesită puține eforturi pentru a fi înțeleasă... este mai ușor să-l imiți pe Verlaine decît pe Wordsworth". (Ibidem 171).

Să ajungem la punctul-cheie al problemei: la rădăcina sa estetică. Lipsită de viața transcendentală, literatura se complace în perfecțiunea esteticistă: „A crea dificultăți pentru a le învinge și a ascunde în aceasta golul sau asiduitatea fondului; ceea ce este prozaic din aceasta a fost și este una din plăgile literaturii poetice". (VII, 208). Iată idealul său liric: „Poezia seacă, aridă, colțuroasă, goală dar arzătoare. Poezia de psalm. Și nimic din acest foșnet de frunziș umed și rece, din „zgomotul de frunze mișcate de boarea parfumată de aprilie", puțin, foarte puțin. Mai bine să urli ca un simun între dune de nisip" (idem 331).

Așa era Unamuno. Nu putea fi altfel.

Guillermo DIAZ-PLAJA

UNAMUNO FILOZOFUL

Prin tumultul vieții și operei sale, Unamuno împărtișe întreaga intelectualitate spaniolă din primele trei decenii ale secolului nostru în două tabere: unamunofili și unamunofobi. Filozoful veșnic neliniștit și agresiv, atît în viață cît și în operă, n-a putut rămîne nimănui indiferent. În timpul vieții faima i-a fost legată în mare măsură de polemici și scandaluri. Numit, în 1901, rector al Universității din Salamanca, el poartă, de aici, răsunătoare campanii politice pentru desclericalizarea învățămîntului și reforme sociale, se ridică împotriva militarismului german în 1914, împotriva regelui Alfonso al XIII-lea și a dictatorului Primo de Rivera, iar după primul război mondial, rectorul Universității din Salamanca deține, după expresia criticului Juan Chabás, „rectoratul moral și intelectual al întregii Europe".

S-a spus că Unamuno e protagonistul și tema principală a tuturor scrierilor sale. Caracterul de autobiografie spirituală al operelor, fie ele poezii, eseuri, romane sau piese de teatru, a făcut ca Unamuno să fie apreciat în primul rînd ca poet. Aceasta nu înseamnă însă că opera sa e lipsită de valoare filozofică. Și totuși calitatea de filozof i-a fost cel mai adesea contestată în timpul vieții, cînd persista concepția tradițională despre filozofie ca sistem universal Desigur, în această accepție, opera lui Unamuno nu este propriu-zis filozofică. Dacă însă admitem că putem numi filozofie o concepție coerentă și consecventă cu sine, chiar dacă nu are un caracter ordonat și nu propune un sistem desăvîrșit închegat, atunci nu putem să nu recunoaștem că opera lui Unamuno este a unui filozof dintre cei mai profunzi. S-a insistat uneori prea mult și dintr-o perspectivă îngustă asupra caracterului contradictoriu al operei lui Unamuno, pus în seama unei înclinații patologice a autorului spre paradox. Studiile din ultimii douăzeci de ani ale unor cercetători ca Sánchez Barbudo, García Bacca, Julián Marías, González Caminero și mulți alții au sesizat din ce în ce mai precis sensul operei unamuniene, în care contradicția și paradoxul apar ca niște simple procedee necesare exprimării unei intuiții originale a existenței. De sub aparenta dezordine a ideilor a fost dezgropat treptat sensul acestei intuiții și filozoful spaniol e socotit astăzi una din figurile proeminente ale existențialismului. Iată un pasaj caracteristic dintr-o operă esențială a lui Unamuno *(Despre sentimentul tragic al vieții)* în care acesta proclamă explicit dreptul la contradicție, increntă, după părerea lui, oricărui gînditor adevărat (s-a spus chiar că ceea ce apare contradictoriu în gîndirea lui Unamuno nu e altceva decît ceea ce el găsește contradictoriu în structura existenței): „Cineva ar putea să vadă un fond contradictoriu în tot ce spun... Contradictoriu? Dar bineînțeles! Contradicția între inima mea, care spune da, și capul, care spune nu! Contradicție, de bună seamă... Oare nu trăim numai din contradicții și pentru ele?" Mai mult, Unamuno cere abolirea logicii. Omul cunoaște lumea și ajunge la cunoașterea de sine nu numai prin rațiune, ci și prin intuiție. Pentru Unamuno „filozofia răspunde necesității de a ne forma o concepție unitară și totală despre lume și viață și, ca o consecință a acestei concepții, un sentiment care dă naștere unei atitudini intime și chiar unei acțiuni". Asemeni lui Bergson și Kirkegaard, opune raționalismului obiectivist al lui Hegel o atitudine subiectivistă, intuiția directă a existenței. Și totuși poziția lui nu este aceea a unui iraționalism dogmatic atît de răspîndit în orientările filozofiei vitaliste. Drama lui Unamuno nu este, cum s-a afirmat uneori, drama iraționalismului și a subiectivității radicale, ci mai degrabă drama contradicției intime dintre viață și rațiune, dintre pasiune și inteligență, dintre existență și logică. Unamuno nu poate respinge rațiunea, care e indispensabilă gîndirii, conștiinței, dar totodată crede că ea ucide viața. Pentru el problema este insolubilă: „Nu vreau să renunț la viață, dar nu vreau să renunț nici la rațiune; trebuie să trăiesc și să mă zbat între aceste două pietre de moară care-mi macină sufletul". Întreaga istorie a gîndirii omenești îi apare ca o luptă între rațiune și viață. Încearcă disperat să rezolve antinomia proclamînd adevărul unor „rațiuni ale inimii". Aspiră să gîndească nu numai cu mintea, ci și cu voința, cu înțelegerea, cu sufletul. Dar asemenea soluții își vădesc pînă la urmă falsitatea și nu-l pot satisface. Problema filozofică esențială pentru Unamuno (nesiguranța ontologică, chinuitoarea incertitudine a nemuririi) va rămîne nedezlegată, și în aceasta stă „agonia" existenței filozofului. Calvarul acestei existențe este — cum singur mărturisește în *Sentimentul tragic* — „angoasa fiecăruia de a fi ceea ce este, fiind totodată și ceea ce nu este, și pentru totdeauna". Spaima în fața morții, a neantului, îi dă dimensiunea sentimentului tragic al vieții. Însetat de nemurire, Unamuno respinge resemnarea stoică atît de înrădăcinată în cultura iberică, refuzînd în același timp soluția panteistă, pe care o socotește o diversiune, ca și uitarea de sine, cu gîndul la generațiile ce vor constitui umanitatea de mîine. Și cum rațiunea îi confirmă sentimentul că moartea e inerentă condiției umane, o respinge, pe motiv că e antivitală. Ajuns aici, Unamuno caută soluții în teologie, dar nici catolicismul dogmatic nu-l satisface. Constatînd eșecul rațiunii și al religiei, în disperarea lui plină de speranță, Unamuno năzuiește spre o filozofie a vieții care să-i cruțe idealul nemuririi: „Raționaliștii caută definiții și cred în concepte; vitaliștii caută inspirația și cred în persoane". Pe de o parte, rațiunea ne impune impersonalizarea, moartea, panteismul sau ateismul, concepția despre om ca un simplu mijloc în slujba progresului; pe de altă parte, viața, cu alte cuvinte credința ne propune personalitatea, teismul, concepția despre om ca scop în sine, sensul eternității și al finalității. Sinteza i se pare imposibilă. Spre deosebire de gîndirea dialectică, hegeliană ori marxistă, care depășește teza și antiteza, concepția lui Unamuno își asumă integral amîndoi termenii contradicției, conform metodei amintite: afirmarea alternativă a contrariilor, care „prin acțiunea lor reciprocă păstrează ritmul intern al vieții". Pentru el credința nu se confundă cu religia, pe care o socotește, ca și Karl Marx, opiu pentru cei ce o acceptă. Adevărata credință este o luptă necontenită între rațiune și inspirație, de care rațiunea e subordonată inspirației, intuiției, vieții. Coincidența cu existențialismul este numai parțială. Pe cînd la Kirkegaard credința este un postulat absolut, la Unamuno nu este decît un element al agoniei existențiale. După cum și angoasa scriitorului spaniol se deosebește de cea a lui Kirkegaard, legată de sentimentul culpabilității și de teama în fața judecății de apoi.

„Opera mea, spune el în *Sentimentul tragic*, mai bine zis misiunea mea este să sfărîm credința unora și altora, să-i combat pe cei care se resemnează..., să-i fac pe toți să trăiască neliniștiți și aspirînd spre ceva".

Andrei IONESCU

UNAMUNO ȘI „NIVOLA" SA

E neîndoielnic că romanul modern occidental nu este numai rezultatul efortului celor „trei mari", Proust, Joyce, Kafka, cum s-a pretins și se mai pretinde încă uneori — deși și amendarea afirmației e pe cale de a deveni un loc comun — simplificînd excesiv. Aportul unor scriitori nu mai puțin prestigioși ca Gide, Pirandello, V. Woolf etc. etc., nu poate fi, evident, neglijat — mai ales în direcții neangajate de trinitatea amintită — și fără ei nu s-ar putea înțelege dezvoltarea romanului (și nu numai a romanului) secolului XX. Miguel de Unamuno se înscrie, și el, între figurile aducătoare de nou, prin creația sa, romanescă, întruchipată în „nivolă", formă convențională menită să-i permită autorului ei spargerea tiparului formal al romanului clasic. Ce este o „nivolă"? Este romanul epurat de descrieri și peisaje, și împinzit de dialog și comentariu. Unamuno intenționează, chiar, un roman fără subiect. „Romanul meu nu are subiect. Mai bine zis, va fi unul la voia întîmplării. Subiectul se face singur; important e ca personajele să vorbească mult, chiar dacă nu spun nimic". Unamuno vrea un roman fără convenții: necesitatea e înlocuită, în mare parte, de hazard, condiționarea dispare, regulile genului sînt încălcate prin confuzia planurilor realității și ficțiunii. Autorul apare ca personaj, iar voința sa devine legea internă a desfășurării operei. Bineînțeles, că o asemenea concepție făurește un admirabil instrument de lucru pentru filozoful și eseistul Unamuno, care, înlăturînd descrierile, le înlocuiește cu dialoguri sau monologuri, prilej de desfășurare a opiniilor autorului. Asupra măsurii în care reușește să realizeze ceea ce-și propune, criticii nu au căzut la înțelegere. Între comentatorii spanioli și străini de prestigiu aflăm preferințe pentru mereu alte romane ale sale.

Dacă excepțăm primul său roman, **Paz en la guerra** (Pace în război, 1897), toate celelalte romane se înscriu în categoria „nivolei", termen folosit și astăzi în istoria literară, cînd este vorba de romanul lui Unamuno.

Cea dintîi „nivolă" este **Amor și pedagogie** (1902), denumită farsă grotescă, o satiră la adresa pedagogiei științifice. Unamuno, în acord cu reacția antipozitivistă de la sfîrșitul veacului trecut, reproșa științei mecaniciste a vremii, neputința ei în fața realității. Romanul este istoria tragică a omului de știință, care se căsătorește „științific" și are un copil pe care îl educă „științific". Bineînțeles, eșuează.

Cu „Trei nuvele exemplare și un prolog" (1920) debutează tema maternității frustrate, a paternității, a voinței exacerbate ce deformează individul, în **Nada menos que todo un hombre** (Un om în adevăratul înțeles al cuvîntului) și **Dos madres** (Două mame). În fața voinței monstruoase a eroilor principali, toate celelalte personaje apar ca niște păpuși.

Abel Sánchez (1917) este reeditarea modernă a legendei biblice a lui Cain și Abel, iar **Cum se face un roman** este mai curînd roman, decît eseu în ciuda titlului, și anume, romanul lecturii unui roman (așa cum alții au scris romanul scrierii unui roman).

Deși scris mai devreme (1914), **Niebla** (Negura) este romanul său central și opera cea mai concludentă pentru concepția sa — atît filozofică, cît și literară. Subiectul e banal: Augusto Pérez, tînăr, bogat, se îndrăgostește de frumoasa Eugenia, a cărei familie se afla la strîmtoare materială. Consimțămîntul la căsătorie este, în cele din urmă, o soluție pentru eroină, care nu-l iubește pe Augusto și care are, în realitate, un logodnic amant — boem, cinic și leneș, cu care — după ce va profita de generozitatea materială a pretendentului îndrăgostit — va fugi în noaptea nunții. Augusto e distrus și vrea să se sinucidă în cele din urmă, din voința autorului, expres declarată, moare într-un accident. Ceea ce dă valoare cărții nu sînt însă elementele romanești, ci tocmai cele antiromanești. Nu faptele, ci reflexiile, nu situațiile, ci punctele de vedere, nu soluțiile, ci posibilitățile, sînt lucruri care fac din „Negura" un adevărat roman experimental. Într-un fel, „nivola" este un antiroman, schematismul avînd, drept rezultat, o concentrare, valabilă atît pentru demonstrațiile și generalizările filozofice, cît și pentru valențele ironice. Tocmai canavaua banalului și cotidianului este cea pe care se poate broda generalizarea. „Oamenii nu pier în durerile și în bucuriile mari, fiindcă aceste bucurii și dureri ajung înviluite într-o imensă **negură** de întîmplări neînsemnate". Augusto Pérez este intelectual, dar suferă de antiintelectualism, de estetism, de angoasa vieții inautentice, de iluzia libertății nesfîrșite, sau, dimpotrivă, de tortura ideii unei determinări excesive, e un naiv, adesea ridicol, e aproape abulic, și se plictisește suveran. Ritmul lent aproape proustian, al povestirii (dar ce departe de arta acestuia!) contrastează izbitor cu ritmul alert al întîmplărilor povestite, creînd o impresie de inadecvare formală. Totuși, dacă, dezlegînd intențiile lui Unamuno, înțelegem regula jocului propus și acceptăm convenția, lucrurile devin interesante. (Nu există nici un motiv să-l acuzăm de încălcarea unor reguli pe care le denunță).

Eliberarea totală a personajului, comunicarea dintre lumea reală a autorului și cea fictivă a personajului, fără ca aceste două persoane să-și piardă calitățile de autor sau personaj — aruncă în aer ultimele convenții. Lipsa de motivare, gratuitul, confundate cu arbitrariul și necesitatea vor să sugereze confuzia pe care autorul ar dori-o. Și în această privință Unamuno se apropie de existențialism. Dacă viața n-are sens și e o întîmplare, atunci putem să-i dăm, și trebuie să-i dăm un sens. Dar tragicul și grotescul impregnează lumea lui Unamuno. În primul rînd, din cauza echivocurilor filozofice. Antipozitivismul, reacție față de o etapă depășită, și individualismul, nu-și află confirmare, nici soluții. Filozoful idealist Unamuno îl secundează, în permanență, pe romancier și dramaturg, nelăsîndu-l să vadă realitatea. Vom afla, totuși, în opera sa, pe lîngă tristețea și revolta pentru condiția umană, multă înțelegere pentru om și aspirațiile sale, și adesea, lecții de înalt și vibrant umanism.

Grigore DIMA

LX

E o torță palmierul acesta,-n vînt, ușoară
flacără verde, umblînd după soare
să-i bea sîngele; pe trunchi, în fiecare
alt nod, coagulată-i altă primăvară.

Făr'de cătuși și fără de lanțuri la picioare,
înalt și drept el calcă deșerturi seci, de
pară,
și pentru dulcea miere ce din cer coboară
pînă, fără lemn, e cupa lui sub zare.

Nicicînd nu se apleacă, nici dă țărînii samă,
în frunză n-are umbră, lumină doar, topită,
pe care,-n jur, ofrandă iubirii, o destramă

vulcanic, ca pe-un sînge; tulpina-ndrăgostită
de Soare pur, înaltă dorințe verticale,
columnă rămînîndu-i în fața casei sale.

DON MIGUEL...

Dificil de trasat aici, în efigie comemorativă, chipul lui don Miguel de Unamuno y Jugo: la treizeci de ani de la moartea sa (31 ianuarie, 1937), legendele continuă să-l desăvîrșească. Unic în felul lui, măcinat continuu de lupta dintre cele două ființe, spirituală și rațională, în care s-a angajat ca un autentic cavaler spaniol, la ora cînd ceasornicul inimii sale s-a oprit, don Miguel reprezenta, între primii, Spania culturală a acestui început de veac, iar, după mulți, Europa în întregul ei.

A scris mult și de toate. A încercat să-și explice viața. așa cum a încercat și neliniștitul sicilian Pirandello. A rescris, pentru el, *Don Quijote*, după cum un alt compatriot al lui Pirandello, Papini, a făcut cu legendele evangheliștilor. Și ne-a dat un alt *Don Quijote*, a cărui esență e dureros de precisă: să-ți faci din eroul lui Cervantes un ideal, e un lucru bun; să exagerezi, înseamnă să-ți faci un ideal al nebuniei. S-a autoportretizat, așa cum făceau pictorii Renașterii, ștergîndu-se, fragil, în pînze nemuritoare. S-a întîlnit cu eroii săi (oare nu face același lucru și Cervantes prin gura Cavalerului de mantilă Verde?) și nu s-a putut reconcilia. S-a angajat împotriva modernismului, contestîndu-l în bloc, inclusiv pe Ruben Darío, pe care, public, l-a elogiat o singură dată, iar mai tîrziu, în exil, cînd mulți credeau că nici nu a citit pe poetul din Nicaragua, recita, din memorie, poemele acestuia. Tot așa, el, cel care a fost acuzat de „galofobie", el, cel care susținuse că literatura franceză e o literatură a ideilor medii, că exprimă locuri comune și-i lipsită de pasiune, îl citea cu pasiune pe Pascal și vorbea despre „Franța mea, cea care îmi hrănește sufletul și trupul"... Era un inconsecvent? Poate. Dar cu Unamuno, cel care căuta adevărul, a fost dureros de consecvent.

Don Miguel a călătorit prin timp, exact așa cum spunea Ortega y Gasset, despre călătorul prin lume: ca un prizonier al rasei, al poporului și al culturii sale, ca o picătură de apă în sînul norilor.

În 1936, cu cîteva luni înaintea morții, mai visa încă să-l citească pe Eminescu în original. Pentru că, mai presus de orice, iubea poezia și a scris poeme inegalate. Cîteva din ele, cititorul le va întîlni aici, într-o traducere care nu pretinde decît fidelitatea. N-a fost un om al suprafețelor plane și nici un îndrăgostit de jocuri sterile. A încercat doar, pe acestea din urmă să le folosească pentru a spune adevăruri. Și asta s-a înțeles mai greu.

Darie NOVĂCEANU

în *În jurul casticismului* de „oceanul spiritului".

Cum se întîmplă foarte adesea în baroc, acest proces are și la marele scriitor spaniol un caracter intenționat și dirijat. Astfel, în ultima carte menționată vorbește el de „explicația metaforică a constituției spiritului uman". Aci, însă — trebuie să adăugăm noi — nu este valabilă orice metaforă, ci numai metafora hiperbolică. În momentul istoric al barocului s-a chiar abuzat — uneori pînă la o eclipsă totală a gustului — de hiperbolă. de comparația infinit măritoare, care asociază componentele ființei umane cu elementele cosmice. Acum, mai mult ca niciodată, ochii în poezie sînt aștri, sprîncenele curcubee, părul o mare învăluratră. La Unamuno, însă, nu com-

Exemplul de mai sus a fost ales pentru a stabili legătura cu o ultimă coordonată pe care o mai dorim amintită. Barocul mai cuprinde și expresia unei exaltate mișcări pasionale, însă cu accentuate rezonanțe materiale — fie organice, fie ctonice, fie și una și alta, în legătura indisolubilă a unui fel de materii semnificative și palpitante.

În cunoscuta sa nuvelă, *Simplul Don Rafael, vînător și jucător*, amintirea unei iubiri pierdute a personajului se localizează într-însul material și organic, însoțită totodată de discutatul metaforism cosmic: „Și acolo, mai jos de inimă, o înginare de ape subterane". Motivul inimii — material simțită — se asociază

SALAMANCA

O, Salamanca, între pietrele tale de aur
învățară să iubească studenții,
în timp ce grădinile din juru-ți dădeau
fructe zemoase.

Păstrez în adîncul inimii mele
sufletul tău; cînd o să mor,
tu, aurita mea Salamanca,
păstrează amintirea mea.

Și cînd soarele, scăpătînd, va aprinde
aurul secular al zidirilor tale,
cu glasul tău de etern herald
să spui cine am fost.

gazeta literară

COMITETUL DE REDACȚIE: **Tiberiu Utan** (redactor șef); **Teodor Balș**; **Al. I. Ghilia**; **Ion Lăncrănjan** (redactor șef adjunct); **Alexandru Oprea** (redactor șef adjunct); **Eugen Simion**; **Mihai Stoian** (secretar de redacție)

Prezentarea artistică: Radu Georgescu
Prezentarea grafică: Mircea Popescu

Imprimat la întreprinderea poligrafică „Informația"